

Iz tužnih dana crkovne povjesti.

Piše: O. Ambroz Bačić O. P.

1. Za vrijeme svog opstanka crkva je katolička mnogo teških kušnja morala da okusi! Jedna između najtežih i najopasnijih bez sumnje bila je ona koncem četrnaestoga a početkom petnaestoga vijeka. Nikada, ni prije ni poslije, nije bio uzdrman njezin ustroj kao kroz vrijeme zapadnog crkovnog raskola, koji upravo spada u ono razdoblje.

Kroz ono razdoblje crkva je bila razdijeljena na dva, dapače na tri velika tabora. Svakom od onih tabora na čelu stajao posebni papa i svaki od njih tvrdio, da je on zakoniti nasljednik sv. Petra na rimskoj stolici. Vjernici podijeljeni na dvije, odnosno na tri strane, nijesu se znali snaći ni uočiti, gdje je istina, gdje li pravi papa; pak otud nestalnost, smutnja, nered. S druge strane krivovjerstvo naokolo ponosno podizalo glavu, prijetilo uništenjem crkvi i iskorjenjem njezine nauke. Dugotrajnost raskola povećavaše svakim danom u crkvi zlo i nevolje, ugrožavaše njezin opstanak.

Nagomilavanje zala i nevolja dodijalo svakomu. Duhovi se počeli naokolo obazirati, kako da ih odstrane, kako da raskol ukinu. Nego mnogi pri ovom poslu udariše stranputicom, i ako možda njihove namjere bijahu dobre. Ne obazirući se na sv. Pismo, na crkovnu predaju, na staru i neprekidnu katoličku nauku, baciše u pogibelj i monarhični ustav crkve i primat rimskog pape. I tako starim zlima nadođoše nova. Uzvitla se bura ljudskih strasti, podigne se oluja krivih nazora, nasta za crkvu još veća pogibelj nego prije!

Ovo žalosno stanje crkve potraja četrdeset godina: mnoga se zla uvriježiše, kojih kobni upliv oćuti se i kroz buduće vijekove! Napokon na konstancijskom saboru bi otklonjen crkovni raskol, a na 11. novembra 1417. crkva zadobi opet svog jedinstvenog poglavicu, kojega svi priznaše za pravog i

zakonitog papu. — Tako uprav ove godine svrši se peta stogodišnjica, odkad se je ovaj epohalni događaj zbio. Ova zgoda nutka nas, da se i mi malko ove godine pozabavimo onim žalosnim razdobljem crkovne povjesti.*

2. Pitanjem o zapadnom raskolu crkve učenjaci odvajkada su se bavili. Još za vrijeme istog raskola mnogi su ga ispitivali i proučavali; pak to proučavanje proslijedi kroz vijekove sve do naših dana. Uzrok ovog zanimanja jest taj, što zapadni raskol ne samo duboko zasijeca u crkovni i politički život onoga doba, nego još u sebi sadržaje sjeme mnogih budućih zamašitih događaja, pak tko ih želi potpuno shvatiti, treba da posegne i za ispitivanjem zapadnog crkovnog raskola. — Naravno mnogim istraživaocima manjkala je objektivnost, osobito onima, koji su za vrijeme raskola živjeli. Opojeni posebnim nazorima o ustroju crkve i primatu rimskoga pape, napose pak zaneseni stranačkim duhom, nije im bilo lako uočiti istinu, a još manje priznati krivnju, ako je bila sa njihove strane. Manjkavost objektivnosti osobito se je pokazivala kod francuskih povjesničara, napose kod onih XVII. vijeka. Dakako sad su se stvari promijenile! U zadnje vrijeme učenjaci osobitim marom stadoše nanovo istraživati ovo razdoblje; pak i ako mnoga historička pitanja onoga doba još nijesu posve riješena, ipak rezultat je bio veoma povoljan. Međutim strasti su se umirile, novi spomenici, koje stariji povjesničari nijesu poznavali, iziđoše na vidjelo, pak je nama sad mnogo lakše uočiti povjesničku istinu i dati objektivan sud o onim događajima.

Samo se po sebi razumije, da je literatura o zapadnom crkovnom raskolu tijekom vremena postala velika. Izvan je okvira moje radnje, da ovdje navedem i sami popis glavnijih izvora i pisaca, te su se ovim predmetom bavili: pak zato navodim samo u bilješci izvore i djela, iz kojih sam za svoju radnju ponajviše crpio;[1] druga pak djela, za kojima sam kad i kad posegnuo, navađam na dotičnim mjestima.

* Žalimo, što ne mogosmo minule godine 1917. objelodaniti ovu radnju. Op. uredništva.

[1] Raynaldus, O., Annales ecclesiastici. T. XVII., ab anno 1378 usque ad annum 1417. Coloniae Agrippinae 1694.

Mansi, J. D., Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio. T. XXVI.—XXVIII. Venetiis 1784.—1785.

Ciaconius, A. O. P., Vitae et res gestae Pontificum Romano-

I.

Boravak rimskih papa u Avignonu, — sjeme zapadnog crkovnog raskola.

1. Nenaravni boravak rimskih papa u Avignonu od 1305. do 1377. godine mnogo jada i nevolja bijaše nanio vječnom gradu. Kroz ono doba Rimom bijaše zavladala opća nesigurnost, a krvave stranačke borbe bijahu na dnevnom redu; grad bijaše skoro opustio. Divne rimske crkve postadoše tako zapuštene, da su ovce travu pasle u bazilikama sv. Petra i sv. Ivana u Lateranu, dok drevni spomenici većinom bijahu porušeni ili drugamo odnešeni; dapače mnogo remek-djelo bačeno bi u vapnenicu za pravljenje vapna! — Nije dakle čudo, ako na povratku Grgura XI. iz Avignona u Rim bijaše zavladalo izvanredno i neopisivo veselje; onog dana, — a to je bilo uprav na 17. januara 1377. godine, — izgledalo je, da veselju i radosti Rimljana ne će biti ni kraja ni konca.[2]

Nego boravak rimskih papa u Avignonu — ili kako nekoji kaže »avignonsko sužanjstvo«,[3] — ne bijaše samo nanijelo dosta jada gradu Rimu i cijeloj Italiji, nego zadade još i teških rana i samoj katoličkoj crkvi. Dok su pape stolovali u Avignonu, nesamo da je popustila crkovna stega i udomile se mnoge

rum et S. R. E. Cardinalium... ab Augustino Oldoino S. J. recognitae. T. II. Romae 1677.

Hefele, C. J., Conciliengeschichte. Bd. VI.[2] Freiburg 1890. — Bd. VII. Freiburg 1874.

Bauer, R. S. J., Das grosse abendländische Schisma, u »Stimmen aus Maria Laach«, I. (1871.) 332—344. — Geschichte des Auflehnung gegen die päpstliche Auctorität, u istom časopisu I. 479.—498., II. (1872.) 187.—203., 338.—354.

Hergenröther, J., Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte, Bd. II.[3] Freiburg 1885.

Pastor, L., Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters. Bd. I. Freiburg 1886.

Salembier, L., Le grand Schisme d' Occident. Paris 1902.

[2] Reumont, A., Geschichte der Stadt Rom. Bd. II. (Berlin 1867.) 986.—87.

[3] Izraz — »avignonsko sužanjstvo«, — kojim nekoji označuju boravak rimskih papa u Avignonu, pristran je i ne odgovara posve historičkoj istini, i ako se s druge strane ne da zanijekati djelomična odvisnost nekojih avignonskih papa od francuskog dvora. — Sr. Pastor, 54 sqq.

zloporabe, nego i sam papinski ugled spade sa svoje prijašnje visine. Povratkom Grgura XI. vraćalo se je u Rim papinstvo ne više onako moćno i veliko, kao što je bilo u trinaestome vijeku prije prenosa rimske stolice iz Rima u Avignon. Uzrok smanjenju papinskog ugleda kroz ono doba bio je politički upliv francuskog dvora na nekoje pape, koji stolovahu u Avigonu. Onaj upliv uzbudio je kod nekojih drugih naroda nepovjerenje prama papama i uslijed toga umanjio se i njihov ugled. Nu glavni uzrok umanjenja ugleda i papinske vlasti kroz ono doba bila je ljuta borba, koju su nekoji avignonski pape morali voditi proti njemačkom kralju Ljudevitu Bavarcu. Za vrijeme vladanja Ivana XXII. (1316.—1334.) ona borba bijaše postigla svoj vrhunac, ali potraja i poslije Ivanove smrti. Dok se je ona borba vodila, papinski neprijatelji ništa nisu propustili, a da vlast rimskoga pape ne umanje, dapače i u blato bace. Nekoji učenjaci, koji bijahu prigrlili stranu Ljudevita Bavarca i svoje pero stavili u njegovu službu, kroz ono doba s osobitim nastojanjem pobijahu vlast i ugled pape. Vilim Occam,[4] Ivan iz Janduna, Marsilije iz Padove[5] i još nekoji drugi u svojim djelima izniješe onda takove nazore o ustroju crkve i o papinskoj vlasti, da oni nazori do onda nesamo bijahu nečuveni, nego bijahu i sasvim heretični, ali ipak nađoše odziva kod nekojih njihovih savremenika i ne ostadoše bez upliva na buduće heretike kao Viklifa, Husa, Luthera i Kalvina.

2. Osim hrđavih posljedica, koje gori spomenusmo, boravak rimskih papa u Avignonu donese sa sobom i jedno drugo

[4] **Vilim Occam, O. M.** pripadaše skrajnjoj stranci Minorita u pitanju evanđeoskog siromaštva, pak s toga dođe u sukob sa rimskim papama, pribjegne Ljudevitu Bavarcu i stane braniti njegovo stanovište. Kaže se, da je rekao Ljudevitu: »Brani ti mene mačem, a ja ću tebe perom.« Osim filozofskih i teoloških djela, sastavi još i nekoja djela crkovno-političkog sadržaja, u kojima razlaže svoje nazore o odnošajima crkve i države. — Sr. Silbernagel, Occams Ansichten über Kirche und Staat, — u »Histor. Jahrbuch der Görres-Gesellschaft«, VII. (1886.) 423.—33.

[5] Ivan iz Janduna (Joannes de Janduno) i Marsilije iz Padove (Marsilius Patavinus) bijahu profesori pariške univerze, skupa sastaviše djelo: »Defensor pacis, seu dictiones vel ll. 3 adversus usurpatam romani pontificis jurisdictionem«. Njihove heretične nauke o ustroju crkve osudi Ivan XXII. na 23. oktobra 1327. — Sr. Denzinger, H., Enchiridion Symbolorum. n. 494 sqq. [10] Friburgi 1913.

zlo, a to je bilo sjeme budućeg crkovnog raskola. — Crkva katolička po svome zvanju i prama zadaći, koju joj opredijeli njezin božanstveni Utemeljitelj, nije svojina nijednog naroda, ne pripada nijednoj narodnosti, ona je internacijonalna, prama svima narodima goji istu ljubav i istim materinskim srcem sve obuhvaća: — ona nije i ne može da bude narodna, već jedino sveopća, katolička. Kako je pak crkva po svome zvanju katolička, tako je katolička i njezina uprava. Uprava crkve ne pripada nijednom narodu, ne može da bude narodna, već jedino katolička, sveopća. Nego za vrijeme stolovanja rimskih papa u Avignonu narodni elemenat u upravi crkve izbije preveć na površinu. Pape, koji za vrijeme avignonskog boravka upravljahu crkvom, bijahu isključivo svi Francuzi, zbor kardinala u ogromnoj većini bijaše obično sastavljen od samih Francuza; pak tako isto i kod drugih grana crkovne uprave opažaše se pretežnost francuska. — Ovakovi odnošaji u crkvi bijahu nenaravni, pak s toga mnogi avignonski papa htio je da doskoči ovom zlu svojim konačnim povratkom u Rim, u naravno središte katoličke crkve. Ali da izvedu ovu svoju nakanu, ili nijesu imali dostatno odvažnosti, ili su im se opirali odlučno ne samo francuski kardinali, nego još više i sam francuski dvor. Prevlast, koju Francuzi bijahu stekli, i nadalje oni je namjeravahu držati, pak zato iz petnih žila opirahu se svakom odlasku papa iz Francuske. Nu napokon Grgur XI. (1370.—1378.), zadnji avignonski a uopće i francuski papa, moljen i nagovoren, bilo riječju, bilo pismima sv. Katarine Sijenske, Dominikanke,[5] odluči se, da ostavi Avignon i da se konačno povrati u Rim. Ovoj njegovoj odluci uporno se opiraše kralj francuski Karlo V., opirahu se francuski kardinali, opiraše se pak, opiraše

[5] Sv. Katarina Sijenska, »jedan od najčudnovatijih pojava svjetske povjesti« (Pastor), zarana prigrli treći dominikanski Red; pak i ako je bilo »prosto dijete jednog mastilca iz Sijene i oskudnom izobrazbom providena, ipak njezin upliv na političke odnošaje Italije kroz ono doba bio je velik. Bila je neuka pučka kći, ali ipak putem svojih uzvišenih listova, koje je ona u pero kazivala, postane klasična spisateljica prije još nego je i pisati znala.« (Weiss). Osobitim je žarom ljubila crkvu i njezinog glavara, rimskog papu, kojega je nazivala »slatkim Kristom na zemlji«: pak zato i Hase o njoj reče, »da nije možda u ljudskim grudima srce nikada vjernije kucalo za crkvu i papinstvo od njezina.« Osobitim je načinom bila pri ruci i Grguru XI. i Urbanu VI.

se i sama njegova tijesna rodbina, dapače i sami njegovi roditelji: otac i majka. Nego on slijedeći samo glas svoje savjesti, usprkos tolikim zaprekama i poteškoćama, na 13. septembra 1376. ostavi Avignon i na 17. januara 1377. prispije u vječni grad.

Povratkom Grgura XI. u Rim prestane u istinu tako zvano »avignonsko sužanjstvo«, ali kobno sjeme raskola već je bilo bačeno; francuski dvor čeka samo zgodnu priliku, kako bi opet uz Francusku privezao rimsku stolicu; a na tu priliku ne će dugo čekati, — francuski će mu je kardinali pružiti.

II.

Izbor Urbana VI. i njegova zakonitost.

1. Poslije svoga povratka iz Avignona u Rim Grgur XI. nije živio dugo; već na 27. marta buduće godine 1378. preseli se u vječnost. Iza njegove smrti u Rimu nasta velika napetost: budući je izbor pape osobitim načinom zanimao Rimljane. Dugo izbivanje papa iz Rima neugodnim iskustvom bijaše ih poučilo, kako je Rimu bez pape, pak s toga sad se bojahu, da novim papom ne bi se opet povratila ona neugodna vremena. U strahu dakle, da ne bi bio izabran papa, koji bi opet svoju stolicu prenio u Avignon, još prije izbora gradske vlasti zamolište kardinale, da bi u budućem izboru izabrali za papu jednog Rimljanina ili barem Talijana. — Zbor kardinala, koji je imao izabrati novoga papu, bio je onda sastavljen od 23 kardinala, od kojih 6-torica bijahu još u Avignonu; jedan se je međutim kao legat nalazio u Toskani; druga pak 16-torica bili su nazočni u Rimu. Prije svoje smrti Grgur XI. bijaše sve točno odredio za budući izbor,[7] pak s toga ona 16-torica kardinala mogli su namah stupiti u konklave i izabrati novog papu, a da ne čekaju svojih ostalih kolega. Od 16 nazočnih kardinala u Rimu, jedanaest je bilo Francuza, četiri Talijanca i jedan Španjolac. Ne čekajući dakle svojih kolega, već prama vlasti i uputama, koje im bijaše Grgur podao, na 7. aprila 1378. stupiše u konklave u Vatikanu za izbor novoga pape.

Kardinali već prije nego stupiše u konklave, ne bijahu ni najmanje složni, koga da izaberu. Talijanski kardinali željeli

[7] Ciaconius, 595. sq.

su, da novi papa bude Talijanac, naprotiv Francuzi htjeli su, da bude Francuz; nu ovi zadnji među sobom opet su bili podijeljeni: jedni su hotjeli, da bude limuzinac, a drugi nijesu htjeli nipošto na to pristati.[8] I tako zbog ove nesloge, koja je vladala u kardinalskom zboru, izgledalo je, da će konklave dugo trajati; nego izvanjske okolnosti, koje naskoro nastadoše, pospiješiše izbor.

Poslije nego kardinali stupiše u konklave, odaslanici pojedinih rimskih gradskih okružja dođoše u Vatikan i obnoviše opet prijašnju molbu, moleći, da budući papa bude Rimljanin, ili Talijanac. Međutim i prije i za vrijeme konklava narod se bijaše počeo sakupljati oko Vatikana, pak rogoboriti i zahtijevati, da novi papa bude Rimljanin.[9] Galama proslijedi i preko noći, a tek pred zoru drugoga dana počne popuštati. Ove razne zgode učiniše, da se kardinali požuriše sa izborom novog pape, tako da već sutradan, na 8. aprila, prije podne izbor padne na Bartolomeja Prignano, nadbiskupa grada Bari u Apuliji. Bartolomej Prignano bio je vrlo poznata ličnost cijelom kardinalskom zboru; već od mnogo vremena živio je u Avignonu i u rimskoj kuriji obnašao mnoge važne i visoke časti: a jer je bio podanik kraljice napuljske, bio je smatran polak Talijanac a polak Francuz, pak tako bio je u tijesnim prijateljskim odnošajima i sa Francuzima i sa Talijancima. U konklavu on nije bio prisutan, pak s toga kardinali ga pozvaše, da bi do njih došao.

Izbor novog pape kardinali namah ne proglasiše puku, kako je bio običaj; a pošto je moglo izgledati, kao da su ga izabrali pod utiskom pučkog meteža, poslije podne opet se sastadoše na izbor i ponovno izabraše za papu istog Bartolomeja Prignano. Usto prodre na polje glas, da je izabran novi papa, pak s toga narod htjede, da sazna i vidi, tko je. Pomutnjom imena i provalom puka u konklave nasta veliki metež; kardi-

[8] Između sedam francuskih papa, koji su stolovali u Avignonu, trojica su bili limuzinci, (Limousin, sredovječna pokrajina u srednjoj Francuskoj); Klement VI., Inocent VI. i Grgur XI. Kardinali, koje bijahu kreirali ovi pape, većinom su bili ili članovi njihovih obitelji, ili njihovi zemljaci. Sr. Salembier, 36.

[9] Osobito su vikali: Romano lo volemo, o Italiano, Romano, Romano!

nali se prepadoše; a jer ne bijahu izabrali Rimljanina, kako je puk želio, da izbjegnu njegovoj srdžbi, nagovoriše kardinala sv. Petra, Franja Tibaldeschia, rođenog Rimljanina, da se on prestavi puku kao novoizbrani papa, pak ga istodobno i zaogrnuše papinskim plaštom. Puk, koji bijaše u konklave provalio, zanosom pozdravi tobožnjeg papu ter uz poklike radosti i veselja počne mu iskazivati svoje poklone. Nego dok starcu kardinalu puk iskazivaše svoje poklone, on se stade otimati i u vas glas vikati: »Ja papa nijesam; drugi mnogo dostojniji od mene izabran je za papu: papa je Bartolomej Prignano, nadbiskup Barski.« — Međutim kardinali upotrijebiše ovu zgodu, pak brže bolje pobjegoše iz konklava i sakriše se nekoji u tvrđi sv. Anđela, nekoji u gradu, a nekoji opet pobjegoše izvan grada. Nego kad ih sutra dan gradske vlasti uvjeriše, da izbor Bartolomeja Prignano nije bio neugodan puku, povratiše se nanovo u Vatikan i sastavši se sa novoizabranim, upitaše ga, da li se prima visoke časti, na koju bijaše izabran. On, pošto ga kardinali uvjeriše, da je njegov izbor bio kanoničan, primi se ponudene časti i nazove se Urbanom VI. Tek što se Urban VI. bijaše primio papinske časti, njegov izbor bi najavljen narodu i po običaju bi ustoličen u crkvi s. Petra. Malo dana poslije, biva na sam Uskrs, 18. aprila, okrunjen uz veliko slavlje u prisustvu svih kardinala, koji se u Rimu nalažahu, mnogih stranih velikaša i mnogobrojnog naroda.

2. Iz činjenica, koje gori navedosmo, jasno ističe, da je izbor Urbana VI. bio zakonit; pak s toga već na početku svi priznavaju njegovu zakonitost i vrijednost. I najprije sami kardinali, koji bijahu izbor obavili, ne dvoje ni najmanje o kanoničnosti i vrijednosti istoga; pak zato slobodno i svojevoljno sudjeluju ustoličenju i krunidbi Urbanovoj. Pismom upravljenim na cara Karla IV. i na cijelo kršćanstvo to isto potvrđuju.[10] Dan poslije papine krunidbe, na 19. aprila, izvještuju kardinale, koji bijahu u Avignonu ostali, da su na 8. istoga mjeseca slobodno i jednoglasno izabrali za papu Bartolomeja Prignano, nadbiskupa iz Baria, koji je sebi nadjenuo ime Urbana VI., pak da su istog papu na dan Uskrsnuća Gospodinova svečano i uz veliko slavlje i radost naroda okrunili u bazilici poglavice

[10] Raynald. ad a. 1378. n. 18.

apostola.[11] Pak jer ni najmanje ne dvoje o kanoničnosti Urbanova izbora, već ga drže za pravog i zakonitog papu, kroz tri mjeseca skoro ne prestaju od njega pitati i primati, bilo za sebe, bilo za druge osobe, tolike duhovne milosti i povlastice. — Sa njihove strane kardinali iz Avignona ne kasne priznati Urbana VI. za papu, pak mu zato na 24. junija pišu i svoje poklone izrazuju; suviše u Avignonu izvisuju njegov grb, a čuvaru tvrde sv. Anđela u Rimu naređuju, da istu tvrđu preda Urbanu VI., kako to bijaše Grgur XI. odredio prije svoje smrti odnosno na svoga nasljednika.[12] — Još prije nego kardinali iz Rima bijahu pisali svojim kolegama u Avignon, jedan ukućanin (familiaris) kardinala Petra de Luna (budućega protupape), koji skupa sa svojim kardinalom bijaše u konklavu, na 11. aprila 1378. bijaše pisao pismo jednom svom prijatelju u Avignon te ga izvijestio o cijelom tijeku izbora. U pismu se izrječito kaže, kako su kardinali izabrali za papu Bartolomeja Prignano, nadbiskupa Barskoga, čovjeka oprezna i velikog znanja, iskusna u duhovnim i svjetskim stvarima. O nezakonitosti izbora u cijelom pismu nema govora.[13] — Tako isto i u pismu florentinskog kardinala,[14] što ga upravi na svoga nekadašnjega učitelja Ivana de Pistoris, u kojemu mu javlja izbor Urbana VI., nema spomena ma bilo o kakvoj nezakonitosti; naprotiv i ondje se kaže, kako su kardinali po nadahnuću Duha sv. jednoglasno izabrali za papu Bartolomeja Prignano.[15] I tako bilo zvanično bilo privatno kardinali odmah iz početka priznavahu zakonitost i valjanost izbora, koji bijahu obavili.

[11] »... luciferi nescientis occasum, ut pie credimus, radiis illustrati, circa illam diei horam, qua Spiritus ille paraclytus in sanctorum discipulorum corda descendit; ad personam Reverendi in Christo Patris, Domini Bartholomaei Archiepiscopi Barensis, viri utique magnorum meritorum, claritate conspieni et multipliciun virtutum lampade refulgentis, libere et unanimiter direximus vota nostra, eum ad celsitudinis apostolicae speculam concorditer evocantes; et hanc nostram evocationem seu electionem in conspectu maximae christianae plebis multitudinis nunciantes ...« — Raynald, ad a. 1378. n. 19.

[12] Raynald, ad a. 1378. n. 24. — Salembier, 49.

[13] Hefele, VI. 746.—48.

[14] Petar Corsini jedan između četvorice talijanskih kardinala.

[15] Hefele, VI. 748.—49.

Kako su pak kardinali namah iz početka bili uvjereni o zakonitosti izbora Urbana VI., tako su isto to tvrdili i najglasovitiji pravnici onoga doba, i to baš onda, kad kardinali malo mjeseca poslije počeše otpadati od istoga pape. Ivan a Lignano, profesor na univerzi u Bologni, još u augustu iste godine brani zakonitost Urbanova izbora; pak opet poslije u posebnom traktatu dokazuje zakonitost i valjanost istoga.[16] — Glasoviti kanonista, Baldus de Perusio, i on posebnim spisom dokazuje proti odmetničkim kardinalima, da je izbor Urbanov, koji oni obaviše, bio kanoničan.[17] — Opće uvjerenje o zakonitosti izbora Urbanova dokazuje i to, što pri njegovu okrunjenju bijahu nazočni, ne samo kardinali, kako gori vidjesmo, nego i mnogi knezovi i velikaši, a da nikomu ne dođe sumnja o njegovoj nezakonitosti. Zbog česa i sama napuljska kraljica namah ga priznade zakonitim papom, obeća mu svoj posluh i obdari ga tolikim darovima.[18] Također drugi velikaši i knezovi Italije i iz daljega namah posije Urbanova okrunjenja dolažahu u Rim, da mu se poklone i važne poslove s njime utanače.[19]

III.

Kardinali ostavljaju Urbana VI. i izabiru protupapu Klementa VII.

1. Vidjeli smo, da su kardinali već na početku i riječju i tvorom priznavali izbor Urbanov slobodnim i kanoničnim; vidjeli smo također, da su oni Urbana VI. već iz početka priznavali pravim i zakonitim papom; pak kako je onda došlo do toga, da oni isti kardinali, koji bijahu Urbana izabrali, nakon malo mjeseca stadoše uporno tvrditi, da izbor njegov nije bio slobodan, ni kanoničan, pak s toga da on nije ni pravi ni zakoniti papa? Kako je došlo do preloma između pape i kardinala? Kako je nastao raskol?

Već smo gori spomenuli, da su se mnoga zla bila uvlačila u crkvu za vrijeme boravka rimskih papa u Avignonu; između

[16] Raynald, ad a. 1378. n. 30. sqq. i na koncu istog sveska 510.—28.

[17] Raynald, ad a. 1378. n. 36. sqq.

[18] Raynald, ad a. 1378. n. 46.

[19] Sr. izvještaj Kristofora iz Piačence, poslanika Ludovika Gonzage, Pastor, 636, Anhang 12.

kojih zala nije bilo zadnje ni raskošno življenje, kojem se bijaše podao jedan dio klera ne samo nižega nego i višega. Ovo zlo sv. Katarina Sijenska crta nam bolnim riječima ovako: »Prelati i pastiri crkve svojom oholosti, lakomosti, svojom nečistoćom u duši od pastira postali su razbojnici duša. Oni vide, kako pakleni duhovi grabe duše onih, koji su im bili povjereni, a ipak za to se ne brinu ni najmanje, a to sve radi toga jer su postali vukovi i prodavaoci božje milosti. Oh, kako je žalosno gledati, da oni, koji bi morali biti uzori svojevoljnog siromaštva, živu u takom raskošju, sjaju i ispraznostima tisuću puta gore, nego da u svijetu živu. Da, mnogi svjetovnjaci zasramljuju ih svojim uzornim i svetim životom.«[20] — Urban VI. bijaše bezprijekorna i stroga života, neprijatelj svake zloporabe i simonije, s toga netom stupi na prijestolje, stade velikom revnošću odstranjivati tolike ljage, koje opažaše u crkvi. Da lakše svome cilju dođe, najprije počne da reformira one, koji se nalažahu na papinskom dvoru. Ali revnosti Urbanovoj manjkala je zlatna krepost razboritosti; k tome ne posjedovaše on dosta ni blagosti, ni lijepog načina. Njegovo postupanje mnogo puta bijaše strogo, kad i kad naprasito i bezobzirno. Ove njegove nedostatke dobro je poznavala sv. Katarina Sijenska, pak s toga smijernim ali odlučnim riječima opominjala ga je na umjerenost: »Pravednost bez milosrđa«, — ovako mu je pisala, — »više je nepravednost nego pravednost. Radite Svoje stvari pravom mjerom; neumjerenost više škodi, nego koristi; što radite, radite blagim i mirnim srcem. Za ljubav Propetoga ukrotite malko te Svoje naprasite porive, na koje Vas Vaša narav potiče. Obuzdajte narav krepošću.«[21]

Katarinine opomene ne vrijediše mnogo; nego i u javnim konsistorijima često puta bez milosrđa žigosaše javne mane nazočnih prelata pak i samih kardinala. Samo je po sebi shvatljivo, da ovakovo Urbanovo postupanje nije moglo biti milo ni prelatima ni kardinalima; pak s toga nakon nekoliko mjeseci već se je mogla u Rimu opaziti struja, koja ni najmanje nije bila Urbanu naklona, i koju je oobito sačinjao francuski elemenat.

---

[20] Tommaseo, N., Le lettere di S. Caterina da Siena, ridotte a miglior lezione e in ordine nuovo disposte con proemio e note. Vol. III. 159. — kod Weiss, I. B., Weltgeschichte, VI.[3] (1891.) 620.

[21] Tommaseo, l. c. IV. 163., — kod Weiss, l. c. 624.

Doduše da su kardinali bili opojeni pravim duhom crkovnim, da su bili požrtvovniji, da im je više stojao na srcu interes crkve, oni bi bili lako podnijeli svaku Urbanovu odurnost i ne bi se bili dali tako lako zanijeti od svojih strasti; ali oni su već bili preveć zaraženi svjetskim duhom, i suviše manjkalo im je živog interesa za crkvu i prave ljubavi prama njoj. S toga kad ono papa proslijedi, da žigoše njihove mane, usplamti njihovo samoljublje, odurnost i protivnost porodi se u njihovim srcima proti njemu.[22] Ova protivnost poraste još više, kad papa odlučno odbije njihov zahtijev, da se naime papinski dvor opet prenese u Francusku,[23] čiji premještaj iz Avignona u Rim francuski kardinali nijesu mogli ni pregoriti, ni zaboraviti. Naravno je, da je u ovakovim prilikama imalo doći do sukoba između Urbana VI. i njegovih kardinala; s toga ovi zadnji nijesu drugo čekali nego zgodnu priliku, kako da Rim ostave i da se Urbana riješe. — Tek što u Rimu započeše vrućine, nekoji kardinali pod izlikom zdravstvenih razloga, Urbanovim dopustom početkom maja ostaviše Rim i otiđoše u grad Anagni; njihov primjer domala naslijediše i ostali francuski kardinali, tako da polovicom junija papa se vidje okružen još samo sa četiri talijanska kardinala.

2. Francuski kardinali i ako se u Anagni osjećahu slobodniji, da dadu oduška svome negodovanju i protivnosti prama Urbanu VI., ipak i od onamo proslijediše priznavati ga zakonitim papom i tražiti od njega nekoje milosti.[24] Međutim oni bijahu već zapodjeli tajne dogovore sa francuskim dvorom, pak ove dogovore proslijediše i iz Anagnia, davajući tako oduška ne samo negodovanju proti Urbanu VI., nego i izjavljujuć, da nijesu bili slobodni pri izboru istoga, pak s toga da i njegov izbor nije bio kanoničan. — Francuski dvor, koji nije mogao također da pregori odlazak papa iz Avignona, i koji je nastojao, da se opet čim prije papinska stolica povrati u Francusku, objeručke prihvati ovu zgodu i bez oklijevanja stavi se na stranu kardinala.[25] Kardinali osokoljeni obećanom pomoći francu-

[22] Raynald, ad a. 1378., n. 25.

[23] Raynald, l. c.

[24] Raynald, ad a. 1378, n. 28. — Hefele, VI. 784.

[25] Raynald, ad a. 1378., n. 42. — Hefele, VI. 784.

skog kralja Karla V. postadoše smjeliji; njihovo ponašanje prama Urbanu VI. postane sada drzovitije, dapače dušmansko. Naskoro okružiše se oružanim četama i u isto doba nekoji od njih stadoše širiti tvrdnju, da Urbanov izbor nije bio kanoničan, jer kad su ga ono u aprilu izabrali, nijesu bili ni najmanje slobodni; sve što su onda učinili, učinili su pod pritiskom smrtnog straha sa strane rimske svjetine, s toga da je sad potrebit novi papin izbor. Ovu svoju tvrdnju kardinali iz Anagnia javiše Urbanu VI. istodobno pozivljujući ga, da bi k njima došao na novi izbor, namjerom dakako, da ga na ovaj način prisile na odreku i tako da ga se riješe.

Urban VI. ne pristane na poziv kardinala, ali im ipak djelomice otide u susret. U Anagni pošalje tri talijanska kardinala, koja mu bijahu još vjerna ostala, pozivljujući ih, da dođu k njemu na raspravljanje u Tivoli, kamo poslije i on bijaše otišao.[26] Ponudu Urbanovu francuski kardinali ne samo odbiše, nego malo poslije učiniše još smjeliji korak; iz Anagnia upraviše mu pismo, u kojemu govorahu, da je rimska stolica ispražnjena, on da nije pravi papa već odmetnik i izopćenik, koji jedino može da dobije oproštenje, ako se svojevoljno odreče papinske časti.[27] Ovo pismo Urbana kosne, no ipak ne prekine dogovore sa odmetničkim kardinalima. Posredovanjem triju talijanskih kardinala predloži im, da se pitanje njegova izbora riješi na sveopćem crkovnom saboru. Međutim otpali kardinali svečanom izjavom od 2. augusta iz Anagnia proglasiše Urbanov izbor nevaljalim;[28] a talijanskim kardinalima izjaviše, da pitanje o izboru Urbanovu ne može se iznijeti pred sveopći crkovni sabor zbog tog jednostavnog uzroka, što se sad ne može sveopći sabor sazvati, pošto nema pape.[29] Na 29. augusta upraviše proglas na cijelo kršćanstvo, u kojemu tvrđahu, da Urban VI. nije pravi papa već nametnik i izopćenik, pak zato da je rimska stolica ispražnjena.[30] A da pak

[26] Hergenröther, 629.

[27] Hergenröther, 630.

[28] Glasovita njihova »Declaratio«, — sr. Hefele, VI. 729. sqq.

[29] Raynald, ad a. 1378., n. 43. — Hergenröther, 630.

[30] Hefele, VI. 798. — Hergenröther, 630. — Raynald, ad a. 1378., n. 48. sqq.

osamljeni ne bi ostali, istodobno nastojahu raznim načinima pritegnuti na svoju stranu što više jakih privrženika. I zbilja, osim francuskog kralja, domala pritegnuše k sebi i njegova brata vojvodu Ljudevita Anžuvinca; nakon malo na njihovu stranu stavi se i napuljska kraljica, koja se međutim bijaše posvadila s papom Urbanom VI. — Napokon da budu slobodniji u svome odmetničkom pothvatu, na 27. augusta preseliše se u Fondi, grad u napuljskom kraljevstvu, i staviše se pod zaštitu grofa Honorata Gajetania, osobnog neprijatelja papina. I tako se brzim korakom sve više približavahu svome crnome cilju, — potpunom raskolu.

Od onog kobnog koraka već prije nastojaše ih odvratiti i sam car Karlo IV., ali uzalud! Uzaludno također bilo je dokazivanje tolikih učenih ljudi, — kako smo gori vidjeli, — da je izbor Urbanov bio kanoničan. Uzalud i starac kardinal Tibaldeschi, koji do smrti Urbanu VI. ostade vjeran, na smrtnoj postelji izjavi zakletvom, da je izbor Urbanov bio zakonit.[31] Uzalud i sv. Katarina Sijenska bijaše pisala kardinalu Petru de Luna, kojega je još iz Avignona poznavala, i koji joj se je činio, da je najmiroljubiviji: »Čujem, da je između namjesnika Kristova i njegovih učenika nastao razdor; moja je bol prevelika, jer se strašim, da ne dođe do raskola. Oh, zaklinjem vas neprocijenjenom krvi Spasiteljevom, ne dijelite se od vašeg poglavara i od istine. Sve drugo, rat, sramota, nevolje čine mi se ništa napram raskolu.«[32] Sve je uzalud bilo! — Možda savjeti, koje je Katarina već na početku Urbanu VI. davala, da bi bili koristili, da ih je papa namah poprimio i u djelo stavio, ali sad je već bilo prekasno. Ona je naime papi s jedne strane predlagala, da navijesti križarsku vojnu proti nevjernicima, da se tako duhovi smire i sjedine; s druge pak strane svjetovala ga je, da pomnoži kardinalski zbor sa drugim kreposnim i vrijednim muževima, koji bi upliv drugih kardinala oslabili i umanjili.[33] Na prvi Katarinin predlog papa ne bijaše pristao; jer je cijenio, da vrijeme nije bilo

---

[31] Raynald, ad a. 1378., n. 41.

[32] Capecelatro, A., Geschichte der hl. Katharina von Siena und des Papsthums ihrer Zeit. Nach der 3. Aufl. des italienischen Originals frei übersetzt vom Franz Conrad, Würzburg (1873.), 209.

[33] Hergenröther, 630. — Raynald. ad a. 1378. n. 44.

shodno za križarsku vojnu; drugi savjet prihvati, ali kad je već bilo kasno. Na 18. septembra 1378. on doduše pozove u kardinalski zbor 29 novih kardinala;[34] ali ovo imenovanje nije bilo više u stanju, da zaustavi raskolnički korak odmetničkih kardinala. — Francuski kardinali iz Fondia bijahu već k sebi pritegli i ona tri talijanska kardinala, pak stupiše u konklave i za papu izabraše kardinala Roberta Ženevskoga, koji si nadjene ime Klementa VII. I tako protupapa bijaše stvoren i raskol bijaše gotov. (Nastavit će se.).

[34] Eubel, C., Hierarchia catholica medii aevi. Monasterii (1898.) 22. — Hergenröther, 631. — Eubel stavlja imenovanje kardinala na 28. septembra.

אוֹר הָאֱמֶת*

ili

jedna mala knjižica u svijetlu istine.*

(Nastavak)

Piše: Prof. Dr. Antun Sović. — Zagreb.

Do sada riješismo 4 poteškoće.[117] Preostaju nam još 4, koje želimo riješiti, da se onda vratimo na tok naše rasprave.

* Poslije stanke od 2 broja opet nastavljamo naše članke. Bijasmo prisiljeni prekinuti ih poradi bolesti, koja nas je zadesila baš početkom ferija (kolovoz), te dulje vremena potrajala. Zato neka oprosti O. T.

[117] Vidi „Bog. Sm." 1917. br. 2. Prigodom rješavanja prve poteškoće (ad A) Mat. 27, 9. (Isp. „Bogoslovska Smotra" 1917. br. 1. s. 46—7. i n. 94.) iznijeli smo slijedeće 2 mogućnosti ili a) da je kasniji prepisivač fallente oculo (uslijed sličnosti jevrejskijeh slova) ime Zaharija zamijenio sa Jeremija; ili b) da je kasniji prepisivač pogrješno umetnuo u tekst ime Jeremija, dok je u sv. autografu bilo izostavljeno svako ime Kao razlog ovome mišljenju, koje tada označismo jednako vjerojatnim sa prvim, naveli smo činjenicu, što se u sv. evangjelju po Mateju proroštva vrlo često navođe tako, te se kraj toga ne spominje nikakovo ime proroka. Danas nam se ovo potonje mišljenje čini ne samo puno vjerojatnijim, nego gotovo kao sigurna stvar. Pita se samo, kada, i na koji način je moglo najvjerojatnije baš ime Jeremija (a ne koje drugo n. pr. Zaharija itd.) ući u sv. tekst? Što se tiče prvoga pitanja, odgovaramo, da se je to po svoj prilici dogodilo za vrijeme samog prevogjenja na grčki jezik, jer danas svi dobri grčki rukopisi imadu tako. A što se tiče drugoga pitanja, odgovaramo, da se je to najvjerojatnije moglo zbiti na ovaj način: U jevrejskom (kaldejskom) jeziku postoje za grčki prijedlog διὰ (lat. »per«) 2 načina izražavanja, jedan pomoću jednostavne prepozicije בְּ (beth) = u, po; a drugi pomoću sastavljene prepozicije בְּיַד (bejad) doslovno = διὰ χειρός, per manum, po ruci. Na ovome mjestu bila je od sv. evangjeliste upotrebljena jamačno ova druga i elegantnija prepozicija, koju upotrebljavaju u sličnim slučajevima i sv. pisci St. Z. (Isp. Jer. 37, 2; 50, 1.). Sada prevodilac je uslijed najveće, što se može zamisliti, sličnosti jevrejskijeh slova ד (d) i ר (r), (koja se, eto i u današnjem tisku jedva razlikuju), prepoziciju בְּיַד uzeo odnosno pročitao kao בְּיִר, koje potonje nije drugo nego opet (jednostavna) prepozicija בְּ (be, διὰ, per) spojena sa jevrejskom kraticom

Ad E):

O. Talija objicira: »Matej VIII. 5. govori: „accessit ad eum [sc. Jesum] centurio"; Luka VII. 3. o istom dogagjaju govori: „Misit [sc. centurio] ad eum [sc. Jesum] seniores Iudaeorum".«

I ovo bi dakle imale biti (prema pisanju O. T.) »kontrarne citacije« t. j. takove od sv. evangjelistâ odnjekuda tobože citirane izreke, koje se megjusobno istiskuju, te obje nikako ne bi mogle biti zajedno istinite, ali bi mogle biti obadvije neistinite. Drugim riječima to znači, da bi i ovdje imao pogriješiti ili sv. Matej ili sv. Luka ili obojica. A imali bi u smislu objekcije »kontrarne citacije«) pogriješiti zato, što, dok se u jednom izvještaju (po Mateju) veli, da je dotični satnik pristupio s molbom k Isusu osobno, dotle se u drugom kaže, te se je isti satnik u istoj stvari poslužio posrednicima — židovskim starješinama.

Megjutim tko pozorno i bez raznih predrasuda pročita objicirane retke u odnosnim evangjeoskim izvještajima Mat. 8, 5 13. i Luk. 7, 1—10., pa se malo dublje u njih zamisli, opaziće, da megju objiciranim retcima (kao i cijelim odnosnim

imena Jeremijina יר (= Jir); pa je tako prevodilac izraz ביד (bejad) mjesto sa: *διὰ χειρός (τοῦ προφήτου)* preveo sa: *διὰ Ἰερεμίου (τοῦ προφήτου)*.

Da su se pako takve permutacije slova ד i ר sa strane prevodilaca i prepisivača zaista često dogagjale, svjedoči nam prijevod LXXin. Tako čitamo n. pr. u Psalmu 19 (LXX. 18), 14. u Jevrejskom tekstu מזדים (mizedim) = a superbis, od oholica, dok je u LXX. *ἀπὸ ἀλλοτρίων* = ab alienis, od tugjinaca, što suponuje jevrejsko čitanje מזרים (mizzarim). Isto tako u Ps. 81, (LXX. 80) 7. תעברנה (ta'abhorna) = oprostiše se (ruke Josipove od kotarica, ne trebajući ih više nositi), a u LXX. *ἐδούλευσαν* = služiše (ruke Josipove noseći kotarice), što predpostavlja čitanje תעבדנה (ta'abodna). Ili Ps. 109 (LXX. 108), 13. Jevrejski tekst אחר (aher) = drugi; a LXX. *μιᾷ* = 1 = אחד (ehad). Ili Ps. 131 (LXX. 130), 2. Jevrejski דוממתי (domamti) = ušutkao sam; a LXX. *ὕψωσα* = uzvisio sam = רוממתי (romamti), itd. — Ali ne samo to, nego se i na paralelnim mjestima samog jevrejskog teksta zapažaju ovakove permutacije slova ד i ר. Imademo n. pr. 2 Samuilova 22, 1—51. i Psalam 18, 1—51. (LXX. i Vulgata Ps. 17.), koji sadržavaju istu pjesmu Davidovu (canticum petrae), pa ipak dok u 2 Sam. 22, 11. čitamo וירא (vajjera) = i pokazao se je (t. j. Bog na krilima vjetra), dotle u Ps. 18, 21. čitamo na istom mjestu וידא (vajjede) = i letio je. Itd. Koje dakle čudo, te se je takva permutacija slova ר i ד dogodila i u Mat. 27, 9., uslijed koje je onda došlo ime Jeremijino u sv. tekst.

izvještajima), ne samo nema nikakove »kontrarnosti« iliti megjusobne protivnosti, nego baš obratno, da megju njima vlada upravo divna harmonija, što i nije za čudo onome, koji znade i vjeruje, te je obima jedan autor — sam Duh Sveti. — Iz konteksta naime izvještaja po sv. Luci (7, 1—10) jasno vidimo, te se dotični satnik nije scijenio dostojnim, da osobno dogje (pristupi) k Isusu (*οὐδὲ ἐμαυτὸν ἠξίωσα πρὸς σὲ ἐλθεῖν* — javlja on Isusu po svojijem prijateljima), već se je u svojoj poniznosti poslužio posrednicima, poslavši iznajprije židovske starješine (ib. v. 3.), a zatim svoje prijatelje (ib. v. 6.) s poznatom molbom, da mu Isus izliječi slugu. — Iz konteksta pako izvještaja po sv. Mateju vidimo opet, da Duh Sveti šuti o načinu, kako je satnik pristupio (došao) k Isusu. Niti naime kaže, te je pristupio osobno (kako to inače suponuje objekcija — kontrarna citacija — O. T.), niti, da se je poslužio kakvim posrednicima, već jednostavno veli: *προσῆλθεν* — accessit — došao je k (Isusu).

No glagol *προσέρχεσθαι*, accedere = hebr. בוא אל (bō el) ići k, do, koji fungira ovdje kao predikat k subjektu »centurio«, spada u jevrejskom jeziku (a u njem je izvorno baš i pisano sv. evangjelje po Mateju) megju takove glagole, koji sami po sebi imadu dvojako značenje: a) materijalno, kada netko nekakovu radnju osobno vrši, i b) moralno, kada netko nekakovu radnju po drugima vrši. Prema tome taj glagol sam po sebi znači: a) accedere ad aliquem in persona propria, glavom, osobno ići do koga; i b) accedere ad aliquem intermediis aliis personis, ići do koga po posrednicima. Slično kao što i u našem jeziku glagol „ići“ u izreci: „išao je s molbom (ili tužbom) do cara“, može značiti, te je netko išao s molbom (ili tužbom) pred Veličanstvo ili osobno ili po posrednicima. Pripadom spominjemo, te takovih glagola ima u jevrejskom jeziku (a i drugim jezicima) veoma mnogo. Primjerice spominjemo glagol הכה — hikkā (Hi od נכה — (nakhā) = ubiti, koji takodjer i u nas znači: a) ubiti nekoga svojom rukom, osobno; i b) ubiti nekoga svojijem savjetom, naputkom, zapovijesti itd. Na ovaj pošljednji način je n. pr. David ubio Uriju Hetejina. Kaže mu naime sam Gospodin preko proroka Natana: »Uriam Hethaeum percussisti gladio (o David!) et uxorem illius accepisti in uxorem tibi etc.« 2 Reg. 12, 9. Isp. još 3 Reg. 21, 19, Tob. 3, 10. itd.

Kakovo značenje pripada in concreto takovijem glagolima t. j. da li materijalno ili moralno, imade se odrediti pomoću pravila hermeneutike o kontekstu, ili ako to nije moguće, onda pomoću paralelnijeh mjesta itd.

Pa kao što n. pr. kod izreke: »Uriam Hethaeum percussisti gladio (o David!)« doznajemo iz daljnjeg konteksta te iz paralelnog retka (ib. v. 9.), da se kod glagola »percussisti« imadu primišljati riječi: gladio filiorum Ammon, a ne možda: gladio proprio vel manu propria; odnosno, te se glagolski oblik »percussisti« imade uzeti, ne u materijalnom, već u moralnom smislu. Tako isto doznajemo iz paralelnog izvještaja po sv. Luci, te se kod glagola »accedere«, = hebr. בוא אל (a i ostalijeh glagola, koji u rečenom izvještaju po sv. Mateju slično sa »accessit« fungiraju kao predikati ka subjektu »centurio«) imadu primišljati riječi: in persona seniorum Judaeorum ili amicorum, a ne možda riječi: in persona propria; odnosno, te se glagol »accedere«, prema geniju jevrejskog jezika, imade uzeti, ne u materijalnom smislu (kao da bi satnik osobno išao do Isusa), već u moralnom t. j. te je satnik došao do Isusa posredno — posluživši se posrednicima, židovskijem starješinama odnosno svojijem prijateljima. Oni su prema tome jezik, usta, kroz koja govori satnik u izvještaju po sv. Mateju. Filosofski rečeno znači sve to: Duh Sveti govoreći do 2 puta o istom dogagjaju, istaknuo je jedamput (kod sv. Mateja) uzrok (causam – satnika, koji principaliter govori i radi), a drugiput (kod sv. Luke) sredstvo (instrumentum) — židovske starješine i prijatelje, kojima se je satnik kao svojijem jezikom poslužio.

Na taj način, eto, izlaze oba izvještaja u objiciranim retcima ad amussim jednaka, te je svaka »kontrarnost« megju njima i u pripadnijem stvarima posve isključena. Jedino je izvještaj po sv. Luci nešto opširniji od onoga po sv. Mateju, što ništa ne smeta. „Neque enim“ kaže sv. Augustin, „ad rei veritatem interest, quod ab alio (sc. Evangelista) aliquid tacitum, ab alio dicitur“.[118]

Time je i ova poteškoća riješena.

Ali reći će tkogod: s onim istijem pravom, s kojijem si mi kod glagola »accedere« primišljamo odnosno afirmiramo riječi: in persona seniorum Judaeorum vel amicorum, može i smije si

[118] De consensu Evangelistarum L. 2. c. 28.

tkogod (pa i O. T.) primišljati i tvrditi riječi: in persona propria. Odgovaramo: Ne. — A to zato ne, jer kršćanski i katolički eksegeta, koji u istinu vjeruje, te je sv. Pismo prava riječ Duha Svetoga, valja da u eksegezi već a priori isključuje kod pojedinih izraza svako onakovo značenje koje bi izazivalo protimbu ili protuslovlje megju drugim — paralelnim izvještajima; odnosno valja da odabire onakova značenja, koja unose sklad u dotične izvještaje, te ih rješavaju. Tko bi dakle u pomenutom izvještaju Mat. 8, 5—13. (stojeći na paralelnosti s Luk. 7, 1—10, kao što to stoji O. T., pa i mi) primišljao i tvrdio kod glagola »accedere« riječi: in propria persona, taj bi tim eo ipso protivno načelima katoličkijeh eksegeta, birao u tog glagola onakovo značenje, koje dovodi izvještaj po sv. Mateju u protimbu sa paralelnijem izvještajem po sv. Luci, iz kojeg se jasno vidi, da je to bilo ne — in propria persona, sed intermediis senioribus Judaeorum et amicis. — Na eventualno pitanje pako, zašto se je Duh Sveti, kao prvi i glavni autor na pojedinim mjestima sv. Pisma udostojao poslužiti preko svojijeh instrumenata (sv. pisaca) neodregjenim izrazima, mislimo, te jamačno za to, da i tuj čovjek pokaže dobro srce, te slobodnom voljom odabere istinu, koja mu se krije u neodregjenom izrazu (i koju mu je osim toga lako pronaći i odrediti pomoću paralelnog jasnog mjesta), a odbaci neistinu, koja mu se uslijed iste neodregjenosti izraza možda nanugja, napastujući ga, da odabere takovo značenje, koje bi prouzročilo pravu kontrarnost u sv. Pismu. Da prigrli pako istinu, a odbaci neistinu, nuka ga ugled katoličke Crkve, koja uči, da je izvor sv Pisma Božanski, te da prema tome u njemu nema i ne može biti nikakove (hagijografske) bludnje, odnosila se ta na vjeru i moral, ili opet na kojugod znanost pod ovim podnebesjem.

Iz te dakle nauke crkvene slijedi onda kao praktični posljedak ono, što smo malo prije — gore — istaknuli, naime, da je svakomu katoličkom eksegetu — koji želi biti pravi sin Crkve — dužnost već a priori izbjegavati sve, što bi u sv. tekst unosilo bilo kakovu kontrarnost (megjusobnu protimbu) ili protuslovlje (kontradikciju).

Ad F):

O. Talija objicira: »Matej IX. 18 [piše]: „filia mea modo defuncta est; a Marko V. 23.: „deprecabatur dicens quoniam filia mea in extremis est.“«

Objicirani retci glase u potpunom tekstu ovako:

a) Mat. 9, 18.: „Haec illo (sc. Jesu) loquente ad eos (sc. discipulos Joannis cf. ib. v. 14.), ecce princeps unus accessit et adorabat eum dicens: Domine filia mea modo defuncta est: sed veni impone manum tuam super eam et vivet".

b) Mar. 5, 22—3.: „Et venit quidam de archisynagogis nomine Jairus: et videns eum [sc. Jesum] procidit ad pedes eius et deprecabatur eum multum, dicens: quoniam filia mea in extremis est, Veni impone manum super eam, ut salva sit et vivat".[119]

Kako se iz neposrednog konteksta, u kojem se nalaze objicirani retci, razabira, oba izvještaja rade zaista o istoj stvari i s istog gledišta. Cijeli naime dogagjaj prati i ista vanjska prilika — γυνὴ αἱμοῤῥοοῦσα δώδεκα ἔτη: (Mat. 9, 20 = Mr. 5, 25); jedino je izvještaj po sv. Marku opširniji od onoga po sv. Mateju. Ali, dok se u drugim stvarima obadva izvještaja megjusobno lijepo slažu i upotpunjuju, dotle moramo volens nolens priznati, da si u jednoj stvari, prema Vulgatinu tekstu (ako se isti tumači prema lat. gramatici) zaista megjusobno protive t. j. izlaze kontrarni. U jednom se naime kaže (Mat. 9, 18), da je Jair rekao Isusu: „kći moja sad je umrla (modo defuncta est)", što znači: ona više ne živi — mrtva je; a u drugom se opet (Mar. 5, 23.) veli, te je Jair kazao: „kći moja [sad] je u zadnjim časovima (in extremis est); što znači: ona još živi — nije mrtva. Jedno i drugo, čini se, da nije mogao kazati u isti čas isti princeps synagogae, a ipak iz konteksta oba izvještaja kao da jasno vidimo, da se u njima zaista radi i o istom času i o istom principsu sinagoge — Jairu.

Hoćemo li barem ovdje položiti oružje? Hoćemo li barem ovdje kao jedino sredstvo (poslije zabačenih Newmanovih „obiter dicta" i Pratovih tajnih „citacija") priznati od nevolje

[119] O ovom istom dogagjaju imade i treće paralelno mjesto u evangjelju po sv. Luci 8, 41.: „Et ecce venit vir, cui nomen Jairus, et ipse princeps synagogae erat: et cecidit ad pedes Jesu rogans eum, ut intraret in domum eius, quia unica filia erat ei fere annorum duodecim, et haec moriebatur". Budući da se ovaj izvještaj već na prvi pogled slaže s onim po sv. Marku (moriebatur = in extremis est), to ga možemo izostaviti iz daljnjeg pretresivanja tim više, što ga ni O. T. ne spominje u svojoj objekciji. Spomenusmo ga ipak radi potpunosti.

njegov „aproksimativni govor“, i kazati analogno definiciji tog „govora“ od prilike ovako: Evangjelistima nije bilo vele briga, da nam [istinito] izvijeste, je li dotični princeps synagogae (Jair) rekao Isusu, da mu je kćerka već umrla ili mu je rekao, te je istom na samrti. Oni kazaše to onako, kako im se činilo, da je moglo biti. Jedan ovako, a drugi onako. I onda za utjehu kršćanskim srcima dodati: Oni — evangjeliste — su postigli svoju svrhu tim, što su nam prikazali fakat, u kome se zrcali pijetet jednog zborničkog kneza Židovskog (a što si malo protive — ništa zato!). Ta, takove nepravilnosti (t. j. protivnosti) ne imadu (kod njih) mnogo historičkog interesa. One se doduše ne bi mogle oprostiti jednom Tacitu ili Tukididu (naša op.), ali kod Mateja i Marka te „nepravilnosti ne imadu baš takove važnosti“.[120]

U ovoj neprilici budući da nigdje, pa ni u najnovijih autora „Cursus Scripturae Sacrae“, ne mogosmo naći ni za ovu κατ᾽ ἐξοχὴν poteškoću adekvatna rješenja,[121] a u drugu ruku nam je O. Talija zašutio imena autora svojih manuala i biblijskih institucija, iz kojih je objekcije povadio, (i u kojima bismo eventualno još mogli naći adekvatno rješenje), to nam sada gotovo ne bi preostalo drugo, nego da se utečemo — zadnjem sredstvu (koje nam s ne malo ironije osobito preporučuje O. T.) naime, da (ako već ne ćemo »napustiti svoje pozicije« i »k drugom kojem taboru prijeći«) sa sv. Augustinom kažemo, te toga »ne razumijemo«.[122]

To bismo mi bili pripravni u prvi mah i učiniti (radije nego od nevolje prihvatiti »aproksimativni« govor), ali jer je danas u modi, da se ovako čedne i ponizne izjave sv. Otacâ (kako vi-

[120] Isp. „Errores itd.“ str. 25., 37. i 44.

[121] Knabenbauer naime zadovoljio se je u svom komentaru in Matthaeum (I. p. 368. s opaskom, koju je inače doslovno preuzeo iz Cornelius-a a Lapide i koja glasi: »Satis est dicere Matthaeum rei substantiam perstringere potius quam seriem historiae texere«. Svatko vidi, da takav površni odgovor, koji nikako ne rješava objiciranu kontrarnost izmegju Mat. 9, 18. i Mr. 5, 23. ne bi baš puno imponirao O. T. — Mi inače vrlo poštujemo Cornelius-a a Lapide, ali valja reći, te mu na ovom, kao i na drugim mjestima, što ih rješavamo, nije baš sreća od Gospoda poslužila s jednostavnog razloga, jer se u njegovo doba nijesu ni iznosile ovako „spitzfindig“ udešene objekcije, kako to biva danas. Odatle onda dormitationes et optimi Homeri . .

[122] Isp. „Errores itd.“ s. 31.

dimo iz knjižice „Errores itd.“) već unaprijed pod rug meću, bili smo prisiljeni radi časti i dostojanstva sv. Evangjelja i ovoj na oko posve nerješivoj poteškoći u čelo zagledati, te je uz pomoć Božju, po principima baštinjenijem od Otaca, pokušati ad amussim riješiti, usprkos tomu, što (prema ironičnom pisanju O. T.) sa sv. Augustinom: »ne možemo reći: rukopis je pogriješan, jer svi dobri latinski prijevodi imadu tako, niti možemo reći: [latinski] prevodilac je pogriješio, jer u svim grčkim kodeksima tako se čita.«[123]

Prije ipak nego prijegjemo na rješenje ove famozne poteškoće, o koju se je, čini se, razbila vjera mnogih modernijeh duhova, biće dobro, da ovdje istaknemo neke principe i činjenice (koje su možda tim dusima i nepoznate) a na kojima, kao na tvrdijem temeljima, kanimo izgraditi zgradu našeg jednostavnog, ali možda baš zato ispravnog tumačenja.

a) Historička i znanstvena činjenica jest, da su od 4 sveta i kanonska evangjelja samo 3 (tri) potonja t. j. ona po Marku, Luci i Ivanu, pisana izvorno grčkijem jezikom, dok je prvo t. j. ono po Mateju pisano izvorno jevrejskijem (kaldejskijem) jezikom, koji potonji izvornik se je doduše izgubio, ali zato posjedujemo njegov autentični grčki prijevod.

b) Historička i znanstvena činjenica jest, da netom spomenuti grčki prijevod sv. evangjelja po Mateju, uz ostala 3 izvorna grčka evangjelja, predstavlja izvornik latinskog prijevoda zvanog Vulgata. — Iz te činjenice slijedi onda sasvim logički:

c) Ako se u Vulgati naigje na kakovu poteškoću ili enantiofaniju (kao što je to n. pr. slučaj u gore objiciranim retcima), onda valja u takvijem slučajevima pogledati, što piše u njezinu izvorniku — »inspectio linguae praecedentis proficiet« uče skladno sv. Augustin i Lav XIII. („Providentissimus“ c. 14.). — Budući pako, da je

d) sv. evangjelje po Mateju pisano izvorno jevrejskijem jezikom, to navedena nauka sv. Augustina i Lava XIII. imade s obzirom na ovo evangjelje još svoju posebnu daljnu aplikaciju, naime da analogno toj nauci smijemo od grčkoga teksta ovog evangjelja i dalje ići, te, u slučaju nužde, rekurirati ća do njegova izvornika t. j. do jevrejskoga teksta, koji predstavlja

[123] Ib. str. 31.

onda Vulgatin praizvornik. Istina je, da nam se je taj izvornik odnosno praizvornik kao takav u svojoj cijelosti izgubio, ali Božji Promisao dao je, te su nam se sačuvala njegova 2 konstitutivna elementa, a to su s jedne strane jezik jevrejski (kaldejski), a s druge strane napomenuti već prijevod grčki. Pa kao što se dade (da uzmemo primjer iz naravi) n. pr. iz rastavljenog kisika i vodika opet sastaviti voda, tako možemo slično i mi, ako su nam ova 2 konstitutivna elementa t. j. jevrejski (kaldejski) jezik i grčki prijevod u vlasti, uspostaviti i jevrejski izvornik sv. evangjelja po Mateju, i na taj način potražiti rješenje enantiofaniji, koja postoji bilo u grčkom, bilo u latinskom prijevodu (Vulgati).

Pošto smo ovo ustanovili, možemo sada na temelju tijeh historičkih i znanstvenijeh činjenica prijeći na praktično tumačenje odnosno rješavanje gore objiciranih redaka.

Oni glase u Vulgati:

a) Mat. 9, 18.: »filia mea modo defuncta est«.

b) Mar. 5, 22.: »filia [modo][124] in extremis est«.

U grčkom tekstu glase isti retci ovako:

a) Mat. 9, 18.: *»ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν«.*

b) Mar. 5, 22.: *»τὸ θυγάτριόν μου [ἄρτι] ἐσχάτως ἔχει«*

Ako pomno razmotrimo grčki tekst, opažamo, da se on sa latinskijem ad amussim slaže. Jedino zapaža se neka na oko sitna razlika u tome, što Mat. 9, 18. imade u grčkom aorist *(»ἐτελεύτησεν«)* dok je u latinskom taj aorist izražen sa perfektom (»defuncta est«). Ali jer se od starine u svijem školama (što znademo) stvar tako uči, te grčki aorist znači prošlo vri-

[124] Česticu »modo« odnosno »*ἄρτι*«, koja znači: „baš sada" („gerade jetzt" – isp. Dr. W. Pape Griechisch Deutsches Wörterbuch 8., I. S. 322 a), a izostavljena je u izvještaju po sv. Marku, umetnusmo u ovaj izvještaj iz sv. evangjelja po Mateju samo veće jasnoće radi. Inače ta čestica sama po sebi (kako svatko vidi) ne mijenja posve ništa sam smisao, pa nije čudo, što je u izvještaju po sv. Marku izostavljena. Ipak nam ju je Duh Sveti u paralelnom izvještaju po sv. Mateju sačuvao, da je onda mi sami uzmognemo (n. pr. veće jasnoće radi) suplirati, držeći se kod toga običaja same Crkve, koja u praksi slično postupa. N. pr. u formuli consecrationis Sanguinis Domini, gdje je tekst ove formule nadopunila iz paralelnih izvještaja triju evangjelista tako, da je uzela najprije od Mat. i Mar. riječi »pro multis«, zatim iz Luk. »pro vobis«, i napokon iz Mat. »in remissionem peccatorum«, umetnuvši još k tome u formulu iz sv. predaje (traditio) iza »novi« riječi »et aeterni«, a iza »testamenti« još riječi »mysterium fidei«.

jeme, to nije čudo, što je i stari latinski prevodilac grčki aorist reproducirao sa perfektom, tim više, što latinski jezik ne poznaje aorista, a, prema onome školskom mišljenju, čini se, kao da perfekt zaista najvjernije odgovara značenju aorista.

Ali dok stvari tako stoje, poteškoća ostaje i nadalje u svojoj snazi. Ako naime aorist znači prošlo vrijeme, onda bi zaista bilo svejedno, da li je Jair rekao: »kći moja sada *ἐτελεύτησεν* (aorist) ili: »kći moja sada *τετελεύτηκεν* (perfekt) — kad u drugu ruku p r o t i v t o g a stoji tvrdnja teksta sv. evangjelja po Marku, da je Jair u isto doba kazao: »kći moja [sada] *ἐσχάτως ἔχει* (na samrti je, ali još je živa), odnosno *(ἄρτι) τελευτᾷ* ili *(ἄρτι) τελευτήσει* (sad umire, sad će umrijeti), kako bi se to isto dalo pomoću glagola *τελευτάω* izraziti.

Od grčkoga teksta po sv. Marku ne možemo dalje ići, jer on predstavlja i z v o r n i k, svi njegovi kodeksi imadu tako. Njegova s a d a š n j o s t vremena *(ἐσχάτως ἔχει)* je prema tome tako sigurna, te o njoj zaista sumnje ne može biti nikakove. Zaradi toga valja, da taj tekst uzmemo kao b e s u m n j i v, odnosno smatramo historijskom činjenicom, da se je Jair pred Gospodinom upravo tako izrazio (upotrebivši s a d a š n j o s t vremena), kako to čitamo u o r i g i n a l u po sv. Marku, t. j. »kći moja je [sada] na samrti, [sad] umire«, što znači: ona je još ž i v a; a ne, kako to č i n i u t i s a k današnji grčki (i Vulgatin) tekst prijevoda sv. evangjelja po Mateju: »kći moja sad je u m r l a« = ona je m r t v a.

Preostaje zato, da se pomoću čistog znanstvenog metoda u istraživanju (a ne kojekakvog modernog „filozofiranja") dovede grčki p r i j e v o d sv. evangjelja po Mateju u sklad s o r i g i n a l n i m i b e s u m n j i v i m tekstom sv. evangjelja po Marku.

Taj metod pako jest, da, analogno nauci sv. Augustina i Lava XIII. »de inspectione linguae praecedentis«, pokušamo sada s najvećom akribijom glagolski oblik »*ἐτελεύτησεν*«, u kojem leži težište cijele poteškoće retrovertirati na jevrejski (kaldejski) jezik, i uspostaviti tako (ovdje) njegov izgubljeni izvornik. Možda će nam se tada, kad ga stanemo promatrati u ruhu kvadratnijeh slova, oči otvoriti.

Dvije su stvari odnosno pitanja, koja valja ovdje riješiti: a) značenje glagola *τελευτάω;* i b) glagolsko vrijeme, koje je sv. Matej u jevrejskom (kaldejskom) izvorniku upotrijebio. Što se tiče prvog (manje važnog) pitanja, uzimamo, analogno sa

prijevodom Septuagintinim (isp. Gen. 6, 17. Job 3, 11; 34, 15. itd.), te je sv. evangjelista za *τελευτάω* upotrijebio glagol גוע (gev'a). Što se pako tiče drugog (puno važnijeg) pitanja, nalazimo se u ugodnom položaju, da možemo sa gotovo matematičkom sigurnošću ustanoviti, te se je u jevrejskom (kaldejskom) izvorniku na rečenom mjestu za »*ἐτελεύτησεν*« nalazio također aorist ili, kako ga mi u školi obično zovemo, perfekat.

Izvodimo to iz činjenice, što jevrejski (kaldejski) jezik imade (kako je jamačno mnogim poznato, samo 2 vremena: aorist (školski perfekt) i futur. Drugih vremenskih oblika (kao prezens itd.) on nema. Sad bez sumnje, ili je u jevrejskom (kaldejskom) izvorniku evangjelja po Mateju glag. oblik »*ἐτελεύτησεν*« bio izražen sa aoristom ili sa futurom. Treće ne preostaje. Ali sa futurom nije bio izražen, jer stari grčki (i latinski) prevodioci prevode taj futur redovno sa grčkijem (odnosno latinskijem) futurom. Pa bi se toga jamačno držao i grčki prevodilac Matejeva evangjelja. Taj futur bi u ostalom (kad bismo ga mogli dokazati) bio samo nama u prilog, jer bismo u takvom slučaju mogli »*ἐτελεύτησεν*« ispraviti u »*τελευτήσει*«, a tim bi odmah bila naša poteškoća riješena, jer bi se najedared ukazala očevidna sinonimnost (istoznačnost) izmegju: *ἄρτι τελευτήσει* (= sad na će umrijeti) i *ἐσχάτως ἔχει* (= u zadnjim časovima je). Ali toga na žalost (ne baš veliku!) ne možemo dokazati.

Preostaje dakle jedino jevrejski aorist (perfekat), koji opet stari (grčki) prevodioci konstantno prevode sa grčkim aoristom,[125] pa nema sumnje, te se je toga držao i grčki prevodilac evangjelja po sv. Mateju.

Prema tome možemo i smijemo grčki aorisni oblik »*ἐτελεύτησεν*« sa najvećom znanstvenom sigurnošću retrovertirati sa גועת (giv'ath) = 3 l. ž. roda sing. aorista od גוע. Odnosno cijela izreka: »filia mea modo defuncta est« glasila je u izgubljenom izvorniku sv. evangjelja po Mateju: ברתי כען גועת (Barti [filia mea] khean [modo] giv'ath).

Ovo što smo dosad sa najvećom akribijom, ustanovili, čini se, da je još vazda voda na mlin O. T.

Preostaje zato, da odgovorimo na još jedno i zadnje pitanje, naime, da li i u jevrejskom (kaldejskom) jeziku imade ao-

[125] Dosta je za ovo isporediti samo n. pr. Psalme u LXX. sa jevrejskom maticom.

rist isključivo značenje prošlosti (kako se to inače u školama uči za grčki aorist) ili se možda njim Jevreji služe za oznaku sadašnjosti, pa i budućnosti? Odgovaramo: Sigurna i znanstvena činjenica jest, da se Jevreji (kao i svi Semite) služe svojijem aoristom (perfektom) ne samo za oznaku prošlosti, nego i sadašnjosti, pače i budućnosti. Ovo potonje biva navlastito u onim slučajevima, gdje netko u svom govoru s aoristom (perfektom) nešto naglasuje i uvjerava. O tom piše Gesenius ovako: »Selbst zum Ausdruck zukünftiger [nicht nur vergangener u. gegenwärtiger] Handlungen dient das Perfekt [Aorist] nämlich bei Betheuerungen und Versicherungen«.[126]

U Mt. 9, 18. pako vidimo baš takav slučaj: Otac djevojčin Jair moli Gospodina, neka dogje, metne ruku svoju na nju, da ostane živa, jer je na samrti, jer će sad na umrijeti[127] (kao što je doista prije dolaska Gospodinova onamo umrla, kako se to vidi iz daljnoga konteksta ib. s. 23—24.). Prema tome smije se retrovertirani i uspostavljeni glagolski oblik נוֹעַת prema duhu i gramatici klasičkog jezika grčkog (natrag) prevesti sa presensom: »τελευτᾷ« ili futurom »τελευτήσει«[128] odnosno u latinskom sa »defungitur«, »moritur« ili »morietur«.

Ako sada isporedimo taj, možemo reći, znanstveno — isti-

---

[126] Isp. Kautzsch-Gesenius, Hebräische Grammatik, Leipzig. 1885. S. 316. Num. 4.

[127] Slično značenje aorista sačuvalo se je i u hrv. jeziku: I mi naime možemo kazati za jednu te istu stvar čas aorist, čas prezent, čas futur N. pr. u izreci: »ajde brže po liječnika, jer mi majka sad na umrije« (aorist), što može značiti isto što i: »jer mi majka sad na umire« ili »sad će na umrijeti«. Slično opet kao što se hrv. futur — navlastito u pučkom pripovijedanju — može upotrijebiti mjesto aorista n. pr. »sastanut će se 2 prijatelja i upitat će jedan ... a drugi će odgovorit« itd. (Isp. Dr. David Bogdanović, Izabrane narodne pripovijetke br. 81.), može se i u jevrejskom jeziku futur upotrijebiti za oznaku aorista. Pače to biva u Jevreja još mnogo češće nego u nas Hrvata.

[128] Ipak redovno se jevrejski aorist (odnosno perfekat) prevodi sa hrvatskim prezensom. Zato i vidimo u svim boljim prijevodima, kako prevodioci nastoje one silne LXXine aoriste odnosno Vulgatine perfekte kao n. pr. Ps. 1. »Beatus vir, qui non abiit, non stetit, non sedit«, »de profundis clamavi« itd., u kojima je ropski izražen ovaj jevrejski aorist (perfekat) prevesti sa hrvatskijem (evropskim) prezensom. Isp. n. pr. O. P. Vlašić, Psalam: De profundis, Dubrovnik 1905. s. 5—6., gdje je „clamavi" = vapijem itd. Ili Ps. 1, 1. u „Bog. Smotri" 1917. br. 2. s. 172. ss.

niti rezultat sa izražajem »ἐσχάτως ἔχει« (odnosno u Vulgati: »in extremis est«) u sv. evangjelju po Marku, to ćemo opaziti na naše iznenagjenje, kako se oba izražaja upravo čudesnim načinom pokrivaju t. j. izlaze istoznačni (sinonimni). Da naime grčki izrazi: »(ἄρτι) ἐσχάτως ἔχει« i »ἄρτι τελευτᾷ (τελευτήσει)« odnosno latinski: »(modo) in extremis est« i »modo defungitur (moritur)« ili »morietur« znače jedno te isto, mislim, da je upravo tako suvišno dokazivati, kao što bi ludo bilo nijekati sinonimitet slijedećim hrvatskim izrekama: netko je na samrti, ili netko je u zadnjim časovima, ili netko sada umire, ili netko će sad na umrijeti, kad svatko znade, da sve te 4 izreke isto znače.

Svaka dakle poteškoća iščezava, ako se glagolski oblik »ἐτελεύτησεν« u grčkom prijevodu odnosno »defuncta est« u Vulgati, protumači, kako je to i u redu, prema geniju jezika jevrejskog, u kojem je sv. evangjelje po Mateju izvorno i napisano.

Tako smo, eto, uz pomoć Božju riješili ovu famoznu poteškoću i — nadamo se — dobro.

A sada pitamo, jeda li je Duh Sveti, kao prvi i glavni autor sv. Pisma, morao ad Mat. 9, 18. inspirirati ili diktovati sv. piscu n. pr. jednu cijelu studijicu o značenju glagola u semitskijem jezicima samo za to, jer je predvigjao, da će inače u „modernom" 20. vijeku neki „filosofi" i „apologete" Njegove izvještaje vrstati megju »kontrarne citacije« ili ih proglašivati eventuelno »aproksimativnim govorom«? Nipošto ne. »Si quis ignorat, ignorabitur«, veli On (1 Cor. 14, 38.). »Labia« autem »sacerdotis custodient scientiam« zapovijeda na drugome mjestu. (Mal. 2, 7.).

Ad G):

O. Talija objicira: »Matej X. 10. Isus nalaže [svojim učenicima], da ne nose „peram in via neque virgam"; Marko VI. 8.: „ne quid tollerent in via nisi virgam tantum".«

I ovo bi dakle (prema pisanju O. T.) imale biti »kontrarne citacije« t. j. takove od sv. evangjelistâ odnekale (tobože) citirane izreke, koje se megjusobno istiskuju. Istinita bi mogla biti samo jedna ili druga (ili nijedna), dok obje nikako ne bi mogle biti zajedno istinite. Prema tome imao bi ovdje pogriješiti ili sv. Matej ili Marko ili obojica odnosno ipse Spiritus Sanctus

kao prvi i glavni autor oba izvještaja. A imao bi u smislu objekcije pogriješiti zato, jer u jednom izvještaju veli, te je Isus šaljući svoje učenike naložio im, da ne nose na put ništa niti štapa, a u drugom, te im je Isus istom zgodom dopuštao uzeti na put baš (i jedino) štap.

Na prvi pogled čini se kao da O. Talija ima sa svojom »kontrarnom citacijom« pravo. Tako su naime zamamljivo poredani tekstovi jedan kraj drugoga.

Ali tko se ne uplaši, i ne klone odmah duhom, već stane odnosne evangjeoske izvještaje, iz kojih su objicirane riječi istrgnute, u kontekstu čitati, opaziće, da se je O. Talija sa svojijem čitateljima samo našalio.

Da dobije naime svoju »kontrarnu citaciju« on je ponajprije: a) u izvještaju po Mat. 10, 10., držeći se valjda Vuka Karadžića (kome nije zamjeriti) ili možda kojeg modernog francuskog Srbina, podmetnuo grčkom glagolu *κτάομαι* (Vulg. possidere) značenje: „nositi“; a zatim: b) pošto je na taj način izazvao sinonimitet (istoznačnost) izmegju hrvatskog glagola „nositi“ (Mat. 10, 10.) i latinskog „tollere“ (tollerent) (u Mar. 6, 8.), pošao je korak dalje, te formulacijom svoje objekcije čitateljima stvar predstavio tako, kao da se u oba izvještaja radi o jednom te istom dogagjaju sa istog gledišta.

Budući da uslijed ovakove (dvostruke) manipulacije oba izvještaja izlaze megjusobno zaista protivni (kontrarni), to onda O. Talija u 2-gom dijelu svoje knjižice, da učini milost sv. Pismu, preporučuje na prihvat svoju »teoriju« o »aproksimativnom« govoru. Matej i Marko, odnosno pravije Duh Sveti preko njih, pisali bi prema toj „teoriji“ i ovdje onako „kako im se činilo, da je moglo biti“. Malo bi se, istina, imali posjeći, (jer dok jedan prema formulaciji objekcije tvrdi, te je Isus učenicima zabranio nositi štap na put, dotle bi drugi htio, da im je Isus istom zgodom dopustio nositi štap), ali O. Talija im je megjutim s riječima (samo da najprije protura svoj »aproksimativni govor«) veoma milostivan. „Ne ću“, veli on „tu (u „aproksimativnom govoru“) tražiti svu tačnost historičnu, jer ju ne trebam.“[129] Kasnije bi je (nakon prihvata svoje „teorije“) i te kako trebao! Jer, ako takva šta treba tražiti od profanih pisaca,

[129] Isp. „Errores itd.“ str. 37.

à la Tacit ili Tukidid, tim više se to očekuje od sv. pisaca, koji stoje pod inspiracijom Duha Svetoga.

Ali da se vratimo na rješavanje ove poteškoće.

a) Da glagol »κτάομαι« (Mat. 10, 9.) ne znači „nositi" već: stjecati(si), mislimo, te ne trebamo još dokazivati.[180] Taj glagol imade još i izvedeno značenje: posjedovati (possidere), sačuvati si, ali o kakvom „nositi" nema u rječnicima ni govora, pa je potonje značenje od nekih ljudi (već prije O. T.) izmišljeno jamačno zato, da bude jedno »protuslovlje« više u sv. Pismu.

Već iz same te činjenice (što »κτάομαι« isključuje značenje „nositi") slijedi, da je svaka kontrarnost megju objiciranim retcima isključena. Isus bi naime (supposito, te oba izvještaja govore o istom dogagjaju) mogao sasvim lijepo istom zgodom iznajprije dati svojim učenicima α) naloge, kako se imadu vladati prigodom apostolskoga djelovanja na putu, pa im tom zgodom zabraniti, da si ništa, pa ni štapa ni cipela putem ne stiču, motivirajući svoju zabranu sa zasadom: »jer je poslenik dostojan plaće svoje«, t. j. to sve, što im Gospodin sada zabranjuje putem sticati si, dobit će od onih, kojima će propovijedati dolazak kraljevstva nebeskoga (= Mat. 10, 5—15 ss.); zatim β) opet naloge, kako se imadu opremiti na sámo putovanje, odnosno, što smiju uzeti na put, a što ne; te im tom zgodom dopustiti, da si, uz sandale na nogama, slobodno uzmu i štap (koje stvari im je inače malo prije zabranio stjecati si na putovanju) = izvještaj po Mar. 6, 8.

Pripominjemo, te bi β) moglo doći kronološki i pred α), a da se u stvari ne bi sasvim ništa promijenilo.

Tako bi se, eto, na jedan način dala ad amussim riješiti ova poteškoća.

Ali b) tko malo dublje promotri oba ova izvještaja, opaža, da se tuj radi — ne o dva različita momenta jednog te istog dogagjaja, nego zapravo — o dva različita dogagjaja, koje opstojateljstvo onda još a fortiori isključuje svaku kontrarnost u objiciranim izričajima i rješava poteškoću.

Dokazuju pak ovu različnost slijedeće činjenice, što ih vadimo iz oba izvještaja:

[180]) Isp. Dr. August Musić, gramatika grčkoga jezika, Zagreb 1904. s. 97 i 102.

α) Iz izvještaja po Mar. 6, 7—13. razabiremo jasno, da tuj Gospodin šalje dvanaestoricu svojijeh učenika istom na početno (pokusno) apostolsko putovanje. Kaže naime sv. tekst: *καὶ προσκαλεῖται, (ὁ Ἰησοῦς) τοὺς δώδεκα καὶ ἤρξατο* (aorist) *αὐτοὺς ἀποστέλλειν* (inf. praes.) = I dozove (Isus) 12-icu i **započe ih šiljati**. Tom zgodom šalje ih Gospodin 2 po 2 (*δύο δύο*); dopušta im, da uzmu sa sobom samo štap i sandale na nogama, dok im druge stvari kao: torbu, kruh, novac i 2 haljine, zabranjuje uzeti na put. Svoju zabranu izdaje ovdje Gospodin bez ikakove motivacije. Motivacija naime: jer je poslenik dostojan plaće svoje, čini se, da ne bi ovdje dobro ni pristajala, barem ne s obzirom na štap.

β) Iz izvještaja pak po Mat. 10, 5—15. vidimo, kako Gospodin šalje 12-icu definitivno na apostolsko djelovanje (propovijedanje). Oni su već izvježbani u svojoj službi. Zato ovdje nema više *ἤρξατο ἀποστέλλειν* = započe šiljati, već se kaže: *τούτους τοὺς ιβ' ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς* = ovu 12-icu **odasla** t. j. definitivno posla Isus.

Ovom zgodom drži im Gospodin divan govor od 38 redaka (93 linije) dok onaj za početnog šiljanja imade jedva 4 retka (8 linija).[131] U tom govoru im On odmah na početku nalaže, kuda imadu propovijedati, što imadu propovijedati i raditi, i čega si putem ne smiju sticati, pa tom zgodom spominje megju inim i štap i cipele, koje si takogjer ne smiju sticati. A to sve im Gospodin zabranjuje sa gore već napomenutom i izloženom motivacijom: »jer je poslenik dostojan plaće svoje«. Kako se pak imadu učenici opremiti na put sada (kad ih Gospodin definitivno šalje), t. j. da li smiju uzeti sa sobom štap i sandale na nogama, a ne smiju eventualno torbu, kruh, novaca i 2 haljine, nema u ovom izvještaju ništa. Iz paralelnog megjutim izvještaja po sv. Luci 9, 1—5., u kojem se opet opisuje samo ono, što je Gospodin govorio učenicima glede opreme za ovaj definitivni put, (*ἀπέστειλεν* ib. r. 2.) doznajemo, da im je tom zgodom Gospodin takogjer zabranio ne samo sve one stvari, što i na početnom putovanju, nego i štap. Jedino, čini se, te im je i ovaj put dozvolio uzeti sandale na nogama.

[131]) Isp. Brandscheid, *Ἡ καινὴ διαθήκη*, Freiburg 1901. p. 26. i 106.

Tako smo, eto, riješili ovaj na oko nerješivi „error historicus et scientificus" u sv. Pismu, pokazavši, kako se tuj radi zapravo o 2 različita dogagjaja, a ne o kakvom „erroru", „kontrarnoj citaciji" ili „aproksimativnom govoru". O drugoj naime stvari izvješćuje se u sv. evangjelju po Mateju, o drugoj opet u sv. evangjelju po Marku; osim toga sv. evangjelje po Luci govori o različitoj okolnosti onog istog dogagjaja, o kojem izvješćuje sv. evangjelje po Mateju.

Ovdje nam je još pripomenuti, da se je O. T. sa svojim gore spomenutim postupkom, gdje je najprije α) grčkom glagolu *κτάομαι* (odnosno Vulgatinu possideo) podao krivo značenje „nositi", a zatim β) dva različita izvještaja uzeo pod jedan te isti, sasvim primakao (bilo sad hotice ili nehotice) stanovištu nekih racijonalista, za koje smo još u školi nekad slušali, kako najprije znadu ustvrditi, te su n. pr. óna 2 različita čuda, gdje je Isus jedamput nahranio 4000 ljudi sa 7 hljebaca i nekoliko ribica, od čega je preostalo još 7 košarica (Mt. 14, 13—21.), a drugiput 5000 ljudi sa 5 hljebova i 2 ribe sa preostatkom do 12 košarica kruha (Mar. 8, 1—9), jedan te isti dogagjaj (čudo); a zatim stvaraju „teorije", kako su sv. evangjeliste naveli brojeve 4000 i 5000 te 5 i 7 odnosno 7 i 12, te ostale različite okolnosti tobože onako „aproksimativno", kako im se činilo, da je moglo biti. — I iz ovoga se onda može vidjeti, kuda vodi i „teorija" O. T.

Ad H):

Ovamo spada i objekcija, što je O. Talija iznosi na 23. str. svoje knjižice. Uzeta je iz sv. evangjelja po Mateju (1, 11—12.) te glasi:

»Matej gl. I. u Isusovoj genealogiji govori: „Josias genuit Jechoniam et fratres eius in transmigratione Babylonis. Et post transmigrationem Babylonis Jechonias genuit Salathiel".«

I ovaj tekst, kako se iz daljnog konteksta knjižice O. Talije razabira, imao bi sadržavati »kontrarne citacije«, t. j. takove od sv. evangjeliste Mateja odnjekuda tobože citirane izreke, koje bi bile u protimbi sa drugim paralelnim mjestima sv. Pisma. U čemu bi pako imala biti ta »kontrarnost«, uči nas ovdje sam O. Talija (rješavajući nas tako brige, da njegove tajne otkrivamo). Veli on, neposredno iza gornjeg teksta: »*Ovo* (što »*Matej — govori*«) *historično nije istina: niti je Jehonija bio sin Jozije*

niti je Jehonija imao braće, već je sin Jozije bio Joakim i imao tri brata, koji se nijesu rodili ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Babylonis već nešto prije.« I poziva se kod toga uvijeno na »knjige Kraljeva i Paralipomena«.

Pripadom spominjemo, te se ovakav način govorenja o sv. Pismu directe kosi sa onim, što nam glede toga u praksi i u teoriji predaše sv. Oci. »Scriptura« piše sv. Jeronim (In Naum 1, 9.) »mentitur — dicere nefas est« t. j. »Grijeh je kazati, te sv. Pismo govori neistinu«. A sv. Augustin u jedanaestoj knjizi (gl. 5.) protiv krivovjerca Fausta veli: »Ako naigješ ondje (u sv. Pismima) na nešto, što ti se čini kao apsurdno, nije slobodno kazati (non licet dicere): pisac ove knjige (n. pr. u gornjoj objekciji Matej) nije se držao istine (historične ili kakvegod), već (valja reći): ili rukopis je pogrješan ili prevodilac je pogriješio ili ti ne razumiješ«. Isto sa sv. Augustinom uči i sv. O. Lav XIII. u enciklici „Providentissimus" (c. 31. ad fin.).[182]

Kako dakle da se riješi ova poteškoća (difficultas, jer to je pravi naziv za objekcije iz sv. Pisma)?

Čujmo najprije O. Taliju, koji postavlja slijedeće 2 mogućnosti:

a) Prva u formi pitanja glasi: »*Možda je Mateju dopala do ruku nekakova Isusova genealogija, on ju je u svoje evangjelje umetnuo, pa ostavio, da jamči za njenu vjerodostojnost onaj* (naravski: *varalica*, naša op.), *koji ju je sastavio?*« — Ovu mogućnost moramo odmah odbiti, jer se očito kosi sa inspiracijom Duha Svetoga i s onim dostojanstvom sv. Evangjelja, koje mu uslijed toga pripada, te je O. Talija nikako nije mario, pa niti eventuelno protiv P. Prata, iznositi, tim manje, što ona utisnuta kao klin megju 2 izreke, što na tom mjestu u njegovoj knjižici predstavljaju pitanje i odgovor, ni stilistički zgodno ne stoji.

b) Druga mogućnost jest „teorija" o „aproksimativnom" govoru u sv. Pismu, koja je od O. Talije baš ad hoc i izmišljena, »da se čitalac Biblije« s pomoću njezinom »pred poteškoćama

[182] Nije to čudno, ako se sjetimo, da stari pisci i sv. Oci isporegjuju sv. Pisma, baš zato jer »ragjaju istinu i ostaju djevice«, sa samom Presvetom Bogorodicom. (Isp. Clem. Alex. Stromata 7, 16.: »*Τοιαῦται* [sc. *οἷα Μαριὰμ ἡ παρθένος*] *δ' ἡμῖν αἱ Κυριακαὶ Γραφαί, τὴν ἀλήθειαν ἀποτίκτουσαι, καὶ μένουσαι παρθένοι*). A sv. Irenej (Contra Haereses 2, 28.) opet piše: »... rectissime scientes, quia Scripturae — perfectae sunt, quippe a Verbo Dei et Spiritu eius dictae.«

bude znao orijentirati«.[133] A orijentiraće se tako, te si kod čitanja bude jednostavno primišljao, da Matej n. pr. ovdje govori »aproksimativno« iliti hrvatski neistinito, jer nas je, eto, O. Talija sam najprije uputio, te »ovo«, što u gl. I. (r. 11—12.) »Matej govori« — »historično nije istina«.

I ovu mogućnost prisiljeni smo a limine odbiti, jer se ona još (ako je moguće) i u umnoženom stupnju kosi sa inspiracijom Duha Svetoga i Božanskim dostojanstvom sv. Evangjelja.

Sada bi preostala još samo jedna mogućnost naime da, analogno nauci sv. Augustina i Lava XIII., kažemo, te je rukopis pogrješan (codicem esse mendosum), odnosno, te je grčki prevodilac pogriješio (interpretem errasse).[134]

Ali baš ovu mogućnost, koja se čini ovdje jedina ad rem, O. Talija odlučno (i s nekom ironijom) odbija »*Znadem*« piše on »*da mnogi laćaju se drugoga puta, da ovu poteškoću poravnaju, koji je vrlo zgodan. To je, govore, prepisivačeva pogrješka. Mjesto da napiše: „Josias genuit Joachim, Joachim genuit Jechoniam*... *radi sličnosti imena (Jojakim i Jehonias) pisac je preskočio jednu generaciju*«. Ali »*ovim načinom*« veli on »*poteškoća.. se*... *po momu mišljenju ne poravnava, a razloge ne navodim, jer*« kaže »*ovdje mi je govoriti o „citationes tacitae“, a ne o pogrješkama prepisivačevim*«.

Što dakle? Da kažemo možda, te stvari ne razumijemo, bilo bi odviše smiješno na očigled činjenice, te nam je O. Talija sam tako jasno protumačio, u čemu se sastoji poteškoća. Prisiljeni smo za to, usprkos protivnomu „mišljenju“ O. Talije, ustvrditi, te se ovdje ipak radi o pogrješki prepisivačevoj odnosno i prevodiočevoj, a to zato, jer mi za ovu našu tvrdnju, osnovanu na nauci sv. Augustina i Lava XIII., možemo i solidne dokaze navesti, dok O. Talija, kako vidimo, za svoje protivno „mišljenje“ nije znao ili bolje nije se usudio navesti ni jednog jedinog razloga, a nekmoli dokaza osim futilnog izbjega, da mu je ovdje govoriti tobože o „citationes tacitae“, a ne o pogrješkama prepisivačevim.[135]

---

[133] Isp. „Errores itd.“ str. 44.

[134] Za latinskog (Vulgatina) naime prevodioca ne možemo kazati, da je pogriješio, jer se njegov prijevod na ovom mjestu slaže ad amussim sa grčkim tekstom (njegovim izvornikom).

[135] Kažemo: »nije se usudio«, jer da se je usudio samo 1 razlog navesti za to svoje „mišljenje“, bio bi se odmah raskrinkao. On naime, kao i P. Prat, baš i osnivaju na tom svoje „teorije“, što megju inim smatraju

Što se tiče samog dokazivanja ove naše tvrdnje nalazimo se u ugodnom položaju, te možemo konstatirati, da je 2 godine iza izdanja knjižice O. Talije (t. j. g. 1910.) njemački učenjak Dr. J. M. Heer opširno i oštroumno u „Biblische Studien XV. B. 1. u. 2. H.: Die Stammbäume Jesu nach Matthäus und Lukas (Freiburg, 8⁰, I—VIII. 1—224)“ raspravio megju inim i o predmetu ove poteškoće, i tom zgodom (str. 130—133) na temelju dva uncijalna kodeksa (MU), 30 minuskula, starih prijevoda, te svjedočanstva sv. Otaca, dokazao, da je iza riječi: »Josias autem genuit« zaista ispao redak: »Joakim, Joakim autem genuit«, tako te restituirani tekst glasi: »Josias autem genuit Joakim, Joakim autem genuit Jechoniam et fratres eius in transmigratione Babylonis. Et post transmigrationem Babylonis Jechonias genuit Salathiel«. Pred ovom dokazanom i obrazloženom činjenicom mora prema tome neobrazloženo „mišljenje“ O. T. simpliciter kapitulirati, barem tako dugo, dok nam ne iznese valjanih dokaza za to svoje „mišljenje“, na što ćemo opet, s razloga navedenih u našoj noti 135., po svoj prilici zaludu čekati.

Uslijed ove restitucije teksta, što ju proveo g. dr. Heer, otpadaju sami od sebe svi gore navedeni prigovori (historičke neistine!) O. Talije osim jednog jedinoga, a to je, što O. T. ističe, da „Jehonija nije imao brače“. Ta poteškoća naime ostaje neriješena, ako se i restituira redak »Joakim, Joakim autem genuit« sc. Jechoniam et fratres eius in transmigratione Babylonis.

Nju je osjetio i sam dr. Heer, koji, pošto je uspostavio spomenuti redak, ovako piše: »Neprilika je samo, što knjige

prave prepisivalačke pogrješke za pogrješke samijeh hagijografa (sv. pisâca), pa dok ih jedan (Prat) proglašuje za „citationes tacitae“, dotle ih drugi (O. T.) naziva „aproksimativnim govorom“ (a 3-ći, 4-ti, 5-ti itd. — pošto bude i ovaj eventuelno od Biblijske komisije zabranjen, izmišljavaće u ime moderne znanosti — nova imena za staru bludnju, da si tako barem na Indexu — slavu steku). — Kad bi dakle O. T. već unaprijed kazao: ja moram biti protiv prepisivalačkih pogrješaka u sv. Pismu, odnosno, ja ih moram smatrati za pogrješke samijeh hagijografâ (koje, naravski, uslijed takvog mišljenja, ne može smatrati orugjem Duha Svetoga, nego običnim ljudima), jer inače nemam na čemu graditi svoje „teorije“ o „aproksimativnom govoru“ hagijografa, onda bi si tim očito već unaprijed odsjekao granu, na kojoj sjedi, te mu jamačno ni knjižica ne bi svijetla ugledala. Za to je, eto, mudro zašutio, kad je trebalo navesti razloge za svoje „mišljenje“.

Kraljevske i knjige Dnevnika ništa ne znadu o braći Jehonijinoj, dok znadu o braći Joakimovoj. Ali, nastavlja, da je i Jehonija imao braće, nije upravo isključeno..«. I ne mogući sad dalje u tom pravcu ništa pozitivna kazati, navodi od nevolje jedno tumačenje sv. Jeronima, koje nikako ne stoji u skladu s njegovim dosadanjim znanstvenim rezultatom, i po kojem bi onda Jehonija u r. 13. bio različit od Jehonije u r. 14. Onaj bi bio = Joakim, a ovaj bi bio = Jechonias (Joachin). I svršava s nekom resignacijom: »Obje ove mogućnosti su dane, obje imadu svoje dobre razloge i ne sile, da se (od nevolje) prihvate oni eksegetski pokušaji, koje ostavljam na strani (misli očito na razne „teorije", à la „citationes tacitae" itd.), jer sam si preduzeo, da računam samo sa činjenicama«.[136]

Kako se iz ovoga može vidjeti, dr. Heer ostavio je poteškoću o „braći Jehonijinoj" neriješenu.

Za to, gdje je on prestao, želimo sad nastaviti mi, te ovu poteškoću pokušati, uz pomoć Božju, ad amussim riješiti.

U tu svrhu konstatiramo ponajprije činjenicu (na oko protiv nas uperenu) naime, te knjige Dnevnika zaista (kako to dobro ističe dr. Heer) ništa ne znadu o braći Jehonijinoj, ali znadu o bratu Jehonijinom po imenu Sedekiji. Čitamo naime u 1. Dnevnika 3, 15—16. ovako: »Filii autem Josiae fuerunt, primogenitus Johanan, secundus **Joakim,** tertius Sedecias (odveden kao kralj u ropstvo Babilonsko), quartus Sellum. De **Joakim** natus est Jehonias et **Sedecias«.** Isto u Jevrejskom i LXX. Jehonija je dakle imao samo jednog brata (Sedekiju). S tim je onda i poteškoća zaoštrena u vrhunac, jer bi prema toj činjenici i tekst u Mat. 1, 13. imao glasiti: Jehoniam et fratrem eius, a ne: et fratres eius. Ovu stvar je jamačno i dr. Heer opazio, ali si valjda nije znao pomoći.

A što ćemo mi? — Eto! Analogno nauci sv. Augustina i Lava XIII. »de inspectione linguae praecedentis« pokušaćemo i opet s najvećom akribijom riječi grčkog prijevoda »*καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ*« odnosno latinskog »et fratres eius«, u kojima leži sva snaga poteškoće, retrovertirati na jevrejski (kaldejski)

[136] Isp. ib. str. 132—33.: »Nur wissen die Königsbücher und die Chronik nichts von Brüdern des Jehonias, wohl abervon solchen des Joakim usw.« . . . . . . Tatsachen zu rechnen«.

jezik, i tako uspostaviti (ovdje) izgubljeni izvornik. Možda će nam se i tuj otvoriti oči.

One dakle glase u jevrejskom (kaldejskom) jeziku ovako:

וית אחוהי (Vejáth achóhi).

T. j. imenica אח (ach) = brat, spoji se sa pluralnim imeničnim sufiksom za 3. lice singulara muš. roda והי (ohi) = njegovi —e—a. Zajedno = braća njegova (*ἀδελφοὶ αὐτοῦ*). Pred to se metne »nota accusativi« ית (jath = *τούς*) i spoji po semitskom običaju sa veznikom ו (u) = *καί* (i).

Ako sada zagledamo u kojugod bolju gramatiku kaldejskog jezika,[187] opazićemo na svoje iznenagjenje, te sufiks והי (ohi) ima dvojako značenje. Služi naime: a) kao pluralni sufiks za 3. lice singulara muškog roda (kako smo ga ovdje u prijevodu i mi uzeli); i b) kao **singularni** sufiks za 3. lice singulara muškoga roda mjesto sufiksa ה.. (eh).

To znači drugim riječima, da i jevrejsko-kaldejska imenica אח (ach) spojena sa imeničnim sufiksom והי (ohi) može imati po sebi apsolutno dvojako značenje: a) *ἀδελφὸς αὐτοῦ*, frater eius, brat njegov; i b) *ἀδελφοὶ αὐτοῦ*, fratres eius, braća njegova; odnosno isto u akuzativu, ako se metne pred nju nota acusativi ית (jath), koja je u jevrejsko-kaldejskom jeziku jednaka za singular i plural.

Grčki prevodilac ne znajući valjda, da je Jehonija imao samo jednog brata (ili kako drukčije zavaran) uzeo je singularni imenični sufiks והי kao pluralni, te riječi וית אחוהי (יכניה – Jekhonjā) mjesto sa *['Ιεχονίαν] καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ* (Jehoniam et fratrem eius) preveo sa: *['Ιεχονίαν] καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ* (Jehoniam et fratres eius) — i na taj način nehotice izazvao poteškoću, koja je, eto, 20 vijekova kasnije, zaprijetila, da slomi vjeru mnogijeh, sileći ih na gragjenje raznih „teorija" o „citationes tacitae", „aproksimativnom govoru" itd., po kojima bi (tobože) sami hagijografi imali ovako pisati, kako, eto, znanost ustanovljuje za kasnije prepisivače i prevodioce.

I ovdje pitamo, da li je Duh Sveti morao svojom posebnom pripomoći tako zaštititi i čuvati prevodioca, da dvoznačni izraz אחוהי pravo shvati i prevede, samo zato, jer je predvigjao, te će se inače od nekih ljudi u modernom 20. vijeku proglasiti

[187] Isp. n. pr. Zschokke, Institutiones fundamentales linguae aramaicae, Vindobonae 1870. itd. 27. Nota a. i str. 28. tekst.

Njegovi originalni izvještaji »kontrarnim citacijama«, »aproksimativnim govorom« itd.? — Nipošto ne. Ova stvar, kako svatko vidi, ne spada directe niti na vjeru niti (još manje) na moral, već se tiče historije i znanosti jevrejskog odnosno kaldejskog jezika. U takvim pak stvarima dopustio je Promisao Božji, te su se u sv. Pismo uvukle, bilo krivnjom prevodilaca, bilo kasnijih prepisivača, razne pogrješke u jednu ruku, da one, koji vjeruju u nepogrješivost pisane riječi Božje, potakne na što dublje proučavanje sv. Pisma, ἵνα φανεροὶ γένωνται, (isp. 1 Cor 11, 19.), a u drugu ruku, da ponositost onijeh, koji ne vjeruju Božansko nadahnuće svetih Knjiga, a svejedno hoće o njima raspravljati, na neki način ponizi. Dao nam je pak svima zdrav razum, da, uz pomoć Njegovu, uzmognemo, ako hoćemo, pronaći istinu. I mi smo, eto, danas, tako pokušali i, čini se, dobro je pronašli. Možda bi se i sam dr. Heer veselio. Ali δόξα τῷ Θεῷ.

Ovime završujemo našu eksegetsku digresiju.[138] Jer ljubimo evangjeosku istinu, rado uložismo trud, da riješimo ove poteškoće, što ih moderni „teolozi“ smatraju „errorima“ (hagijografskim bludnjama), u sv. Pismu „tako jasnima“, „da“, kako

[138] Što se tiče još one »očite« »kontrarne relacije«, koju O. T. iznosi na str. 13. svoje knjižice, a uzeta je iz 1. i 2. knjige Makabejske, te radi o opisu bolesti (a ne o „smrti“) sirskog kralja Antijoha, upozorujemo, te samo ignorancija može nalaziti megju 2 izvještaja »kontrarnosti« samo zato, jer se u jednom (2. Mak. 9, 9—10) opisuje tjelesna strahota bolesti Antijohove, a u drugom (1. Mak. 6, 8.) opet duševna depresija, koja je uslijed iste bolesti snašla Antijoha. Kao da (isti) čovjek, u isto doba, ne bi mogao imati i tjelesne i duševne boli, i kao da Duh Sveti ne bi smio u jednom izvještaju opisivati samo tjelesne boli, a u drugom opet samo duševne jade. — Isto tako nema (kako to opet hoće O. T. na str. 11. svoje knjižice) nikakove »kontrarnosti« niti izmegju 2 izvještaja, koji rade o načinu smrti sirskog kralja Antijoha, a nalaze se u istoj 2goj knjizi Makabejskoj, jer ono, što kaže ta knjiga u tekstu (9, 28—29), te je Antijoh umro od ftirijaze (O. T.: „a vermibus corrosus“), riječ je Duha Svetoga, dok se izvještaj „da je poginuo u hramu Nane, gdje su ga svećenici kamenovali“ nalazi tek u poslanici, što je šalju Židovi Jerusalemski Židovima Misirskim (ib. 1, 15—16.). To pismo pak imade onakav historijski ugled, kakavi madu i pisma Rimljana, Špartanaca i ostala, što se nalaze u sv. Knjigama Makabejskim. Duh Sveti naime jamči samo, te su ta pisma upravo tako glasila — i ništa više. Kao što jamči n. pr., te su riječi Židova i Farizeja, kojima su ružili Spasitelja upravo onako glasile kako se nalaze u Evangjeljima — i ništa više. Vrh svega toga valjalo bi onome, koji hoće što prigovarati, još i dokazati, da je u poslanici i u tekstu govor o istom Antijohu.

vele, „sumnje ne može biti o tomu nikakove".[139] Ta „jasnoća" silila ih onda („Bila mi je sila" veli i O. T. u svom predgovoru), da grade razne „teorije", pomoću kojijeh bi se isti „errores" (ili kako ih još O. T. izvolje nazvati: »kontrarne citacije«) imali definitivno riješiti, ali tako, da oni ipak ostanu u sv. Pismu, samo bi im se drugo ime dalo. Pa dok ih jedan naziva „obiter dicta", drugi „istočnijem načinom govora", treći „citationes tacitae" itd., dotle im, eto, O. T. dade najposlije zvučno ime „aproksimativni govor". — Sada su megjutim ti „errores" riješeni, ali u protivnom i jedino ispravnom pravcu, naime — prema pravilima biblijske hermeneutike i principima baštinjenijem od sv. Otaca.

A sad da se vratimo na tok naše rasprave.

[139] Isp. „Errores" itd. s. 6. (Svršiće se).

Ovdje još neke opaske k našem tumačenju. — Već smo gore natuknuli, da smo bili prisiljeni riješiti ove objekcije uz pomoć Božju — poslije dubljega razmišljanja — sami. Neke smo starije i novije (inače primae notae) komentatore doduše imali pri ruci, ali u njima ne mogosmo naći ništa, što bi nam ovdje bilo od koristi (što nam i nije bilo baš čudno, kad se sjetismo, da se dojako sv. Pismo nije niti napadalo s ovako lukavo udešenijem objekcijama, kao što su „kontrarne citacije" i „aproksimativni govori"). Hoće li se megjutim kasnije, u ostalijeh tumačitelja, koji nam ne bijahu pri ruci, i do kojijeh uslijed ratnih prilika (i topoglednog siromaštva naše sveučilišne knjižnice) ne mogosmo doći, štogod slična naći, nije kraj tolikijeh i vrsnijeh komentatora isključeno. Zato valja pričekati. Ovdje samo pripominjemo, ako se naknadno za neke od ovijeh objekcija možda ne bi moglo obresti u dojakošnjijeh tumačitelja onakovo tolkovanje, kakovo iznesosmo mi, to takva okolnost ne bi svejedno mogla ništa promijeniti na ispravnosti i pravovjernosti našega tumačenja, već bi to bio samo znak, da pregjašnji tumačitelji (makar inače bili kako veliki) u praksi (prigodom svoje eksegeze) ne uzimahu dosta na um, te je sv. evangjelje po Mateju pisano izvorno jevrejskijem (ἑβραΐδι διαλέκτῳ), a ne grčkijem jezikom, pa tako ovdje ne obraćahu zadosta pažnje zlatnome pravilu sv. Augustina i Lava XIII. »de inspectione linguae praecedentis«, koje je opet nama bilo gotovo vazda kao »lucerna lucens in caliginoso loco«, te nam pomoglo do, kako mislimo, pravog tumačenja ovijeh po izbor poteškoća.

Konstitucije zagrebačke sinode iz god. 1602.[1]

Dr. I. A. Ruspini.

1. Nikola Zelnicaj (Stipanić de Konšćina), biskup zagrebački od god. 1598.—1602., sazvao je za dan 12. lipnja 1602. biskupijsku sinodu u Zagreb. Iz nepoznatih razloga odgodio ju je na dan 9. srpnja iste godine, te je toga i slijedećih dana održana u stolnoj crkvi zagrebačkoj. Bila je to njegova prva i zadnja sinoda, jer je već 23. prosinca 1602. preminuo. Kako je tek god. 1600. od sv. Stolice potvrdjen, pokazao je zamjernu revnost, kada je razmjerno tako rano održao sinodu.

Na sinodi izdane konstitucije nisu do danas štampom objelodanjene. Neko vrijeme nije se za nje ni znalo. B. Krčelić imao ih je svojevremeno, ali ih je poslije, kako sam veli,[2] ili zametnuo, ili su god. 1756. požarom propale. Biskupu Fr. Tauszy-u nisu predležale, a tako ni b. M. Vrhovcu, pa ih zato nisu u svojim izdanjima zagrebačkih sinoda od god. 1766. odnosno 1805. objelodanili. Naprotiv ih je imao b. M. Borković, kako se razabire iz cap. 2. §. 1. njegove sinode iz god. 1687.[3] Nalaze se danas u jednom rukopisu u zagrebačkom nadbiskupskom arkivu,[4] gdje su jamačno i kroz cijelo prijašnje vrijeme pohranjene bile, samo se za to nije uvijek znalo.

---

¹) Vd. Janko Barlè, Naše diecezanske sinode (Bogosl. Smotra IV. 171—172).

² Hist. cath. eccl. Zagrab I. 312.

³) Const. synod. Eccl. Zagrab. (Ed. M. Verhovacz, Zagrab. 1805.) pag. 143.: „. . . Et quia sancta olim consuetudo fuit, ut tres dies, pui Rogationum vocantur, ante Ascensionem Domini cibis quadragesimalibus transigerentur, prout . . . . in synodo huius dioecesis sub Reverendissimo olim Nicolao Selniczey Episcopo Zagrabiensi eadem abstinentia clero et populo indicta fuit . . .“ Odnosna ustanova Zelnicajeve sinode o nemrsu sadržana je pod naslovom „De fidei initiis a parochis tradendis et praedicatione verbi“, predzadnja alineja.

⁴ Eccl. 8, 30. — Na rukopis upozorio je J. Barlè. l. c. 192.

Rukopis zagreb. nadb. arkiva je jedini do sada poznati. Ihvaća 10 listova in 4°, od kojih je zadnji na pol oderan, a potiče iz početka 17. vijeka. Nije to, po svoj prilici, izvorni primjerak same sinode, već prijepis, što se razabire iz stanovitih pogrješaka, kakove su teško razumljive u izvorniku.[5] Nastao je ubrzo iza sinoda, možda još god. 1602. Pisan je na papiru, koji je sada dosta trošan, a pismo je već izblijedilo tako, da je na nekim mjestima teško čitljiv. Sadrži samo konstitucije, bez dnevnog reda i popisa članova. Konstitucije su pri koncu krnje, nu ne manjka mnogo; najviše će manjkati jedno 1½ lista, koji su sadržavali potanje partikularne ustanove sinode o ženidbi. Rukopis će tekom vremena još većma izblijediti, a i inače trpiti; mogao bi se i opet zametnuti, pače i izgubiti. Toga radi i jer konstitucije zaista zaslužuju, da ih se upozna, odlučili smo ih ovdje objelodaniti štampom.

2. Sadržinu konstitucija pokazuju naslovi: De fidei professione./Forma juramenti fidei./De fidei initiis a parochis tradendis et praedicatione verbi./ De sacramentorum administratione. /Quae pertinent ad baptismi administrationem./De sacris liquoribus./De compatribus et cognatione spirituali./ Quae pertinent ad sacramenti confirmationis administrationem./ Quae pertinent ad sacramentum Eucharistiae./ De communione sub una specie./ Causae vero potissimae, cur Ecclesia laicam illam communionem sub altera tantum specie instituerit, sunt hae./ Quae pertinent ad sacramentum poenitentiae/ Infrascripti casus soli episcopo vel eius poenitentiario reservati./ Quae pertinent ad extremam unctionem./Quae pertinent ad sacramentum ordinis/ De habitu clericorum./ De ablegandis concubinis et coelibatu clericorum./ Quae ad sacramentum matrimonii spectant. /

Konstitucije imadu stvarno dva glavna dijela: a) de fide, b) de sacramentis; svaki od njih ima svoj doktrinarni i disciplinarni odsjek.

Ističemo znamenitije iz konstitucijā: Vjeroispovijest. Svi nadarbenici zagreb. biskupije valja da polože tridentinsku vjeroispovijest, nakon što su stekli nadarbinu. Kršćanski nauk i propovijedi. Župnici imadu svake nedjelje i blagdana puk učiti očenaš, pozdrav angjeoski, apoštolsko vjero-

[5] Vd. op 74. i 115.

vanje, deset zapovijedi Božije, sakramente i druge sv. čine. U iste dane imadu ga podučavati u zakonu Božijem i propovijedati mu čisto Hristovo evangjelje. U tu svrhu valja da si nabave sv. pismo st. i nov. zavjeta, djela sv. otaca i napose njihove homilije, tridentinski sabor, rimski katekizam, Rationale divinorum officiorum (G. Durantis), Summa Antonina (S. Anton. de Forciglione), Casus conscientiae D. Navarrae (M. Azpilcueta), a po mogućnosti i t. zv. »Postillatores«. Zabranjuje se (kleru) pod kaznom izopćenja držanje i čitanje krivovjernih, sumnjivih i nećudorednih knjiga, koje se nalaze na rimskom indeksu. Nauke i dokaze krivovjeraca neka ne iznose pred neuki puk, da ga ne sablazne. Bude li kad potrebno potanje pobijati njihove bludnje, valja to učiniti kratko, ozbiljno i temeljito. Dogodovštine iz apokrifnih spisa neka ne pripovijedaju puku, a tako ni nezgrapne i smiješne priče. Neka ne raspravljaju o teškim i suvišnim pitanjima, kako bi pokazali svoje znanje i rječitost. Prije svake propovijedi ima svećenik izmoliti očenaš i pozdrav angjeoski te zaprositi od Boga milost, da uzmogne dostojno čistu riječ Božju navješćivati. Svršiv propovijed ima iste molitve ponoviti i dodati im deset zapovijedi i apošt. vjerovanje. Po tom će moliti javnu ispovijest grijeha, a puk će ju za njim govoriti. Konačno ima objaviti svetkovine, vigilije svetaca i druge postove prema biskupijskom koledaru i običajima domaćima. U prosne dane ima se u biskupiji obdržavati nemrs. U te dane i stanovite druge valja držati uobičajene ophode.

Sakramenti. Župnici imadu puk podučiti, da se u sakramentima drugo vidi, a drugo dogadja, t. j. da se po ovim vanjskim znakovima ulijeva nevidljiva milost Božja. Sakramenti se smiju dijeliti samo u crkvi. Pod prijetnjom teške kazne zabranjeno je rabiti obrede, koji nisu uobičajeni i odobreni. Pri dijeljenju sakramenata ima svećenik nositi košuljicu i štolu.

Krštenje. Svaka župna crkva mora da ima svoju krstionicu iz čvrstoga i cjelovitoga kamena. Krsna voda valja da je svečano blagoslovljena, a sv. tekućine (ss. liquores) da su svježe te ih treba svake godine o uskrsu obnoviti. Ostatak valja spaliti i pepel na koje sv. mjesto spraviti; posude treba dobro otrti i očistiti. Tekućine se imadu držati u kovnim ili inim

posudicama, koje se ne znoje, a posudice treba pohraniti u zatvorenoj krstionici, sakristiji ili drugom sv. mjestu. U nje ne smiju da svjetovnjaci diraju, niti da ih nose, već samo oni, koji su (više) redove primili. Uzmanjka li pod godinom sv. ulje, ima se, ako nije vremena da se drugo pribavi, posvećenom ulju kap po kap primiješati neposvećeno tako, da količina ulivenog neposvećenog ulja bude manja od količine posvećenoga. Jednako valja postupati sa krsnom vodom. Za otiranje glave krštenikove ima da služe dva bijela i čista ručnika, koje valja kasnije ili upotrijebiti za koju inu svrhu u crkvi ili pak spaliti. Župnik mora ispitati, da li je dijete iz njegove župe, inače ga ima otpraviti njegovom župniku na krštenje, izuzevši slučaj skrajne nužde. Za krsnog kuma ne smije se pripustiti onaj, koji ne zna temeljne istine vjerske, ili još nije potvrdjen, ili je izopćen, ili se te godine o uskrsu nije ispovjedio i pričestio. Kumove ima župnik opomenuti, da za vrijeme krštenja odlože oružje. Ima se takodjer pobrinuti, da se djetetu ne dade ime ružno, smiješno ili pogansko, nego ime kojeg sveca, napose novozavjetnoga. Na svakom pojedinom djetetu valja cijeli obred krštenja obaviti. Bude li više djece na jednom donešeno, krste se najprije muška, a onda ženska, osim da nužda ino iziskuje. Župnik mora savjesno bditi, da ne bi koje dijete njegovom krivnjom nekršteno umrlo. Nekrštena djeca ne smiju se pokopati u crkvi, groblju ili inom sv. mjestu. Vjernike valja podučiti o načinu krštenja. U nuždi krsti u prvom redu duhovnik viših redova, zatim muškarac-svjetovnjak, a u zadnjem redu ženska. Ozdravi li kršteni u nuždi, valja ostale obrede nadoknaditi, samo se ispuštaju pitanja i odgovori, koji se odnose na odricanje. Formula uvjetnog krštenja glasi: Si tu es baptizatus, ego te non baptizo; sed si non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti.« Rodilje treba uputiti da svoj prvi korak uprave u crkvu, gdje će od župnika dobiti blagoslov.

P o t v r d a. Župnik ima nastojati, da vjernici ovaj sakramenat ne zanemare, napose da nijedan bez njega ne umre. Imadu se pobrinuti, da se vjernici prije potvrde ispovjede i da ju na tašte prime, kad se pred podne dijeli. Duhovnik viših redova ne smije biti kum ni kod potvrde ni kod krštenja, izim u slučaju nužde. Bez potrebe neka ženska ne kumuje muškarcu

i obratno, niti mladi staromu. Čelo krizmenika ima svećenik pamukom otrti i po tom svećenik ili duhovnik viših redova vodom oprati; vodu valja u sakrarij izliti, a vrpce spaliti.

Eucharistia. U svakoj župnoj crkvi, gdje je to zgodno, treba čuvati presv. olt. otajstvo, a pred njim ima u gradovima i imućnijim mjestima neprekidno goriti svjetlo. U svetohraništu, koje treba da je čisto, suho, sigurno i dobro zatvoreno, ne smije se ništa drugo držati. Za bolesnike neka je u svetohraništu uvijek jedno 8—10 čestica, koje treba najmanje svakih 15 dana obnoviti. Župnik mora imati posebnu posudicu, u kojoj će otajstvo nositi bolesniku. Pri pohodu nosi sam župnik otajstvo javno pred prsima i moli 7 pokorničkih psalama ili druge molitve. Na daljem putu odjeven je u košuljicu i štolu, a u gradu (povrh toga) u bijeli plašt. Pred njim se nosi svjetiljka i zvonce. Vjernici se imadu otajstvu klanjati, a po mogućnosti i pratiti ga. K bolesniku treba ponijeti 2 čestice, da se na povratku vjernici ne klanjaju praznoj posudici. Slobodno je radi daljine ili tegobe puta ili nevremena ponijeti jednu česticu, ali se onda pri povratku mora košuljica i štola skinuti, svjetiljka utrnuti, posudica spraviti i zvonjenje obustaviti. Prema izvještaju arhidjakona dijele neki župnici sv. pričest pod obima prilikama. Ovo se najstrože zabranjuje. Razlozi, s kojih je Crkva zabranila pričest pod obim prilikama, jesu: krv bi se mogla proliti, napose kad je mnoštvo vjernika, a medju njima bolesni, starci i djeca; teško je čuvati prilike vina, jer se lako i brzo kvare, radi čega bi se mnogi žacali primati ju; krv bi se lako prolila pri nošnji ili vožnji; dosta ih je, koji vino ne podnose, n. pr. trudne žene, grozničavi i dr.; moglo bi se što i usnicama ili jezikom proliti, ili bi možda ostalo na podbradku ili bradi; u mnogim krajevima, napose sjevernijima, teško je imati uvijek dostatno vina; nastale su mnoge i strašne bludnje o presv. olt. otajstvu, pak je Crkva, da im na put stane, ne samo morala prestati dijeliti pričest pod obim prilikama, nego ju je i zabranila; spomena je vrijedno i to, da se o tipovima presv. olt. otajstva, najme o jaganjcu i mani, u starom zavjetu čita, da su od njih jeli svi, dok o piću ne ima ni slovca.

Pokora. Sakramentalna ispovijed utemeljena je i propisana po Bož. Spasitelju za sve smrtne grijehe. Zato se župnicima nalaže, da samo ovu rabe. Tri puta na godinu (Božić,

*

Uskrs, Duhovi) imadu pak na ispovijed pozivati, a o uskrsu imadu sve pričestiti. Župnici moraju dobro razlikovati pridržane od nepridržanih grijeha; zato neka imaju uvijek pri sebi popis papinskih i biskupskih rezervata, od kojih ne smiju pod kaznom izopćenja nikoga odriješiti, izuzevši slučaj skrajne smrtne pogibelji. Biskupu i njegovom pokorničaru pridržani su ovi: otmica djevica; svetogrdje na redovnicama kao i provrjeda njihove klauzure; pometnuće; ugušenje djeteta po neopreznoj majci ili dojilji; incest u drugom i prvom koljenu; palež i oštećenje tudjeg trsja i stabala; povrjeda slobode i imuniteta Crkve; oskvrnuće crkve; hotomično ubojstvo; uporaba presv. olt. otajstva i drugih sv. stvari za vračanje, trovanje ili praznovjerje; kvivotvorenje utega, mjera i novca; odriješenje krivovjeraca; čitanje i držanje zabranjenih knjiga bez biskupove dozvole; veliko izopćenje, suspenzija i interdikt.

Zadnja pomast. Župnik ju ima dijeliti samo onima, koji se radi skrajne bolesti nalaze blizu smrti, te su ju bivši pri svijesti riječju ili znakovima zatražili. Ne smije ju dijeliti djeci, koja još nisu k razumu došla, ženama u porodu, vojnicima pri polasku u boj, brodarima i drugim putnicima, kao što ni osudjenima na smrt. Kod žena se ispušta unctio renum. Župnik ima umah prestati sa mazanjem, čim opazi, da je bolesnik izdahnuo. Ozdravi li bolesnik, valja pomazana mjesta vodom oprati i vodu u vatru izliti. Formula uvjetne sv. pomasti glasi: »Si es vivus, per istam sanctam unctionem etc.«

Sv. red. Pod kaznom izopćenja zabranjuje se vršiti svećeničku službu »lažnim apoštolima«, t. j. onima, koji nisu propisno od biskupa zaredjeni i poslani. Rodjeni u zagreb. biskupiji ne smiju se drugdje rediti bez otpusnice (litt. dimissoriales) zagreb. biskupa, niti smije ovako protupropisno zaredjeni ikoji čin reda vršiti bez oprosta zagreb. biskupa. Bez svjedočbe o redjenju (litt. formatae) i bez svjedočbe o vladanju (litt. testimoniales) ne ima se nijedan strani svećenik pripustiti da vrši službu božju ili dijeli sv. sakramente. Svi župnici i nadarbenici zagreb. biskupije valja da imaju svoje svjedočbe o redjenju. Redovnike, koji su bez dozvole svojih poglavra samostan ostavili, treba na povratak prisiliti. Svećenici zagreb. biskupije neka se barem jedamput svakog tjedna ispovjede. Svake nedjelje i blagdana, a i češće, imaju služiti sv. misu te

brojnom puku ponešto tumačiti od onoga, što se u sv. misi čita, napose neka mu razlažu otajstvo sv. žrtve. Prije polaska k oltaru imaju sv. misu pročitati i pojedine djelove označiti, kako se ne bi bunili ni zapinjali. Odjeveni u sv. ruho neka ne razgovaraju niti druge slušaju. Sakristiju imaju ostaviti tek onda, kada valja k oltaru poći; na putu neka ne pozdravljaju niti odzdravljaju. Biret, rukavice, rubac i sl. neka ne stavljaju na oltar. Bez svijeća i poslužnika neka nitko ne misi. Kaleži i plitice valja da su iz kovine, kakovu pravo dopušta, i to što dragocjenije, a uz to neoštećene i posvećene. Ruho, oltarnici, priponi (antipendia), tjelesnici, čistila (purificatoria) i velum valja da su blagoslovljeni te ih treba čiste držati. Najmanje 2 puta u godini imaju se prati u čistoj posudi po podjakonu, djakonu ili svećeniku, jer se profaniraju, ako ih pere svjetovnjak. Vrčići valja da su čisti, od srebra, zlata ili stakla, te tako označeni, da ih se može razlučiti. Misali, brevijari, obrednici, graduali, psalteriji i dr. crkvene knjige treba da su potpune, cijele i dobro uvezane. Da ne bude u tom pogledu manjka, odredjeno je, da se nanovo štampa misal, brevijar i obrednik. U crkvi ne smiju se držati profane stvari, n. pr. drva, grede, vino, žito, lan, konoplja, platno i dr. Valja ih češće čistiti. Iz njih treba isključiti sve svjetovne poslove, isprazne i svjetovne razgovore, šetnje, štropot i viku. Pri vratima treba da je škropionica sa škropilom za puk. S oltara i slika valja ukloniti paučinu i sl. Groblja mora da su ogradjena i zatvorena, da ne može ulaziti marva. U njima valja da je posebno prikladno mjesto za kosti pokojnika. U crkvama, grobljima i drugim sv. mjestima ne smiju se pokapati samoubojice, javni lihvari (ako su bez pokajanja preminuli), krivovjerci i izopćeni. Nitko da se nije usudio čitati sv. misu u privatnim kućama ili uopće izvan crkve, bogomolje i kapelice, odredjenih isključivo za službu Božju. Na koncu mise ima se uvijek čitati evangjelje Ivanovo, ako rubrike drugo ne odrede. Duhovnici neka ne rabe rublje i rupce izradjene zlatnim, srebrenim ili svilenim nitima. Neka ne nose čizme ili cipele s visokim peticama na način velikaša, niti razrezane cipele sa kopčama, niti pas urešen zlatom ili srebrom. Neka ne nose prstenje, izuzev one, kojima je to na temelju službe ili časti po pravu dopušteno; nu i ovi imadu se zadovoljiti s jednim prstenom nevelike vrijednosti, a moraju ga pod misom skinuti. Bradu neka umjetno ne

goje, a gornju usnicu neka obriju, da im ne smeta pri primanju presv. krvi. Apoštoli su položili zavijet vječne čistoće, nakon što ih je Spasitelj za tu službu odabrao. Isti zavijet polažu i danas duhovnici viših redova kod primanja podjakonata. Zakon o celibatu je apoštolskog porijetla.

Ž e n i d b a. Bračno općenje nije po sebi prosto od grijeha; sakramentalna milost čini, da se supruzima bračno općenje u grijeh ne upisuje.

3. Svrha je opća konstitucija, da se provedu Tridentinski propisi, a posebna, da se suzbije protestantizam, koji se tada u ovim krajevima širio. Poradi opće svrhe donose konstitucije tolike tridentinske propise, razlažu ih te upućju i obvezuju svećenstvo, da ih točno obdržaje i u život privede. Radi posebne svrhe posvećuju konstitucije osobitu pažnju spornim točkama izmedju katolika i protestanata (sakramentalna ispovijed, pričest pod jednom prilikom, celibat); naglašuju, da se u kat. Crkvi nauča »čisto Hristovo evangjelje«; ističu, da su protestantski vjerovjesnici i»falsi apostoli«, koji ne imaju zakonite misije; razlažu, da po sv. pismu Hristovi službenici ne imaju samo propovijedati, već i sv. misu služiti i sakramente dijeliti; dokazuju (kadkada) ispravnost katoličkih uredbi citatima iz spisa protestantskih prvaka Luthera, Kalvina i Melanchtona.

4. Vrela su konstitucija sv. pismo st. i novog zavjeta, sabor Tridentinski, kanoni drugih sabora, djela sv. otaca i crkvenih pisaca, rimski katekizam, odredbe pokrajinskih sabora milanskih pod sv. Karlom Boromejskim iz god. 1565., 1569., 1573., 1576. i 1579., te kontroverzistična djela: I. Eck, Homiliae de septem sacramentis; St. Hosius, Confessio Polonica; Gregorius de Valentia, Commentarii theologici; R. Bellarminus, Disputationes de controversiis christianae fidei. Iz Tridentina donose konstitucije mnoge ustanove doslovno, naznačujući podjedno, da su ih odanle crpile; ali se često takodjer služe doslovno Tridentinom za svoje razlaganje i odredbe, a da ne označe vrelo. Citate sv. otaca i kanona sabora vade konstitucije iz spomenutih kontroverzističnih djela, a ne neposredno iz djela sv. otaca odnosno zbirki sabora. Odredbe milanskih sabora navode doslovno bez oznake vrela.

Mnogobrojne su partikularne ustanove sinode. Taj dio konstitucija je u znatnom dijelu duševni proizvod same sinode i

izvorno njeno djelo. U njima se neprestano uzima obzir na savremene prilike i potrebe te zato i jesu od vrijednosti za domaću kulturnu i socijalnu povijest uopće, a crkveno-pravnu napose.

5. Tekst konstitucijâ donosimo naravno po rukopisu nadb. arkiva zagrebačkog. Gdje nam je moguće bilo teško čitljiva mjesta sa sigurnošću ustanoviti (iz citata, konteksta), donosimo tekst naprosto bez opaske; gdje nam je to samo sa vjerojatnošću uspjelo, stavljamo našu kombinaciju u šiljate zaporke; gdje je tekst uslijed oderanog lista prekinut, označismo to točkama. Pravopisne, gramatične i prepisivačke pogrješke ispravili smo u samom tekstu; starinski način pisanja zamijenili smo novim; interpunkciju smo preudesili, ukoliko je iziskivao ispravni smisao.

6. Tekst konstitucijâ glasi:

Constitutiones dioecesanae synodi Zagrabiensis.

Sub reverendissimo in Christo patre ac domino Nicolao Zelniczey, Dei et apostolicae sedis gratia almae sedis Zagrabiensis episcopo, sacratissimae caesareae regiaeque majestatis consiliario: ad duodecimam diem mensis Junii indictae, et tandem ad 9. diem mensis Julii propagatae ac Zagrabiae in ecclesia cathedrali beati Stephani regis Ungariae habitae[6] anno Domini millesimo sexingentesimo secundo.

De fidei professione.

Quoniam sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina synodus illud inprimis a nobis, qui ad sacerdotii dignitatis gradum ac animarum curam vocati sumus, exposcere videtur, ut publicam orthodoxae fidei professionem facere debeamus, eiusdem igitur sacri Tridentini concilii authoritate et statutis[7] innixi in hoc ipso huius primae nostrae synodi exordio ante omnia statuimus et decrevimus, ut omnes ii, qui tam in hac[8] ecclesia nostra cathedrali, quam ubivis in dioecesi nostra bene-

---

[6] Premda je ovdje samo rečeno, da je sinoda držana dne 9. srpnja, to je ipak sigurno, da je više dana trajala, pošto je gradja preobilna, a da bi se mogla u cigli jedan dan proći. Obično su dijecezanske sinode trajale 2—3 dana.

[7] Trid. sess. 24. de ref. cap. 12; sess. 25. de ref. cap. 2.

[8] Upućuje se na mjesto, gdje je sinoda držana.

ficia obtinent ecclesiastica,[9] juxta hanc, quae sequitur, formam a Pio IV. praescriptam, publicam orthodoxae fidei professionem facere debeant atque teneantur.

Forma juramenti professionis fidei.

Ego N. firma fide credo et profiteor omnia et singula, quae continentur in symbolo fidei itd. Slijedi u cijelosti doslovno vjeroispovijest, kako je propisana bulom Pija IV. »Iniunctum nobis« dd. 13. Nov. 1564.[10]

De fidei initiis a parochis tradendis et praedicatione verbi.

Quo autem facilius haec ipsa fides, a Deo infantibus inseminata, in pueris plantari, in adolescentibus irrigari, in iuvenibus [crescere], in viris florescere, in senibus rematurescere, ac tandem in omnibus fidelibus vitae aeternae fructus producere queat, parochi nostri et caeteri omnes animarum curatores dabunt ubique eam operam, ut et pueros et plebes sibi commissas, pro sua et eorum capacitate, singulis dominicis et aliisfestis diebus[11] apud suas eccles-sias imprimis orationem dominicam, angelicam salutationem, symbolum apostolicum, decem praecepta et sacramenta Ecclesiae ac alios ritus edoceant; deinde etiam in lege Dei instruant, verbum Dei ac purum[12] Jesu Christi evangelium praedicent: divina explicent mysteria, viam aeternae salutis verbo et exemplo ostendant, annuntiando eis cum brevitate et facilitate sermonis vitia, quae eos declinare et virtutes, quas sectari oporteat, ut poenam aetermam evadere et celestem gloriam consequi valeant.[13]

---

[9] Trid. sess. 24. de ref. cap. 12. ne propisuje vjeroispovijest svim nadarbenicima.

[10] Bull. Rom. Tom. IV. Pars 2. pag. 203—204. — Sinoda naša stavlja na čelo svojoj konstituciji tridentinsku vjeroispovijest po primjeru milanskog IV. pokrajinskog sabora pod sv. Karlom Borromejskim iz g. 1576. (Hardouin, Coll. Concil. X, 806 sqq.)

[11] Potcrtano (po nama) uzeto je iz Trid. sess. 5. de ref. cap. 2.

[12] Očito napereno proti protestantima (Das reine Evangelium").

[13] Potcrtano (po nama) uzeto je iz Trid. sess. 5. de ref. cap. 2.

In quem usum comparabunt sibi libros canonicos,[14] sacra nimirum biblia, vetus et novum testamentum, sanctorum patrum volumina et homilias, concilium Tridentinum, cathechismum Romanum, rationale divinorum officiorum,[15] summam Antoninam,[16] et casus conscientiae D. Navarrae;[17] cum etiam alios (si per facultatem licuerit) postillatorum[18] libros, qui a probatis authoribus, pie et docte conscripti, viam et rationem aperiunt partim ad sacrarum litterarum explicationem optimamque concionandi formam, partim ad spiritualis vitae institutionem, tum denique, ad parochialis ecclesiae curam sancte et religiose servandam.

Cavebunt ne aliquos libros haereticos aut suspectos obscoenosque, qui in indice Romano prohibiti sunt, habeant aut legant sub poena excommunicationis.

Neque haereticorum opiniones et argumenta apud imperitam multitudinem referant, quibus castas eius aures corrumpant ac fidem inficiant.[19]

[14] Isp. Trid. sess. 4. Decret. de canonicis scripturis.

[15] To je djelo, što ga je pod naslovom „Rationale divinorum officiorum“ napisao Guil. Durantis (nazvan Speculator, + 1296.). Od svih djela te vrsti (de jure liturgico) bilo je Durantovo i u doba sinode najglasovitije, najpoznatije i najraširenije, te je sinoda spominjući naprosto „Rationale divinorum officiorum“ bez dvojbe mislila na Durantovo djelo. O tom djelu i auktoru vidi Schulte, Die Geschichte d. Quellen u. Liter. d. kan. Rechts II. 44 sqq.

[16] S. Antonius (po malenom stasu: Antoninus) de Forciglione (+ 1459) nadbiskup u Firenci (odatle „Archiepiscopus Florentinus“) napisao je veliko moralno djelo pod naslovom „Summa Theologiae“. Iz njega sačinio je izvadak namijenjen ispovjedničkoj praksi pod naslovom „Summa confessionalis“ (Confessionale. Tractatus de instructione et directione simplicium confessariorum), koja je bila jako raširena, a dolazi u literaturi obično pod imenom „Summa Antonina“. O tom djelu i auktoru vd. Schulte, l. c. II, 44 sq.; Hurter, Nomenclator liter. theol. cathol. IV, 795 sqq.; Stintzing, Geschichte d. popul. Literatur, Leipzig 1865. pag. 529 sq.

[17] Martinus Azpilcueta (+ 1586.), po domovini nazvan „Navarrus“, napisao je kanonističko djelo namijenjeno ispovjedničkoj praksi pod naslovom „Manuale sive Enchiridion confessariorum et poenitentium“. Ovakovu vrst djela nazivali bi „Casus conscientiae“, kako to i sinoda čini. O djelu i autoru vd. Hurter. l. c. I, 124 sqq; Schulte, l. c. III. 1. Th. pag. 175 sqq.

[18] Postilla = post illa (naime: verba textus S. Scripturae) znači tumačenje sv. pisma. Između „postillatora“ osobito jo uvažen bio Nicolaus de Lyra (+ 1340). Sinoda misli u prvom redu na tumačenja evangjelja i poslanica

[19] Concil. Mediolan. I. ex a. 1565. Pars I. cap. 6 (Hardouin, l. c. X, 640.

Quod si alicubi necessitas postulaverit, ut eorum falsa dogmata accuratius ac liberius confutentur, id non longa disputatione, sed gravi redargutione faciant.[20]

Ne historias ex apocryphis scriptoribus populo narrent, aut ineptas et ridicula fabulas recenseant.[21]

Ne ostentandae doctrinae et eloquentiae causa difficiles ac inanes quaestiones tractent.[22]

Illud autem in exordio suae concionis quilibet concionator diligenter observabit, ut oratione dominica et salutatione angelica praemissis, divinam devote imprecetur gratiam, qua adjutus pure[23] ac sincere Dei verbum annuntiare queat.

Finita concione easdem orationes simulque etiam decalogum et symbolum fidei exacte recitabit.

Illam quoque publicam peccatorum confessionem cum imploratione misericordiae Dei pure ac distincte praenuntiabit, monendo populum, ut eum praenuntiantem subsequatur verbis.

Tandem etiam dies festos, vigilias sanctorum et alia [sacra jejunia] juxta calendarium dioecesanum et consuetudinem Regni [Ungariae] religiose observare denuntiabit.

Rogationum tribus diebus, hoc est feria secunda, tertia et quarta ante festum Ascensionis Domini, in hac nostra Zagrabiensi dioecesi a carnibus abstinendum praecipimus[24] iuxta doctrinam divi Augustini,[25] qui sic inquit: Sine dubio peccatorum suorum vulnera [diligit, qui] in his tribus diebus jejunando, orando et psallendo, medicamenta sibi spiritualia non requirit.

Processiones quoque tam his quam aliis diebus usitatas servari volumus.

De sacramentorum administratione.

At non est haec sola institutionis officii sacerdotalis ratio, ut saltem[26] verbum Dei praedicarent, sed illud officii eorum

[20] Concil. Mediolan. I. ex a. 1565. Pars I. cap. 6.

[21] Ibid.

[22] Ibid. (Hardouin, l. c. X, 641).

[23] Vd. op. 12.

[24] Isp. Conc. Mediolan. I. Pars 2. cap. 7 (Hardonin, l. c. X, 655) i can. 3 Dist. 3. de cons.

[25] Sermo 177. n. 3. al. Sermo 1. de litanea (Migne, Patr. lat. 39, 2077). Govor ovaj ne pripada sv. Augustinu.

[26] U smislu: „tantum".

esse noverint, ut sacramenta Ecclesiae Christi administrent. Ille enim, qui dedit Apsotolis potestatem praedicandi dicens:[27] Euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae, ille inquam idem Christus, sicuti ex sacris patet litteris, dedit etiam eis et eorum successoribus potestatem dispensandi septem Ecclesiae sacramenta: baptismum, confirmationem, eucharistiam, poenitentiam, extreman unctionem, ordinem et matrimonium.[28]

Per quae, velut apta remedia atque instrumenta, et peccatis nostris mederi et suae gratiae munera nobis impertiri Deus voluit, atque hinc est, quod Apostolus[29] vocat sacerdotes ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei.

Verum non est nostri instituti de his singulis sacramentis disserere; tantum admonebimus in praesentia de quibusdam parochos nostros, quae illos in dispensatione singulorum observare conveniat.

De quorum quidem sacramentorum administratione, quia aliud videtur atque aliud agitur, instruendus est populus in cuiuslibet exhibitione, quid nempe in illis religiosis arcanis agatur: quomodo per illa signa eaterna et sensibilia infundatur insensibilis gratia Dei, qua fideles meritorum passionis ac mortis Christi fiunt participes; in quibus divina majestas nostrae imbecillitati sese accomodare voluit, attestante hoc divo Chrysostomo, qui ait:[30] Si tu incorporeus esses, nuda ipsa bona incorporea tradidisset tibi, quoniam vero corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda traduntur tibi.

Atque ut tantis tamque sacris mysteriis debita omnino reverentia exhibeatur, parochis nostris serio mandamus, ne haec ipsa sacramenta ullo alio in loco, quam in ecclesia ipsa, divino cultui consecrata, quae ipsorum sacramentorum proprius locus est, administrare praesumant.

Quibus etiam illud iniungimus, et sub gravi poena comminamur, ne aliter quam solitis et approbatis ritibus, ae quae illos concernunt, administrent.

---

[27] Marc. 17, 15.
[28] Isp. Trid. sess. 7. de sacr. in gen. can. 1.
[29] I. Cor. 4, 1.
[30] Hom. 82. al. 83. n. 4. in Matth. (Migne, Patr. gr. 58, 743).

Idque epilogio et stola induti accurata cum devotione et reverentia, sicut decet veros Christi ministros, cuius personam in conferendis hisce sacramentis repraesentant.

Quae pertinent ad baptismi administrationem.

Singulae ecclesiae parochiales singulos suos habeant fontes baptismales ex lapide solido et integro, cum sua clausura.

De sacris liquoribus.

Habeant praeterea singuli parochi aquam baptismalem solemniter benedictam et sacros liquores recentes, quos singulis annis circa festum Paschae tempestive renovandos praecipimus.

Veteres comburi et cineres in aliquo loco sacro recondi, vascula autem diligenter politeque abstergi, volumus.

Serventur vero in vasis metallicis aut aliis pyxidibus non sudantibus, in baptisterio clauso, vel sacristia, aut alio aliquo loco sacro et tuto religiosissime.

In quos laici manibus profanis non inpingant; sed neque etiam ad deferendum eis, sed illis duntaxat, qui sacris initati sunt, dari debent.[31]

Sacro oleo deficiente, si tempus non patitur, ut aliunde haberi possit, illa ratio ineatur, ut cum oleo consecrato misceatur non consecratum, id vero non consecratum gutatim ita infundatur, ut semper quod infunditur minus sit oleo consecrato, quod vel exiguum in vase est.[32]

Eadem cautio servetur etiam de aqua baptismali, quae diligentissime asservari debet.

Habeantur etiam mantilia ad minus duo, eaque candida et ab omni sorde munda, quae infantis capiti abstergendo usui sint, quae postea in prophanum usum, sed in ecclesia, cui recte accomodari possunt, convertantur, alioquin comburantur.[33]

Videat parochus, ubi primum infans baptismi causa ad se delatus est, an suae parochiae sit; quem si alienae esse noscit, eum, nisi instante necessitate, ne baptizet, sed ad parochum proprium, a quo baptizari debet, deferri iubeat.[34]

[31] Conc. Mediol. II. ex a. 1569. Tit. 1. decr. 9 (Hardouin, l. c. X, 637)
[32] Conc. Mediol. IV. ex a. 1576. Pars 2. cap. 1 (Hardouin, l. c. X, 838
[33] Ibid. cap. 2 (Hardouin, l. c. X, 840).
[34] Ibid. (Hardouin, l. c. X, 841).

De compatribus et cognatione spirituali.

In baptismo requiruntur compatres, unus tantum, sive vir sive mulier, aut summum unus et una,[35] qui infantem de baptismo levent.

Inter quos et baptizatum, et illius patrem et matrem tantum[36] spiritualis cognatio contrahitur.

Plures his parochus ad suscipiendum infantem non admittet; quod si alii ultra designatos infantem tempore baptismi tetigerint,[37] inter illos nulla cognatio contrahitur.

Hos compatres parochi monebunt, ut cognoscant, se esse susceptorum de sacro fonte fedeiussores apud Deum, ideoque semper eos admonere debent, ut castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem teneant, ante omnia autem symbolum fidei et orationem dominicam caeteraquae christianae fidei rudimenta, praesertim ubi viderint parentes ipsorum in hoc esse negligentes, illos pie edoceant.[38]

Ad hanc compaternitatem qui aut haec fidei rudimenta ignorant, aut sacro chrismate confirmati non sunt, aut qui excommunicati sunt, vel qui eo anno Paschae tempore ex praecepto Ecclesiae confessi non sunt, sacratissimam eucharistiam non sumpserunt, admittendi non sunt.[39]

Monendi etiam erunt iidem compatres, ut arma, si quae tempore baptismi apud se habent, deponant[40] et omnem fastum evitent.

Curet parochus, ut infantibus proprio nomine appellandis ea nomina non imponantur, quae turpia aut ridicula sunt, quaeve gentilium atque adeo impiorum et impurorum hominum memoriam resuscitant, sed illorum, qui praesertim tempore gratiae Christi sanctorum [matriculae] adscripti sunt.[41]

---

[35] Potcrtano (po nama) uzeto je iz Trid. sess. 24. de ref. matr. cap. 2.

[36] Potcrtano (po nama) uzeto je iz Trid. sess. 24. de ref. matr. cap. 2.

[37] Potcrtano (po nama) uzeto je iz Trid. sess. 24. de ref. matr. cap. 2.

[38] Isp. Catech. Roman., de bapt. sacr. n. 25.

[39] Conc. Mediol. I. Pars 2. cap. 2., Conc. Mediol. II. Tit. 1. decr. 10; Conc. Mediol. V. ex a. 1579. Pars I. cap. 7 (Hardouin, l. c. X, 648. 737. 797).

[40] Conc. Mediol. III. ex a. 1573. cap. 5 (Hardouin, l. c. X, 774).

[41] Conc. Mediol. IV. Pars 2. cap. 2 (Hardouin, l. c. X, 841). Isp. Catech. Roman., de capt. sacr. n. 52.

Si duo pluresve infantes offerantur, qui eodem tempore baptizandi forent, eorum unicuique cathechismum, exorcismum, et reliquas statas caeremonias baptismumque parochus singillatim ministret atque adhibeat.[42]

Cum vero duo infantes, mas scilicet et foemina ad baptismum offerantur, is ordo observetur, ut mari primum, deine foeminae ministretur, nisi necessitas aliter cogat.[43]

Idemque servetur, si plures offeruntur partim mares partim foeminae, caventes ne per ipsorum negligentiam infans sine baptismo decedat, quod si absque baptismo eum ex hac vita decedere contingat, non permittant, illum in ecclesia vel caemeterio aut alio aliquo loco sacro sepeliri.

Formam baptizandi docebunt parochi Christi fideles, qua infantem in extremis positum, absente presbytero, baptizabunt; tunc enim si periculum instet, permissa est facultas etiam sacris initiato, vel si is non fuerit, laicis, primum mari, ac demum foeminae, qui rectam noverint formam baptismi: Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Quibus verbis nihil prorsus est adendum vel detrahendum.[44]

Quod si postea infans convaluerit, cum primum licuerit, mox eum in ecclesiam sistendum curabunt, ubi si veram baptismi formam servatam esse constiterit, eum non rebaptizabunt, quia vere baptizatus est, sed tantum ritus ac alias caeremonias adhibebunt, ungendo illum in pectore et inter scapulas oleo benedicto et in vertice chrismate sine interrogatione illa: abrenuntio, dicendo orationes, quae in talibus casibus dici solent.

Quod si deprehenderint in tali baptismo nec formam debitam esse observatam, his qui sic baptizati frustra putabuntur, totum baptisma secundum Ecclesiae ritum tradant .

Infans expositus de quo dubium est, an sit baptizatus, nec ne, sub hac conditionis formula baptizetur: Si tu es baptizatus, ego te iterum non baptizo, sed si non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritu Sancti.[45]

[42] Conc. Mediol. V. ex a. 1579. Pars 1. cap. 7 (Hardouin, l. c. X, 976.)

[43] Ibid.

[44] Conc. Mediol. I. Pars 2. cap. 2. (Hardouin, l. c. X, 647). Isp. Catech. Rom., de bapt. sacr. n. 21.

[45] Conc. Mediol. III. cap. 6 (Hardouin, l. c. X, 774).

Habeat etiam parochus librum, in quo baptizatorum ac compatrum nomina, diem et annum et parentes infantis annotet et conservet.[46]

Moneat insuper puerperas, ut cum primum post partum domo exierint, mox ad ecclesiam Deo acturae gratias accedant, ubi benedictionem a parocho suscipiant.[47]

Quae pertinent ad sacramenti confirmationis administrationem.

Parochi nostri frequenter doceant populum, quanta sit vis et virtus huius sacramenti, quantoque religionis studio suscipiendum sit hoc sacramentum, cuius minister est solus episcopus.[48]

Videant etiam, ne quis eorum, qui illorum curae commissi sunt, illud negligat, aut sine eo decedat.

Elaborent praeterea, ut qui adulta aetate[49] confirmandi sunt, primo de peccatis confiteantur, tum etiam admoneant, ut ieiuni illud suscipiant, cum mane ministratur.[50]

Porro in hoc sacramento, prout in baptismo, compater requiritur, qui debet esse antea confirmatus et principia fidei non ignorare.

Cognatio tamen haec spiritualis, quae in hoc sacramento contrahitur, confirmantem et confirmatum illiusque patrem et matrem ac tenentem non egreditur.[51]

Clerici, qui sacris ordinibus initiati sunt, in hoc sacramento compatres ne sint, iisdem etiam de sacro baptismi fonte infantem suscipere vetitum sit, nisi necessitas aliud suaserit.

Ne foeminis mares, nec vero contra maribus foeminae, neque senioribus adolescentes, cum hoc minime conveniat, com-

---

[46] Isp. Trid. sess. 24. de ref. matr. cap. 2.

[47] Conc. Mediol. I. Pars 2. cap. 2. (Hardouin, l. b. X, 648).

[48] Isp. Trid. sess. 7. de confirm. can. 3.

[49] Izraz „pui adulta aetate" ne smije se onamo shvatiti, kao da su se u nas potvrdjivala djeci ispod 7. godine. Sinoda je taj izraz naprosto preuzela iz milanskog 4. sabora, a ovaj iz rimskog katekizma (de sacr. confirm. n. 15.), koji u kontekstu (n. 14.) baš protivno uči.

[50] Conc. Mediol. IV. Pars 2. cap. 3 (Hardouin, l. c. X, 842). Isp. Catech. Rom., de sacr. Confirm. n. 15.

[51] Potcrtano (po nama) uzeto je iz Trid. sess. 24. de ref. matr. cap 2

patres in hoc confirmationis sacramento adhibeantur; nisi id aliter necessitas aliquando postulet.[52]

Confirmati frons chrismate ab episcopo illita, primum bombice diligenter a sacerdote abstergatur et tandem ab eodem vel ab alio clerico in sacris constituto aqua lavetur, quae aqua in baptisterii sacrarium projiciatur[53] et vittae; quibus frons ligata fuerat, comburantur.

Quae pertinent ad sacramentum eucharistiae.

In singulis parochialibus ecclesiis, ubi id commode fieri potest, sancta asservetur eucharistia,[54] coram qua in civitatibus et aliis opulentioribus locis semper lampas colluceat.

Qui locus sit sacer, nitidus et non humidus, tutus et firma sera bene clausus, in quo aliud servetur nihil.

Pro infirnis etiam eodem in loco, in vasculo decenti, semper ad minus quinque vel octo serventur consecratae particulae, quae ad minimum singulis quindecim diebus renovari debent, ne ex negligentia aliqua coruptio generetur, aut vermium corrosio: et habeant corporale suppositum.

Habeat insuper quilibet parochus pyxidem ad deferendum Christi corpus ad infirmos, cum uno sacculo, sericeo ornatissimo.[55]

Cum sacra hostia ad infirmum defertur, parochus in via septem psalmos poenitentiales ex animo pieque recitabit, vel alias religiosas preces dicet,[56] quam ipsemet manifeste ante pectus cum reverentia et honore, quo decet, deferet.

Idque epitogio et stola, si longius eundum erit, vel etiam cappa albi coloris indutus, si in civitate fuerit,[57] lumine et campana semper praecedentibus; vel hoc signo populus intelliget, illic eum esse praesentem, qui est candor lucis aeternae, et qui tonat in nubibus, dum fulgur descendit.

[52] Conc. Mediol. V. Pars 1. cap. 8 (Hardouin, l. c. X, 978).
[53] Ibid.
[54] Isp. Trid. sess. 13. de eucharIstia cap. 6.
[55] Conc. Mediol. IV. Pars. 2. cap. 4 (Hardouin, l. c. X. 843).
[56] Conc. Mediol. II. Tit. 1. decr. 15 (Hardouin, l. c. X, 738).
[57] Conc. Mediol. III. cap. 7 (Hardouin, l. c. X, 774).

Illud etiam diligenter observabunt, ut semper ad aegrotum duas sacramenti eucharistiae particulas deferant, ne eis ad ecclesiam redeuntibus populus inane vasculum adoret.[58]

Ubi vero loci distantia vel itineris temporisve difficultas vel alia causa impedit, quominus id praestari possit, tunc licebit sacerdoti eam solam hostiam deferre, quam aeger sumpturus est, ita tamen, ut cum inde parochus redit, non epitogio, non stola indutus, neque campana pulsetur, extinctis luminibus, non palam vasculum deferatur.[59]

Quando corpus Domini fertur ad infirmum vel refertur, ut [omnes] flexis genibus illud adorent, vel etiam comitentur [si per] alias licuerit occupationes, sedulo populum [instruant].

(Nastavit će se.)

[58] Conc. Mediol. I. Pars 2. cap. 4 (Hardouin, l. c. X, 649).

[59] Conc. Mediol. II. Tit. 1. decr. 11. (Hardouin l. c. X. 737).

nalističkog idealizma. Zato Husserl i sam napominje („Logische Untersuchungen“, 1. sv., 2. izd. §. 58—61.), da mu je osim Kanta i Hebarta bio u velike izgledom Leibniz svojom idejom o „universalnoj matematici“, a naoseb ističe, da mu je „najveći logičar svih vremena“ Bolzano podao „odlučne poticaje“. Ako uz Lotzea još spomenemo, da se i F. Brentano imade smatrati kao smjernica Husserlovog umovanja, označili smo time glavne poteze, koji okviruju Husserlovu filozofiju.

Riješavajući problem o znanstvenoj vrijednosti ljudske spoznaje posve je ispravno, kad Husserl ovo riješavanje uzima korelativno s pitanjem o uvjetima logičke istine i očevidnosti. Proti J. St. Millu, Sigwartu, Wundtu i Al. Höfleru pokazuje Husserl (u „Log. Unt.“ I.[2] §. 49.), da uvjeti logičke istine nijesu kauzalni i psihološki, već da su apriorni i idealni; a očevidnost da nije subjektivno čuvstvo, već objektivnä nazočnost misaonog sadržaja pod vidom oka duševnog. Husserl u više navrata (u navedenom djelu) definira pojam logičke istine podudarajući se sa skolastičkim shvatanjem o snošaju izmedju logičke i ontološke istine. Ovom opozicijom proti psihologizmu (antropologizmu) postavio je Husserl temeljni kamen za izgradnju svoje spoznajne teorije, i upravo time privukao Geysera u filozofijsko srodstvo. Pa kolikogod se Geyserov kritički duh mjestimice izdigao nad Husserlovo stanovište, zajedničko im je značenje u savremenoj filozofiji, što su noetičkim objektivizmom o igurali znanstvenu vrijednost ljudske spoznaje proti kobnim posljedicama subjektivizma.

Husserl nije za početnike u proučavanju filozofije; jer ne samo da bi sa sadržajne strane naišli na nesavladive poteškoće, već im i sama apstruznost Husserlovog stila, a napose originalna njegova terminologija mora onemogućiti jasno razumijevanje. Ova je okolnost upravo ponukala Geysera, da u prvom redu objasni Husserlove nazore, a uza to nadoveže svoju kritiku. Zadnja dva poglavlja u ovom djelu pozitivno izlažu Geyserovu nauku o vrijednosti spoznaje. Temeljni princip Geyserove kao i skolastičke noetike glasi: logička istinitost naše spoznaje osniva se na na objektivnoj (noematičkoj) nužnosti (ili kako skolastici kažu: na ontološkoj istini). Zato i nije vrijednost ili unutarnja nužnost spoznaje vremenski ograničena (u tijeku svjesnog zbivanja), već je osnovana u objektivnom bitku. I jedino na ovom principu noetičkog objektivizma, koji konstituira uvjete za spoznaju „vječnih istina“, dade se izgraditi znanstvena vrijednost ljudske spoznaje uopće.

Dr. S. Zimmermann.

Dr. Schumacher: Der Alexandriner Apollos. Eeine exegetische Studie. Kempten 1916. Kösel'sche Buchhandlung.

U toj zanimljivoj raspravici sabrao je Schumacher sve, što sv. Pismo govori o velikom učeniku i suradniku apostola narodâ.

Odlučno brani povjesničku istinitost Lukina izvještaja o Apolonu u Djelima. (Djela 18, 24—28., protiv Tibinske škole, Weitsächera, Wendta, Spitte, Smiedla i drugova.

Poznato je, da nekoji drže Apolona sastavljačem poslanice Hebrejima radi spiritualizacije starozavjetnih činjenica i institucija te dikcije, koja pokazuje učenog govornika, kaki je bio Apolo.

Schumacher dopušta, da ta kombinacija nije po sebi isključena, no ne može se dokazati. Tradicija ništa ne govori o Apolonu kao piscu. Jednako tradicija ništa ne zna za Apolona kao sastavljača poslanice Hebrejima.

U 19. vijeku počeli nekoji tvrditi, da je Apolo napisao četvrto kanonsko evangjelje (Tobler). Na tu smiješnu i neozbiljnu tvrdnju nije se vrijedno ni obazirati. Zato je opravdano auktor suzbija sa nekoliko riječi.

Tko želi, da bolje upozna lijepu dušu Apolonovu, neka čita ovu jezgrovitu studiju.

Dr. Franjo Zagoda.

Fonck Dr. Leopold S. I.: Moderne Bibelfragen. Vier populär-wissenschaftliche Vorträge in erweiterter Form. Einsiedeln. Benziger 1917.

Glasoviti biblicista iznio je u ovoj knjizi svoja predavanja, koja je držao 1915. u Zürichu. Dakako da ih je proširio uvrstivši dosta toga iz prijašnjih rasprava publiciranih u „Zeitschrift für die katholische Theologie" i djelâ: „Der Kampf um die Wahrheit der Heiligen Schrift seit 25 Jahren"; „Parabeln des Herrn" und „Wunder des Herrn".[1]

U prvom predavanju odlučno brani nepogrješivost sv. Pisma. Navodi svjedočanstva Gospodinova, sv. otaca, crkvenih sabora i crkvenih glavara od početka Crkve do danas.

Nepogrješivost je posljedica inspiracije. Da je dobro shvatimo, potrebite su tri pretpostavke:

1. Nepogrješivost proteže se samo na pisanu riječ biblijskog teksta, a ne na osobno mnijenje inspiriranog pisca.

2. Nepogrješivost biblijska proteže se na autografe, t. j. na sv. tekst u onoj formi, kako ga je sv. pisac napisao ili diktirao.

3. Nepogrješivost proteže se samo na riječi piščeve, a ne na ono, što navodi kao izjave drugih, ili zašto izrično odbija odgovornost.[2] Polazeći s ovih opravdanih pretpostavki odlučno zastupa tradicijonalnu vjeru: da se nepogrješivost svetih pisaca proteže ne samo na područje vjerskih i ćudorednih istina, već i na područje povjesničkih i prirodopisnih.

Zato se bavi najprije generalno poteškoćama, iznesenim iz prirodoslovnih znanosti, a specijalno na pet primjera dokazuje, kako su svi prigovori protiv nepogrješivosti neosnovani.[3]

Prelazeći na istorijsko područje odlučno ustaje protiv takozvane relativne istine u povjesničkim knjigama. Dobro upozoruje na razliku, koja postoji izmegju izvanjskih prirodnih pojava i povjesničkih činjenica. Ako su prirodne činjenice zabilježene prema izvanjskom opažanju n. pr. „sunce izlazi i zapada" to čitatelja ne će zavesti u zabludu. Svaki bo može te pojave promatrati i prema svojoj kulturi i prirodopisu stvoriti si pravi sud o zabilježenoj činjenici. No zadaća je povijesti, da nam faktične činjenice vjerno i istinito pripovijeda. Povjesnički izvještaj samo je tada istinit, ako nam neki dogogjaj crta sasvim suglasno s realnosti t. j. ako ga prikazuje onako, kako se dogodio. Ako pak iznosi kao činjenicu, što se zaista nije dogodilo, taki izvještaj nije pouzdan, jer ne odgovara objektivnoj istini. Tada će zavesti povjesničar čitatelja u bludnju, a to nužnije, što ima veći ugled i što je teže upoznati dotičnu činjenicu iz drugih izvora.[4]

Dakako da pobornici relativne istine upotrebljavaju to načelo za neke izvještaje S. Z. No dobro pita pisac: „A što će biti s Novim Zavjetom i po tom sa cijelom vjerskom Crkvenom naukom, ako se jednoć take teorije uporave na evangjelja".[5]

U drugom predavanju bavi se evangjeljima i kritikom. — Povjesnički navodi sve glavne protivnike naših najljepših knjiga počevši od književnika, farizeja židovskih, filozofa Kelza pa sve do najnovijih protivnika radikalne i kritičke škole.[6]

U trećem predavanju riše svestrano Palestinu prirodni karakter zemlje, klimu, bilinski, životinjski svijet, prometna sredstva. Nadalje govori o stanovnicima, njihovom načinu življenja, o Palestini kao pozorištu svete povijesti; napokon o nekojim znamenitim mjestima, n. pr.: Jeruzalemu, Betlehemu, Jerikonu, zbornicama Galilejskim itd.[7]

U četvrtom predavanju: Život i nauka Isusova u svijetlu istoka: U tom svijetlu još sjajnije se otkriva neizmjerna sniženost i poniznost Spasiteljeva, težina njegovih putovanja, oskudice. N. pr.: Posvuda u cijeloj zemlji vodi svaka staza sad gore na brdo, a sad dolje u duboku dolinu. Ravnih cesta imade vrlo malo, i te ne sežu daleko. Nadalje izmjenjuje se sedam vrućih ljetnih mjeseci i pet kišovitih zimskih, no nigdje ne čitamo, da je Gospodin za jake žege ili trajne kiše prekinuo svoju Mesijansku djelatnost. Koliko puta utrudio se Božanski učitelj tražeći izgubljene ovce doma Izraelova! (Iv. 4, 6.) Sad tumači neka čudesa n. pr. čudesni ribolov, oluju na moru itd.

[1] Vorwort. [2] p. 27—31. [3] p. 45—64. [4] p. 65—92. [5] p. 88. [6] p. 93—178. [7] p. 179—244.

U orijentalnom svijetlu lakše shvatamo i nauku Isusovu n. pr. zašto Gospodin tako često govori narodu o kraljevstvu nebeskom ili Božijem. Protiv krive ideje židovske, da ima Mesija biti svjetski vladar, naglašuje Gospodin duhovni karakter kraljevstva Mesijanskog. Matej zove to kraljevstvo nebeskim, jer piše evangjelje za pokrštene Židove, a Židovi su iz počitanja za ime „Bog" upotrebljavali izraz nebo ili veličanstvo.

Gospodin upotrebio je u naučanju i savremenu formu. Gospodin uči kao i drugi rabini po subotama u zbornici ili kod večere ili privatno dakako bez ikakve židovske tjesnogrudnosti ili predrasude. Zato i razgovara sa Samaritankom (Iv. 4, 4—29.) Gospodin pozivlje se često na S. Z. no kao vrhovni zakonodavac.

I u izvanjskoj formi prilagogjuje se višeputa načinu židovskog naučanja (Mt. 7, 16—20). Nadalje po običaju istočnih učitelja Gospodin razjašnjuje istinu raznim slikama i prispodobama. No ako se služi starom slikom, daje joj uvijek novi sadržaj i novo značenje. Sad to objašnjuje primjerima iz prispodobe o sijaču, o šenici i kukolju, o dobrom pastiru.[8]

Predavanja veoma su zanimljiva i poučna. Pisac boravio je dulje u Palestini, zato su i njegova prikazivanja osobito privlačiva. Tko želi porasti u ljubavi k istini evangjeeskoj, neka uzme ta predavanja u ruke.

Dr. Fr. Zagoda.

Hans Lietzmann. Das Muratorishe Fragment und die Monarchianischen Prologe zu den Evangelien. II. izdanje. 1908. U 8-ini 16 str. Cijena 0·30 Mk. Izašlo kod: A. Marcus und E. Weber's Verlag u Bonn-u (Njemačka).

Pred desetak godina zasnovao je poznati njemački učenjak Hans Lietzmann, profesor crkvene povijesti na protestantskom bogoslovnom fakultetu u Jeni, zbirku, kojoj je svrha, da predstavi u izvorniku mlađoj generaciji važnije tekovine iz bogoslovnog i jezikoslovnog područja. Naslov je zbirki: „Kleine Texte für Theologische und Philologische Vorlesungen und Übungen". Sa t. zv. fragmentom Muratorievim započinje zbirka. Znademo, da je ovaj fragmenat prozvan po svojem iznašaocu i prvom izdavaču Luigi Antonio Muratori-u (u „Antiquitates Italicae", III. sv. str. 851 i sl., Milano 1740.), a sadržaje najstariji kanon ili popis knjigâ Novoga Zavjeta. Rukopis je iz osmoga stoljeća i najprije pripadaše bobbioskoj opatiji, a sada se nalazi u milanskoj knjižnici Ambrosiana pod oznakom Cod. J 101 sup. Od neprocjenjive je vrijednosti fragmenat za povjest biblijskog kanona, jer se tuj iznosi ne samo prosti popis sv. knjiga, dali i povjesni podaci svake knjige. Na žalost nije se čitav spis sačuvao, kako mu i naziv kaže, dok počima sa posljednjom crtom o drugom evanđelju i slijedi sa vijesticama o trećem i četvrtom evanđelju. Osim priznatih novozavjetnih knjiga fragmenat napominje i nekoje druge kao: Otkrivenje sv. Petra, Pastor Hermas itd. S jezične strane važan je fragmenat poradi svoje barbarske latinštine, koja prouzrokuje i koju poteškoću u razumijevanju pojedinih rečenica. Danas se općenito drži, da je spis izvorno sastavljen na grčkom jeziku u Rimu oko 180—200 god. po Kr., ali mu se za pisca ne zna. Učenjaci nagađaju slijedeće auktore: Papias, Hegesippus, Caius Romanus, Hippolytus Romanus, Rhodon ili Melito iz Sardis-a. Lietzmann ne spominje pisca, već donosi izvornik fragmenta prema Tregelles-ovu izdanju („Canon Muratorianus" Oxford 1867.) i kolaciji Arhelis-ovoj i Schüller-ovoj („Analecta, kürzere Texte zur Geschichte der alten Kirche und des Kanons", Tübingen 1893., str. 129 i sl.). S desne je strane isti stavio za lakše razumijevanje i rekonstruovani tekst po Buecheler-u sa svojim preinakama. Pri dnu stranicâ imamo bilješke tekstovne i interpretativne kritike. Fragmentu je dodan zbog dodirnih točaka i prolog evanđeljâ po sv. Jeronimu većinom prema Corssen-ovu izdanju („Texte und Untersuchungen" XV 1).

Prema predmetu i načinu obradbe prve knjige Lietzmannova je zbirka

[8] p. 245—329.

dostojna preporuke osobito kod mlađih bogoslovaca i jezikoslovaca. U njoj imamo uz nisku cijenu najznatnije tekstove teološke i filološke znanosti, sa kojima se mora svaki i malo naobraženi bogoslov i jezikoslovac upoznati.

Dr. Anton Lovre Gančević O. F. M.

Dr. Erich Klostermann. Apocrypha: I (sv.) Reste des Petrusevangeliums, der Petrusapokalypse und des Kerygma Petri. II. izd. (1908.); 16 str. Cijena: 0·30 Mk. — II. (sv.) Evangelien herausgegeben von Klosterman. II. izd. (1910.); 21 str. Cijena: 0·40 Mk. — III. (sv.) Agrapha, Slavische Josephusstücke, Oxyrhynchos-Fragment 1911 herausgegeben von Klostermann. II. izd. (1911.); 26 str. Stoji: 0·50 Mk. — IV. (sv.) Apocrypha S. Pauli ad Laodiceos et ad Corinthios herausgegeben von Adolf Harnack. II. izd. (1912.); 23 str. Zapada: 0·60 Mk.

Oni, koji se zanimaju za starokršćansku književnost, od srca će pozdraviti ovako zgodne i jeftine publikacije izašle kod slavnog nakladnog zavoda: A. Marcus und E. Weber's Verlag u Bonn-u (Njemačka) u zbirci: „Kleine Texte für Theologische und Philologiscke Vorlesungen und Übungen (herausgegeben von Hans Lietzmann)." Sami naslovi svezaka govore jasno o važnosti djela. U prvom svesku nalazimo svjedočanstva Euzebijeva o evanđelju Petrovu, koje se je otkrilo 1886./87. u jednom kršćanskom grobu u Akhmîm-u, a koje se sada čuva u gizeh-skom muzeju. Čitavo se evanđelje nije sačuvalo, pa zato je samo dobar ulomak toga evanđelja i Klostermann iznio u grčkom izvorniku i popratio sa kritičnim bilješkama. U istom grobu i na istom pergamentskom rukopisu valjda iz VIII. vijeka našlo se i komad Petrova Otkrivenja, koje je također ovdje donio Klostermann u izvorniku. Priložena je sa kritičnim aparatom od Klostermann-a i „Kerygma Petri" (= Objavljenje Petrovo) prema navodima starih kršćanskih pisaca. — Drugi svezak sadrži apokrifna evanđelja i to ovim redom: „Hebräerevangelium", „Ebionitenevangelium", „Aegypterevangelium", „Thomasevangelium", „Matthiasüberlieferungen", „Philippusevangelium", „Evangelium der Eva", „Oxyrhynchoslogia", i „Papyrusfragmente vermeintlicher Evangelien". Sva su evanđelja u ulomcima kritički obrađena. — U trećem svesku imamo: „Agrapha", koje je Resch pokupio, a sastoje od 74 logija i 103 apokrifa prema crkvenim piscima; osam t. zv. slavenskih Josipovih ulomaka „Slavische Josephusstücke" polag Frey-ovog izdanja, i najnoviji ulomak iz Oksirinkha, što se je sačuvao na papiru iz početka četvrtoga vijeka. Cetvrti svezak, izdan od Harnack-a, sadržaje apokrifna pisma sv. Pavla Laodicejima i Korinćanima: prvo je pismo u latinskom, dok drugo u grčkom i latinskom uz mnogobrojne kritične bilješke.

Svi ovi svesci znanstvene kolekcije, koju izdaje već spomehuti nakladni zavod u Bonn-u, zaslužuju osobitu preporuku zanimanicima. Želimo, da isti zavod nastavi što skorije objelodanjivanjem drugih apokrifnih knjiga, e da uzmognemo što prije imati sve sačuvane apokrife u znanstvenoj i zgodnoj opremi.

Dr. Gančević.

Staerk prof. Dr. D. W.: Neutestamentliche Zeitgeschichte. Prvi svezak sa tri zemljopisne karte. 1912. 187 str. Drugi svezak sa jednim tlorisom. 1912. 152 str. Obadva sveska stoje 2 M kod G. J. Göschen'sche Verlagshandlung G. m. b. H. u Berlinu W 10 (Genthinerstr. 38.).

Daleko poznata stručnjačka zbirka pod imenom „Sammlung Göschen" pruža sa gore predstavljenim naslovom važno djelo o počecima kršćanstva. U prvom svesku prof. Staerk obrađujuć čisto povjesnu i kulturnu pozadinu prakršćanstva iznaša zgode makedonske, grčke, rimske i žudinske vladavine, samo da može jasnije

prikazati predmet drugoga sveska. Na prvom mjestu u drugom svesku pisac ispituje pojam žudinske crkve, koja u sebi sadržaje kult u hramu i sinagogičnu zajednicu. I žudinska vjera ima zakone za življenje kao druga vjera. U njoj opažamo i crkovni zapt kao i čežnju za proširenjem. Prof. Staerk govori i o vjerskim predočbama, o narodnoj i općenitoj nadi jednoga Židije u vjerskom pogledu, o individualnoj pobožnosti, ter o istočno-helenističkim utjecajima u žudinskoj religiji. Na posljetku je auktor pridodao nešto o žudinskoj crkovnoj godini i kalendaru uz povjesni pregled svih opstojećih vrela za žudinstvo od njegova postanka do osmoga stoljeća.

Oba su sveska, u drugom poboljšanom izdanju, pisana posvema stručnjački, pa su dostojna preporuke unatoč gdjekada na brzu ruku prihvaćenih sudova sa strane pisca o dobi i godinama pojedinih utjecaja i knjiga.

Dr. Gančević.

Erman Dr. Adolf. Die Hieroglyphen. Sammlung Göschen Nr. 608. 92 str. Cijena 1 M. Nabavlja se preko G. J. Göschen'sche Verlagshandlung u Berlinu.

S ovim djelcem dr. Erman, profesor na berlinskom sveučilištu i ravnatelj egiptskog muzeja, upoznaje nas s jednom važnom tekovinom svjetske kulture. Stara je predaja, zavedena Horapollovim naklapanjima, bila da su hieroglyphi bili simboli čovječjeg izražaja. Istom koncem 18. vijeka njemačko-danski starinar Zoega podade novi ključ razumijevanju tih egiptskih znakova, u kojima se malo po malo otkriše znakovi za pojedina slova, i to bje osobito radom Ingleza Tome Younga i Francuza Champolliona. Dr. Erman u sedam poglavlja riše povjest otkrivenja hieroglyphâ, njihovu osobinu, način pisanja, raznizanje pojedinih znakova, jezik i ulomke hieroglyfske te natpise i književnost. Knjiga je poučna i priručna za svakoga ko se zanima za svjetskom kulturom.

Dr. Gančević.

Meissner prof. Dr. Bruno: Die Keilschrift. Mit 6 Abbildungen, 108 str. Sammlung Göschen Nr. 708. Zapada 1 marku kod: G. J. Göschen'sche Verlagshandlung, Berlin W 10.

Naslovno djelo radi o postanku i razvoju klinastog pisma. Putovanja Talijanca Pietra della Valle god. 1621. zamijetiše po prvi put u novoj književnosti opstanak toga pisma, dok istom Nijemac G. F. Grotefend god. 1802. uspije da protumači jezik, koji je predstavljen u klinastom pismu. Danas se drži da je klinasto pismo svojina sumerskog i babilonsko-asirskog jezika. Profesor Meissner podrobnije razvija u slikama te jezike i donaša temeljne oznake tih drevnih jezika u slovničkom pogledu. Vrijedno je znati, da se s otkrićem ovih dvaju jezika upoznajemo s istočnom kulturom, koja se pojavila već oko tri tisuće godina prije Isusa i opstojala u cijelosti skoro do postanka kršćanske dobe. Djelo je Meissnerovo, u koliko imamo tekstove i prevode, posve zgodno za početnike istočnog jezikoslovlja, a a nije s gorega ni za one, koji se bave s indogermanistikom.

Dr. Gančević.

Huonder Anton S. I.: Zu Füssen des Meisters. Kurze Betrachtungen für Priester. Deveto i deseto izdanje (22. do 26. tisuće). Freiburg im Breisgau. 1917. Herder'sche Verlagshandung. U 16-ni str. XXIV. + 404. Cijena M 3 vez. 3.80.

Ova knjižica ocijenjena je bila u „B. S.“ god. 1915. Što je dobra u ovoj knjizi tada rečeno, vrijedi i danas. U njoj su nanizana kratka razmatranja po sv. evanđeljima. Privlačiva je u prvom redu kratkoća. Tu nema isprike ni za koga, da tobože nema vremena. Deset minuta, četvrt sata dosta je, da jedno ovakvo razmatranje nakon kratke priprave i molitve pročitaš i promotriš. Ne treba da otvaraš sv. evangjelje i čitaš, jer je gradivo poznato svećeniku propovjedniku. Druga je privla-

čiva strana to, što već po naslovu znadeš, kamo smjera cijelo razmatranje. N. pr. Taufe Jesu — Priesterweihe. Nikodemus — Konvertiten. Am Jakobsbrunnen — Das Weltkind im Beichtstuhl. Der Jüngling von Naim — Der Prister am Totenbett. Meister und Jünger — Pfarrer und Kaplene. Die Frauen im Gefolge Jesu — Weiberregiment im Pfarrhause. Ernte und Arbeiter — Pristermangel etc. Treća je privlačivost ove knjige praktičnost i zgodna oplikacija sv. teksta na prilike našega vremena, tako te ne možeš otrgnuti se od te knjige, ako je u ruke uzmeš. Nema dvojbe, da je ta knjiga osobiti dar Božiji, a neočekivano raspačanje njezino najbolji je dokaz tomu, da ova knjižica doista mnogo vrijedi. Preporučujem. *Dr. Pazman.*

Schmidt Albertus S. I.: Supplementum continensea, quibus ex codice iuris canonici Summa theologiae moralis auctore H. Noldin exarata vel mutatur vel explicatur. Oeniponte 1917. Typis et sumptibus Fel. Rauch (L. Pustet). 8° pag. 81. Cijena K 2·40.

Izdanjem novoga crkvenog zakonika mijenja se mnoga ustanova dosadanjeg crkvenoga prava, a tako i nauka katoličke moralke u onim točkama, u kojima ovisi o zakonskoj odredbi. Tako n. pr. zakon o postu i nemrsu, o svetkovanju blagdana i dr. danas je u mnogočem promijenjen, a uslijed toga i nauka o postu, nemrsu i dr. No današnje ratne prilike ne dopuštaju, da se knjiga, u kojoj se sadržaje novi zakonik crkovni, raspača i dođe u ruke slušatelja bogoslovja, pa je za to dobro učinio pisac, profesor moralnoga bogoslovlja na sveučilištu u Innsbrucku, i naslijednik prof. Noldina, što je za djelo potonjega pisca, koje se mnogo rabi po školama i u privatnom studiju, priredio ovaj „Supplementum". N. pr. u traktatu de Legibus imade mnogo promjena. Tako je pojam jurisdikcije sa svojim vrstama točnije preciziran, broj rimskih kongregacija i zadaća njihova donekle promijenjena, nauka de subiecto legis, de peregrinis, de domicilio ecclesiastico jednostavnije i kraće formulirana, ustanove de promulgatione et interpretatione legis u mnogočemu preinačene, osobito one de dispensatione legis, de privilegio, de cessatione legis et de consuetudine.

Pisac je ovaj svoj „Supplementum" praktički udesio tim što je dao knjigu tiskati samo na jednoj stranici, tako te se mogu pojedine točke izrezati i prikeljiti u Noldinovu moralku na ono mjesto, kamo spadaju.

Osim toga imade promjenâ da se zabilježe i u drugim traktatima specijalne moralke. Tako n pr. de communicatione cum acatholicis, de pollutione ecclesiae, de simonia; ima nova kazan za nekoja sacrilegija: osobito kod zavjeta i prisege pa kod treće zapovijedi Božje imade dosta promjenâ. U traktatu de iustitia imade nekih promjenâ kod preskripcije i oporukâ. Najveće su promjene uvedene u zapovijedima crkvenim, o postu, nemrsu i uskrsnoj pričesti.

Pisac navodi nadalje i one promjene, koje se tiču Sakramenata. I kod krštenja, i kod sv. euharistije pokore, sv. reda i ženidbe imade mnogo i znatnih promjena u novom zakoniku. A sve te promjene zgodno je imati posabrane u jednoj knjižici za sada, dok se ne prirede nova izdanja ovih praktičkih teoloških disciplina. u kojima crkveno pravo dolazi n obzir. Za to ovaj Schmidtov „Supplementum" ne samo da preporučujem kao zgodan i praktičan, već upravo nuždan i potrebit u ovo vrijeme. *Dr. Pazman.*

Spiegel D. Benedicta von O. S. B.: Mehr Liebe. Pius de Hemptinne O. S. B. Ein Lebensbild. Deutsch bearbeitet. Mit Drei Bildern. Zweite und dritte Auflage, 8° str. XIV + 272. Freiburg 1917. Herder'sche Verlagshandlung. Cijena M 3·20 vez. M 4·—.

Ova je knjižica u originalu francuska i nosi naslov: Une âme bénédictine. Prvo njemačko izdanje priredio je P. Sebastian Oer benediktinac iz Beurona, a ovo drugo re-

dovnica istoga reda iz opatije sv. Hildegarde u Eibingenu. Knjižica sadržaje na prvom mjestu životopis monaha Ivana Pija Hemptinne-a, sina odlične i bogoljubne francuske obitelji, i to od njegove 18. godine pa sve do rane smrti 1907. Iza toga redaju se bilješke, što ih je ovaj pobožni redovnik zabilježio u svoj dnevnik, pod naslovom „Ammutungen und Gedanken", a zatim tajne bilješke, koje su nakon smrti nađene, a sadržaju izlive njegove svete duše Bogu, a nazvao ih je „knjižicom za dragoga Boga", i napokon serija njegovih pisama majci, sestri, rođacima, drugima.

Ova je knjižica zanimiva i poučna, u koliko pokazuje na konkretnom slučaju ideal kršćanskoga dobro odgojenoga mladića, sina, djaka, novaka redovnika, svećenika, pedagoga, a nada sve dušu, koja od mladosti rane Boga ljubi, Bogu služi i u toj ljubavi i službi iscrpljuje se i troši te završuje ovaj zemaljski život sveto i spokojno. Priređivač ovoga djela nazvao je za to ovu knjigu „Mehr Liebe", jer je držao, da je glavna crta ovoga junaka ljubav i jer se nada, da će i čitatelja oduševiti na što veću ljubav k Bogu. Preporučujem. *Dr. Josip Pazman.*

Sträter Hermann Dr.: Das Männerapostolat. Seine Bedeutung und praktische Ausgestaltung in der Jetztzeit. Zugleich ein kleiner Beitrag zur Geschichte der Seelsorge im 20. Jahrhundert. In 8° str. XII + 168. Freiburg 1917. Herder'sche Verlagshandlung. Cijena M 2'40.

Pisac ove knjižice, župnik u Crefeldu, utemeljio je god. 1910. organizaciju za odrasle muškarce i nazvao ju Männerapostolat. Povod tomu pružilo mu je nastojanje pape Pija X., da odrasle muškarce pritegne na mjesečnu sv. pričest i to po pobožnosti spram presv. Srca Isusova. Pokus je vanredno uspio i brzo se raširio po župama u Njemačkoj, Luksemburškoj, Švicarskoj i Austriji. Pisac je pomno pratio ovaj razvitak, bilježio si, dopisivao s ostalim organizacijama i eto u prvom dijelu ove knjižice obrazlaše važnost ovakove organizacije i plodove, koje nosi u prvom redu za same članove, a onda i za druge. U drugom dijelu ove knjižice daje pisac upute, kako se osniva ovakova organizacija.

Knjižica će ova dobro doći svakom dušobrižniku, svakom župniku, svakom svećeniku i redovniku, koji se ovakovim poslom bave ili barem za nj zanimaju. Preporučujem.
Dr. Josip Pazman.

Saedler Peter S. I.: Mütterseelsorge und Mütterbildung. In 8° str. IV + 96. Freiburg 1917. Herder'sche Verlagshandlung. Cijena M 1'50.

Društvo „Das erzbischöfliche Missionsinstitut in Freiburg i Br." kao crkvena centrala za priređivanje pučkih misija protegnulo je svoj rad i na književno polje. Odlučilo je izdavati brošure bogoslovsko-pastoralnoga sadržaja i osnovalo biblioteku pod naslovom „Hirt und Herde". Ova biblioteka otpočela je već i prvi svezak ugledao je svijetlo. U tom se svesku raspreda pitanje de cura matrum t. j. pitanje kršćanskih matera.

Budući da je ovaj dugotrajni rat u mnogočem promijenio i otešćao dušobrižnički posao i njegovu zadaću i u gradu i na selu, to je od potrebe da se dušobrižniku pruži i prikladna uputa za njega sad u ovim sadanjim prilikama i koje će još nastati poslije rata. Jamačno je pitanje materinstva sada jedno od najvažnijih pitanja i prema tomu se i dušobrižnički rad na to pitanje mora osvrtati. U današnjim pastoralkama nije običaj bio ovo pitanje napose spominjati, potanko obrađivati, a eto sada se nalazi sva ta građa jedinstveno poredana, popunjena i prema današnjim prilikama sistematski obrađena. U kratkim i jasnim potezima riše učeni pisac ponajprije ono glavno zlo, naime rasulo katoliče ženitbe i obitelji, iz kojega zla potekoše one štetne posljedice, što ih opažamo u religijoznom životu širokih narodnih slojeva, pa odatle izvodi zaključak, da je za budućnost najpotrebitije posvetiti posebnu skrb roditeljima. Ovu misao primjenjuje pisac u prvom redu na matere. Govori, od kolike su koristi „društva

materâ“ i koja je njihova zadaća. Zatim upućuje, kako se ova društva imadu voditi i unapređivati. Navodi iz krasnih listova iz djela Gottfrieda Stoffersa „Kinderreiche Mütter“, mnogo zgodnih uputa i zaključuje navodeći literaturu o tom predmetu, koja je u Njemačkoj dosta obilna.

Ovo djelo je od vanredne praktične vrijednosti za dušobrižnika. Osobito preporučujem.

Dr. Pazman.

Eder Karl Dr.: Heilige Pfade. Ein Buch aus des Priesters Welt und Seele. U 16° str. XII + 340. Freiburg 1. Br. 1917. Herder'sche Verlagshandlung. Cijena M 3·60 vezano M 4·50.

Ovo je treća knjiga posebne biblioteke, što je izdaje gore spomenuta knjižara. U „B. S.“ bila je već ocijenjena jedna knjiga ove zbirke, i to ona Vezinova „Die Freudenbotschaft unseres Herrn und Heilandes Jesus Christus.“ Pisac ove knjige po zvanju katehet u Ischlu napisao je, da tako rečem, autobiografiju ne doduše izrazito svoju vlastitu, nego svećenika, kako on u 20. vijeku živi i radi. Po ovim crtama upoznat će mnogi katolički laik, tko i što je svećenik, jer valja priznati, da i danas još mnogi svjetovnjak ne pozna svećenika, da mu je tuđ i da ga promatra kao natražnjaka, mračnjaka ili barem čovjeka osebujnoga, koji ne spada u društvo ljudsko. U ovoj knjizi naći će čitatelj prilike, da si stvori vjernu sliku katoličkoga svećenika, koji nije puko oruđe i kao trublja, nego socijalni faktor prvoga reda. O njegovom svećeničkom djelovanju velikim dijelom ovisi, kako će biti odgojena mladež, kakove će postati majke, kakove će biti familije, kakove će nazore imati, kako misliti, kako raditi. On je dušobrižnik. Duša je poglaviti dio čovjeka, a ravnatelj duša i kralj može da bude po svojem zvanju i svojoj službi samo katolički svećenik. Knjigu preporučujem i svećenicima i klericima, a napose katoličkom laikatu. *Dr. Pazman.*

Keppler Dr. Paul Vilhelm: Mehr Freude. Volksausgabe. Stoto i stodvadesetipeto izdanje. U 12° str. XX + 160. Freiburg im Br. Herder'sche Verlagshandlung. Cijena M 1·75. vez. M 2·20.

Pisac, biskup u Rottenburgu, izdao je ovo svoje djelo pod istim naslovom prvi put god. 1909. Brzo se je širilo i raspačavalo. Iza godinu dana rasprodano je 50.000 primjeraka ove knjige. Slijedeće godine štampa se opet i svake godine po više tisuća primjeraka. God. 1914. buknuo rat i mjesto da prestane raspačavanje ove knjige, koja govori o radosti, poraste želja za njom baš u vrijeme rata. Nijedna se druga knjiga nije jako pohlepno čitala u strijeljačkim jarcima na frontama kao ova. To je ponukalo pisca i nakladnika, da je ne izdaju samo na finom papiru, ukusno vezanu, nego da se priredi jednostavno, pučko jeftino izdanje, nakon što je naklada od 100.000 prošla po svijetu. Takovo pučko, jeftino izdanje izašlo je netom u 25 novih tisuća.

Osim vanjskoga oblika pisac je ovo izdanje iznutra također promijenio, jer je dodao nekoliko novih poglavlja. Kao što je ova knjižica prije rata i u ratu mnogu dušu osokolila, razvedrila, tako je čeka ista zadaća i poslije rata, koji je dosta žalosnih tragova ostavio. Pisac je ovom knjižicom postiguo sjajan upravo uspjeh. Poznato mi je, da se ova knjižica i u Hrvatskoj rado čita. Sada će biti to većma, jer se za jeftiniju cijenu dobiva. Preporučujem.

Dr. Pazman.

Scholl Dr. Kaspar: Jungfräulichkeit ein christliches Lebensideal. Gedanken für Priester und gebildete Katholiken. Zweite und dritte Ausgabe. U maloj 8°. Str. VIII. + 238. Herder'sche Verlagshandlung. Freiburg in Br. 1917. Cijena M 2·80 vez. M 3·60.

Ova knjiga izlazi po drugi put na svijetlo, pošto je prvo izdanje u kratko vrijeme raspačano bilo. Pisac prikazuje ovaj biser religije katoličke djevičanstvo, ponajprije u svojoj biti

a onda pokazuje put, kojim se do nje dolazi, blagosov, koji ju prati, i na koncu odgovara na poglavite prigovore, što ih moderns etika diže protiv čistoće, te završuje kratkim pogledom na nagradu, koja čeka u nebu čiste duše. Djevičanstvo je izvanredno sredstvo ćudorednoga savršenstva, ona je ideal života ljudskoga, neprocjenivo blago kršćanske religije, put, koji nam je utro sam Utemeljitelj kršćanske religije za ostvarenje vrhunaravne zadaće čovjeka. Devičanstvo dobro pristaje svakoj dobi, svakom spolu, svakom stališu, u svako vrijeme. Napose je to dužnost katoličkoga svećenstva i redovničkoga staleža. Djevičanstvo donosi blagosov cijelomu čovječanstvu, a ženidbi i obitelji podaje svetost i plodovitost, onima pak, kojima je dužnost sprovoditi djevičanski život, ono je najjače sredstvo osobnoga posvećenja, put k sreći i blaženstvu i jaka moć, da se drugi posvetiti mogu. U ovo ratno vrijeme morati će mnoga ženska glava živjeti u djevlčanstvu poradi nestašice muškaraca, pa zato dolazi u zgodan čas ova knjižica, iz koje se može razahrati, da ovo beženstvo od nužde nije tolika nesreća za čovječanstvo, nego većma izvor mnogoga blagoslova, mira i sreće. Preporučujem.

Dr. Pazman.

Stiglmayr Joseph S. I.: Das humanistische Gymnasium und sein bleibender Wert. Ergänzungshefte zu den Stimmen der Zeit. Erste Reihe: Kulturfragen. 4. Heft. U 8° str. XII. + 156. Freiburg 1917. Herdersche Verlagshandlung. Cijena M 3.

U ovoj knjizi preuzeo si je pisac za zadaću, da svoj članak „Wird das humanistische Gymnasium durch den Wetkrieg entwerter", što ga je objelodanio u časopisu „Stimmen der Zeit", proširi i kao radnju izda, u kojoj bi se prikazala prava vrijednost obuke u klasičkim jezicima na gimnaziji. Danas se naime dižu glasovi protiv grčkoga i latinskoga, jer da nema smisla mučiti djake sa mrtvim jezicima, kojima je n e k o č govorio svijet, nego bolje da mjesto toga uče moderne jezike, francuski, engleski, kojim jezicima d a n a s govori svijet. Prema tomu se zahtjeva, da se dokine obuka u klasičkim jezicima na gimnaziji, ili barem da se ograniči na minimum. No ipak nisu svi ljudi istoga mišljenja. Treba da se čuje i drugo zvono, t. j. što vele ljudi u obranu klasičke naobrazbe u gimnaziji. Pisac ispunjujući svoju zadaću polazi ovim putem. Ponajprije vadi iz p o v i j e s t i svjedočanstva u prilog humanističke naobrazbe (Die humanistischen Studien und das Zeugniss der Jahrhunderte. Zatim raspravlja pisac o naobrazbi u opće, o naobrazbi u klasičkim jezicima napose i o njezinoj idealnoj (Die humanistiscke Bildung nach ihrem idealen Wert), i praktičnoj vrijednosti (Praktischer Wert der humanistischen Bildung). Iza toga navodi pisac prigovore protiv učenja klasičkih jezika (Die modernen Vorwürfe gegen das humanistische Gymnasium). Pisac uzornom objektivnošću važe sve te prigovore i budući da su nekoji opravdani, nastoji shodnim predlozima odstraniti manjke (Wie ist berechtigten Klagen wider des humanistische Gymnasium abzuhelfen?) Posebno poglavlje posvećuje pisac važnosti ovih jezika za nauke bogoslovske (Humanistische Studien und Theologiestudium).

Stanovište pisca u ovom pitanju jest katoličko, ali se u nekojim točkama slaže i sa katoličkim stručnjacima, koji su pristaše humanističke naobrazbe. I zato navodi i ove i njihove razloge prema načelu: Peritis in arte credendum est.

Ukinuće obuke u klasičkim jezicima, a i suženje obuke bilo bi za prosvjetu od teških posljedica, a po Crkvu katoličku još veće štete. Pisac ne vodi u ovom djelu polemiku, nego mirno i trijezno raspravlja o tom predmetu navodeći većinom ono, što se je o istom predmetu pisalo dosada i reklo. Bilo bi po tom veoma štetno, kad bi se u toj stvari postupalo naglo i lakoumno ili strastveno. Obuka u klasičkim jezicima je u pravomoćnom posjedu od mnogo stoljeća, pa će biti teško s razlozima u ruci lišiti ju njezina prava. Djelo ovo toplo preporučujem svim prijateljima škole i prave, solidne naobrazbe. *Dr. Pazman.*

Arnold prof. Dr. F. Robert. Die Kultur der Renaissance. Zweite neubearbeitete und vermehrte Auflage. 136 str. Sammlung Gösshen Nr. 189. Cijena 1 M. Kod G. J. Göschen' sche Verlagshandlung G. m. b. H. u Berlinu.

Bečki sveučilišni prof. dr. Arnold pruža s naslovnom knjigom djelo o razvoju sredovječnog preporoda ili renesanse. Pojavi, što se u tom preporodu očituju, izrazito su istaknuti sa posebnim poglavljima. Najprije je orisan humanizam u svijetlu našeg savremenog stanovišta. Otkrića i putovanja učiniše da je humanizam mogao i dalje svoje svijetlo bacati ne samo na pojedinca već i na društvo. Upliv sredovječnih znanosti pokazuje se na čitavom svijetu, a napose u talijanskom i vantalijanskom pjesništvu. Pisac je izradio znanstveno svoju zadaću, koja pruža i našoj kulturi lakše shvaćanje današnjeg znanstvenog položaja. Djelo je snabdjeveno s obilnom biblijografijom, pa se i s te strane znatno preporučuje.

Dr. Gančević.

Yves le Querdec: Pisma seoskog župnika. Djelo nagrađeno dd francuske akademije. S francuskoga preveo i izdao Zbdr bogoslovne mladeži u Zadru. In 8⁰ str. 252. Zadar 1917. Tisak Špira Artole. Cijena K 2·50.

Na ponuku i s potporom župnika Jerka Jurine preveo je i izdao zbor bogoslova u Zadru ovu knjigu, u kojoj pisac, dobro poznat u franceskoj književnosti, J. Fonsegrive pod pseudonimom Yves le Querdec u zbirci listova vjerno riše socijalne prilike osobito na selu, točno opisuje zgode i običaje iz svakidašnjega života, vješto karakteriše pojedina lica, osobito župnika iz Sv. Julijana, tako te je pomenuto djelo od velike vrijednosti s literarnoga umjetničkoga gledišta za francusku književnost. Prevodioci dali su si mnogo truda, da vjerno prevedu ovu knjigu, i držim, da im je to prilično pošlo za rukom. No važnije je ono drugo, što je poticalo i župnika Jurinu i izdavače, a to je nakana, da prikažu dušobrižnom svećenstvu izgled i uzor duhovnoga pastira, pastoralne razboritosti, i ljubavi za dobrobit stada svoga i za duhovni i za materijalni napredak njegov. Nema dvojbe, da će izdavači polučiti svoju svrhu, a Bog dao, da je poluče u što obilnijoj mjeri. Pametan čitalac lako će razabrati. što se može a što ne može primijeniti na naše prilike, po gotovo u ovo doba, kad je rat te prilike znatno promijenio. Preporučujem.

Dr. Pazman.

Grivec dr. F.: Vladimir Sergejevič Solovjev. Ponatisk iz „Časa". Ljubljana 1917. U 8⁰ str. 16.

Pisac ovoga članka poznat je kao revan propagator i oduševljen pristaša sjedinjenja istočne crkve sa zapadnom. U tu svrhu studira on i istražuje ona vrela i one pisce, koji o tom pitanju rade. Nije čudo, da se je dao i na studij Solovjeva, koji je kod Rusâ najodličniji pobornik sjedinjenja i po svojim djelima i svojim životom. Zgodno ističe pisac ponajpredje „življenje in osebnost Vlad. Solovjeva", a onda njegova djela (predavanja i rasprave). I doista Solovjev je bio neobična pojava, velikan duhom. Umro je 1900. god., a da nije dočekao ostvarenje svojih ideala. Svoje uvjerenje, da je moguća crkvena unija ruske države napustio je pod konac života. I pogodio je. Sada, kad se je ogromni kolos raspao na komade, bit će lagdje provesti uniju, premda ni sada to ne će ići bez velikih poteškoća. Bože daj, da se ostvari što skorije davno željkovano ujedinjenje. Spis dra. Grivca preporučujem svim prijateljima unije.

Dr. Pazman.

Pregled časopisâ.

Vrhbosna katoličkoj prosvjeti. God. XXXII. Broj 1—5. Izdaje kaptol vrhbosanski. Uređuje: Dr. Marko Alaupović. Sarajevo 1918.

Dr. Ivan Dujmušić: „Ja trpim, ali vjerujem". — Dr. Dionizije Njaradi: Crtice iz života grofa Šeptickoga. — O. Ivan Franjo Durazzo: Muka Sina Božjega. — Pisma jednom sumnjaču. — O. Ivan P. Bock: Treća knjiga novoga crkvenoga zakonika. Novi crkveni zakonik o sakramentu svetoga krsta. — Dojmovi iz bolnice. — Okružnice. — Vjesnik. — Prosvjeta.

Hrvatska Straža. God. XV. Broj 6. i God. XVI. Broj 1—2.

P. Bock D. I.: Mirovni program Benedikta XV. i „pacifizam" slobodnih zidara. — Dr. Ante Alfirević: Mase i moderna država. — Fiat lux! „Ženski svijet" i — ženske gluposti. „Hrvatska njiva" i perverznost. Čija je zemlja? Iz svibanjske sveske „Savremenika" 1917. — Upiti i odgovori. — Književnost. — Pregled. — Bilješke.

Dr. A. Alfirević: Parlamenat. — F. S.: Auktoritet filosofa i božji opstanak. — Dr. Fran Binički: Luter, otac moderne misli. — Dr. A. Alfirević: Dr. J. Krek. In memoriam. — Dr. A. Mahnič: Kršćanstvo i lijepa umjetnost. — Dr. Roko Vuković: Prirodne znanosti i nazor o svijetu. 1. Područje prirodne znanosti. 2. Područje znanstvene filozofije. 3. Razmatranja. 4. Zaključak. — Lovre Katić: Trilogija Merežkovskoga u hrv. prijevodu. — Fiat lux! O celibatu. Skolastična tradicija u modernoj filozofiji. Naš neoidealizam. Prostitucija. „Priroda" glasilo hrvatskih monista. Vladimir Lunaček — teolog. — Ocjene.

Kršćanska škola. Pedagoški i didaktički list. Glasilo hrv. katol. katehetskoga društva. God. XXII. Br. 1. i 2. Zagreb 1918.

Dr. Stjepan Ćukac: Mir. — D—e—o katehet: Stara tema u novoj godini. — Josip Marić: Kršćanski moral i moral slobodne znanosti u svijetlu istine. — Djeci za odrasle. — A. Kotlarski: † Katarina Fritz. — St.: Nešto iz maloga pedagoškoga svijeta. — Književni pregled. — Vjesnik. — Iz školskoga svijeta.

Naša misao. God. XXXI. Broj 10—12. Izdaju hrv.-slav. franjevci. Uređuje dr. fra Franjo Blažević. Sarajevo 1917.

Fra Ark. Brković: Čudesni pripjev „Si quaeris miracula". — P. K.: Obraćenje Franje Asiškoga. — Josip Milaković: Književni rad dra. Tugomira Alaupovića. — O. Spasoje Korunić: Djevičansko začeće po Isaiji. — O. Petar Vlašić: Jesu li psalmi Davidovi spjevani pod utjecajem babilonskog i egipatskog pjesništva? — Listak. — Književna smotra.

Mjesečnik pravničkoga društva u Zagrebu. God. XLIV. Br. 1. i 2. Jan. i Febr. 1918. Uređuje: Dr. Ladislav Polić. Sadržaje ove rasprave:

Dr. Mirko Košutić: Još o neodređenoj osudi. — Dr. Ivan Maurović: Primjedba k vladinoj osnovi „O djelomičnom preinačenju i popunjenju naređenja općega građanskoga zakonika." — Dr. Franjo Seifert: Građanske osobe pred vojničkim kaznenim sudovima. — Pravosuđe. A. Građansko. O ispunjenju kupoprodajne pogodbe; o kapari; o nedopuštenoj pogodbi s obzirom na zabranu (naredba kr. zem vlade od 25. I. 1915. III. 265.). B. Trgovačko-mjenično, pomorsko i stečajno pravo i pravo pobijanja. C. Kazneno. Kod zločinstva krađe odlučan je za primjenu § 179. k. z. — glede iznosa — uspjeh odnosno posljedak čina kao objektivni momenat. — Iz upravne prakse. — Iz financijske prakse. — Književnost. — Zakonodavstvo. — Vjesnik.

Vjesnik kr. hrv. slav. dalm. zemaljskog arkiva. God. XIX. Sveska 1. i 2. Zagreb 1917.

E. Laszowski: Prilog za povijest industrije željeza u Čabru za vrijeme Zrinskih. — Dr. Jos. Drag. Nagy: Jedan izvještaj o dogodjajima u Boci Kotorskoj godine 1797. — O Mladen Barbarić: Relikvije sv. Ivana Kapistrana. — Fr. Šaban: Nekoji neobjelodanjeni sredovjeki i novovjeki nadpisi. — R. Strohal: Odluke veprinačkoga suda iz god. 1598. i 1599. — E. Laszowski: Prinosi za povijest bosanskih porodica. — Miroslav Vanino: Imenovanje biskupa modruškoga po Nikoli Zrinskomu god. 1607. — Dr. Aleksa Ivić: Austrija prema ustanku Srba pod Milošem Obrenovićem. — Svaštice.

Sveta Cecilija. Smotra za crkvenu glazbu sa glazbenim prilogom. Glasilo Cecilijinog društva u Zagrebu. God. XII. Sv. I. i II.

P. Hugolin Sattner: Hrvatskim Cecilijancima u spomenar. — Janko Barlè: Dvanaesta godina života, četvrta rata. — Božidar Širola: Zajčev „Ban Leget". — Franjo Dugan: August Weil: „Der kirchliche Organist". — Pop Vinko Premuda: Stare božićne pjesme iz Istre. — O. Konrad Odak: Uspomene na pok. dr. P. Hartmanna. — Dr. Viktor Novak: Zagrebačka koncertna revija. — Janko Barlè: Upotreba orguljskih cijevi u ratne svrhe. — O. Petar Vlašić: O pjesmi i glazbi kod Hebrejaca (Po Bibliji i istočnim otkrićima). — Dragutin Andres: K reformi crkvenoga pjevanja. 2. Gajenje i budjenje ritmičkog osjećaja. — S. Batilda Kobal: Liszt i Chopin. — Janko Barlè: Antun Foerster. O osamdesetoj godišnjici njegova rođenja. — Franjo Jurinčić: Božićne pjesme na Pazu u Istri. — Juraj Lajtman: Cecilijanska ideja u Međimurju. — Iz hrvatske glazbene prošlosti: Dva pisma Vatroslava Lisinskoga. — Stanko Vraz sabirač narodnih napjeva. — Nekoliko riječi o učiteljskoj i ujedno svećeničkoj porodici Kollaya. Naši dopisi. — Glazbena literatura: Hrvatska, Slovenska, Češka, Ugarska, Bugarska. — Razne vijesti. — Nek je svašta. — Iz Cecilijinog društva. — Glazbeni Pri-

log: „Moj Isuse". Spjevao dr. Ivan Ev. Šarić. Uglazbio O. Kamilo Kolb za dva jednaka glasa i orgulje. „Dobri Isuse" od Rudolfa Taclika „Regina, coeli" od Josipa Klemenčića, „Majci mira" od Vinka Žganca, i „Lurdskoj Gospi" od fra Angjelka Dobrostala.

Čas. Znanstvena revija „Leonove družbe". Ljubljana 1918. Letnik XII. Zvezek 1.—2.

Članki: Dr. F. Grivec: Dostojevskij o pravoslavju in katoličanstvu. I. Duh pravoslavja. II. „Veliki inkvizitor". — Dr. A. Prešeren S. I.: Večni krogotok v vsemiru. 1. Zakon entropije in konec sveta; 2. Arrhenijeva teorija o nastajanju in prenavljanju svetov; 3. Arrhenijev večni krogotok in zakon entropije. — Dr. J. Srebrnič: Zamujeni trenutki v življenju slovanskih narodov; 1. Državotvornost narodov; 2. Papeštvo kot državotvoren činitelj; 3. Moravani in Bolgari v IX. stoletju; 4. Doba Gregorja VII. in Slovani; 5. Slovani v XIII. stoletju; 6. Papeštvo še vedno varih slobode narodov. — Prof. Dr. J. Kratochvil: Novoidealizem češke filozofije. — Dr. A. Pavlica: Nacionalizem in njegova kazen. — Dr. A. Ušeničnik: Filozofija vojske. — Andrej Kopitar: „Zmisel smrti". — Ivan Domik: Deveta dežela.

Časopis katolického duchovenstva. L. P. 1917. Roč. 58 (83) 7. a 8. V Praze.

Kachnik Jos. Dr.: Mravni karakter. — Kašpar Karel Dr.: Prohlášení nezvěstných za mrtvé a nový sňatek. — Dvořák Jan Dr.: Nový codex iuris canonici. — Melka Antonín: Salvian: O řízení Božím. — Kašpar Karel Dr.: Pontifikat Pia X. — Foltinovský Josef Dr.: Zpověd v tradici katolické církve. — Samsour Jos. Dr.: Rychlé rozšiření křesťanstvi v prvních 3 stoletich a jeho přičiny. — Slabý Josef Dr.: Kultura babilonsko-assyrská. — Sýkora J. L. Dr.: Pravost listu sv. Jakuba. — Novotny Josef Dr.: Za svobodu svědomi. — Drobné články a zprávy. — Literatura.

Zeitschrift für katholische Theologie. I. Quartalheft 1918. Innsbruck, Felizian Rauch (L. Pustet).

Lercher Ludwig S. I.: Grundsetzliches über Mystik aus Theologie und Philosophie. — Linder Josef S. I.: Textkritische und exegetische Studien zum Canticum Ezechiae. — Kneller C. A. S. I.: Geschichtliches über die drei Messen am Allerseelentag. — Tyszkiewicz Stanislaus S. I.: Die fundamentaltheologie des russischen Apologeten Svetlov. — Literaturberichte. Rezensionen und kürzere Anzeigen. — Analekten: Hippolyts Ausscheiden aus der Kirche (Dr. Konrad Graf Preysing). — Agostino Valiers Dialog „Philippus". Alcalà und Suarez. (G. A. Kneller S. I.). — Kleinere Mitteilungen. — Literarischer Anzeiger.

Theologisch -- praktische Quartalschrift. Einundsiebzigster Jahrgang 1918. Heft I.

Rösler P. Aug. C. Ss. R.:

Apostelbilder. — Lehmkuhl P. Aug. S. I.: Nochmals die Mässigkeits- und Abstinenzbewegung. — Haring Johann Dr.: Das Eherecht auf Grund des Codex iuris canonici. — Hilgers P. Josef S. I.: Ueber die Verrichtung der Ablassgebete. I. Der Beter. — Gruber P. Daniel O. F. M.: Zurück zur Krippe! Gedanken und Vorschläge zur Förderung, beziehungsweise Wi dereinführung der Weihnachtskrippe. — Seitz Anton Dr.: Neuzeitliche Wunder bei Heiligsprechungen. — Gaugusch Ludwig Dr.: Der Gedankengang des Römerbriefes. — Springer E il S. I.: Erklärung von Joh. 6, 52b — 59. — Halusa Tezelin P.: Von der Schönheit der Kirche. — Pastoral-Fragen und -Fälle. — Literatur. A) Neue Werke. B) Literarischer Anzeiger. — Kirchliche Zeitläufe. — Bericht über die Erfolge der katholischen Missionen. — Neueste Bewilligungen und Entscheidungen in Sachen der Ab ässe. — Verschiedene Mitteilungen.

Theologie und Glaube. Zeitschrift für den katholischen Klerus. Jhrg. 10. 1918. Heft 1. und 2.

Dr. Joseph Pohle: Krieg und Christentum. — Dr. Johannes Linneborn: Des neue Gesetzbuch der katholischen Kirche. — Dr. iur. P. Timotheus Ord. M. Cap.: Vereinigungen der Gläubigen — fromme Vereine, Bruderschaften, dritte Orden — nach dem neuen Codex iuris canonici. — Dr. Joseph Feldmann: Zur Zeitphilosophie. — Aug. Dinkloch: Die Zusammenkünfte der Geistlichen als Mittel der Weiterbildung. — Kleine Beiträge von Dr. Bernhard Bartmann. — Aus der Theologie de Gegenwart. — Umschau in Welt u. Kirche. — Literarischer Anzeiger.

Stimmen der Zeit. Katholische Monatschrift für das Geisterleben d r Gegenwart. 94. Band. 48. J hrgang. Heft 4. u. 5. Januar u. Febrnar 1918.

R. v. Nostitz-Rieneck: Vergleichende Religionsgeschichte und unvergleichliches Christentum. — B. Jansen: Die jüngste G schichte der neuesten deutschen P ilosophie. — J. Bessmer: Trotzköpfe. — E. Wasmann: Eine neue Intelligenzprüfung der buchstabierenden Hunde. — D. Wolfinger: Lamenais über den religionslosen Staat. — M. Reichmann: Das Ende des Duells in Österreich. — A. Bea: Deutsche Pentateuchforschung und Altertumskunde in den letzten vierzig Jahren. — H. Muckermann: Sinn und Schicksalsformel der Vererbung — W. M Peitz: Neue Aufschlüsse über den liber diurnus, das Vorlagenbuch der mittelalterlichen Papstkanzlei. — P. von Chastoney: Des Abtes Garcia Cisneros Geistliches Übungsbuch. — J K eitmaier: Max Liebermann und Max K inger. — J. Fröbes: Übersicht. Neuere Darstellungen der physiologischen Gefühlslehre. — Besprechungen — Umschau.

SADRŽAJ GODIŠTA IX. 1918.

Strana

Rasprave:

Bačić O. Ambroz: Iz tužnih dana crkovne povijesti 8, 103, 203, 298
Marić dr. Josip: Novi pogled u monoteletizam i monergetizam 280
Pazman dr. Josip: Još jednom o hipnotizmu 66
Corpus iuris canonici 254, 345
Ruspini dr. I. A.: Konstitucija zagrebačke sinode iz god. 1602 47, 119
Sović dr. Antun: Jedna mala knjižica u svijetlu istine . . 23, 266
Talija O. Urban: »Errores scientifici et historici« u nadahnutim knjigama i »citationes tacitae« 146, 211, 315
Zimmermann dr. Stjepan: Znanstvena vrijednost metafizičke spoznaje.
I. Kant i metafizika 1, 97
II. Skolastička nauka o vrijednosti metafizike . . . 193, 275
***: Kratak tumač V. poglavlja uputa S. congr. Consistor. . 175, 238, 361

Odredbe sv. Stolice:

Pontificia Commissio Biblica: Zaključak 82
S. Congregatio Rituum: Dubia circa octavas simplices . . . 81
S. Congregatio Rituum: Decretum Urbis et Orbis 182
S. Congregatio S. Offici: de consiliis a vigilantia 182
S. Poenitentiaria Apostolica: Sectio de Indulgentiis 182

Nekrolog: † O. Augustin Lehmkuhl 184

Bilješke iz bogoslovske literature:

Juristička bilješka: O celibatu 369

Recenzije:

Arndt Augustin S. I.: Die Zensuren latae sententiae nach neuestem Recht. — Dr. Pazman 375
Arnold prof. dr. F. Robert: Die Kultur der Renaissance. — Dr. Gančević 92
Bilz dr. Jakob: Die Ehe im Lichte der katholischen Glaubenslehre. — Dr. Pazman 188

Strana

Carić dr. Jurai: Priručnik crkvenih zakona po kodeksu. — Dr. Pazman 376
Casel O. O. S. B.: Das Gedächtniss des Herrn in der altchristlichen Liturgie. — Dr. Pazman 374
Codex iuris canonici. — Dr. Pazman 185
Eder dr. Karl: Heilige Pfade. — Dr. Pazman 90
Ehrle Franz S. I.: Grundsätzliches zur Charakteristik der neueren und neuesten Scholastik: — Dr. Pazman 372
Ehrmann dr. Adolf: Die Hieroglyphen. — Dr. Gančević 87
Fonck dr. Leopold S. I.: Moderne Bibelfragen. — Dr. Franjo Zagoda 83
Geyser J.: Neue und alte Wege der Philosophie. — Dr. S. Zimmermann 82
Grivec dr. F.: Pravoslavje. — Dr. Pazman 373
Grivec dr. F.: Vladimir Sergejevič Solovjev. — Dr. Pazman 92
Harapin O. Teofil: Razum i vjera. — Dr. Pazman . . 372
Herwegen Ildefons: Ecclesia orans. — Dr. Pazman 271
Huonder Anton S. I.: Zu Füssen des Meisters. — Dr. Pazman 87
Keppler dr. Paul Wilhelm: Mehr Freude. Dr. Pazman 90
Klostermann dr. Erich: Apocrypha: I. Reste des Petrusevangeliums, der Petrusapokalypse und das kerygma Petri. — Dr. Gančević 86
Lehmkuhl Augustinus: Quaestiones praecipuae morales novo codici adaptatae. — Dr. Pazman 188
Lietzmann Hans: Das Muratorische Fragment und die Monarchianischen Prologe zu den Evangelien. — Dr. A. L. Gančević o. F. M. 86
Meissner dr. Bruno: Die Keilschrift. — Dr. Gančević 87
Prümmer Dominicus M. O. P.: Brevis conspectus mutationum. — Dr. Pazman 189
Pukler D.: Budizam i kršćanstvo. — Dr. Pazman 270
Ries dr. Joseph: Die Mischehe eine ernste Pastorationssorge. — Dr. Pazman 374
Saedler Peter S. I.: Mütterseelsorge und Mütterbildung. — Dr. Pazman 89
Schmidt Albertus S. I.: Supplementum continens ea, quibus ex codice iuris canonici Summa theologiae moralis auctore H. Noldin exarata vel mutatur vel explicatur. — Dr. Pazman 88
Scholler Kaspar: Jungfräulichkeit ein christliches Lebensideal. — Dr. Pazman 90
Schumacher dr.: Der Alexandriner Apollos. — Dr. Franjo Zagoda 83
Spiegel D. Benedicta von O. S.: Mehr Liebe. Pius de Hemptienne O. S. B. — Dr. Pazman 88

Strana

Staerk prof. dr. D. W.: Neutestamentliche Zeitgeschichte. — Dr. Gančević 86

Stieglmayer Joseph S. I.: Das humanistische Gymnasium und sein bleibender Wert. — Dr. Pazman 91

Sträter dr. Hermann: Das Männerapostolat. — Dr. Josip Pazman 89

Vlašić O. Petar: Život ljudski. — Dr. Pazman 272

Yves le Querdec: Pisma seoskog župnika. — Dr. Pazman . . 92

Zimmermann Oto: Warum Schuld und Schmerz? — Dr. Pazman 187

Pregled časopisa 93, 189, 272, 376

Knjige poslane uredništvu »Bog. Smotre« 192

